

1517 tény az 500 éves reformációról

Készítette:

Kovács Lilianna Laura

és

Sági Klaudia

idén konfirmált 7. osztályos tanulók

Győr, 2016. június 08.

A pályamű készült

*a Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára által
a reformáció 500 éves évfordulójára kiírt pályázatára.*

Pályázók:

Kovács Lilianna Laura és Sági Klaudia

a győri Apor Vilmos Katolikus Iskolaközpont 7. osztályos,

**idén a Győr-Szabadhegyi Református Egyházközségben és a Győri
Református Egyházközségben konfirmált tanulói.**

Levelezési cím: 9028 Győr, József A. u. 31.

Telefon: 96 422 013

E-mail: szabadhegy@gyorireformatusok.hu

Felkészítő lelkipásztorok: Lentulai Attila vezető lelkész és Varga B. Árpád beosztott lelkész

Reformációs Emlékalbum

Munkánk tematikusan (illetve részben kronologikusan) kíséri végig a reformáció eseményeit, egy olyan ismeretanyag szerkesztésével, mely a reformáció közismert tényanyaga mellett a kevésbé ismert információkat is (részletesen) taglalja, kiemelve ezzel a reformáció kialakulásának, terjedésének, fennmaradásának szükségszerű összefüggéseit.

Kovács Lilianna Laura

Sági Klaudia

Bevezetés

(1.) „A pápai hatalom csúcspontján már elő volt készítve hanyatlásának végzete is. Ez a végzet gyorsan betelt” – írja Révész Imre az Egyháztörténelem című munkájában. III. Ince pápa még ezekkel a szavakkal nyitotta meg a lateráni zsinatot: „Az Úr Péternek nemcsak az egyházat, hanem az egész világot kormányzása alá adta”. A folytonos politikai hatalomra való törekvés azonban magával hozta a népek kizsákmányolását, és aláásta a pápai trón iránti vallásos tiszteletet.

(2.) A pápaság intézménye hamarosan összetűzésbe került a világi fejedelemségekkel, fokozatosan elveszítette uralmát, és egyre inkább a császárok és királyok befolyása alá került. Volt olyan időszak, hogy egyszerre három pápa is hatalmon volt. Történtek ugyan kísérletek a helyzet javítására, azonban az ún. reformzsinatok sem hozták meg a kívánt eredményt. Közben az egyházi viszonyokkal való elégedetlenség a sikertelen reformtörekvések csődjét látva, forradalmi mozgalmakban tört ki. Ezek a megmozdulások a korábbi ún. eretnekségektől élesen különböztek, mert egész nemzeteket tudtak felrázni, és magukkal ragadni.

(3.) A reformáció, mint minden jelentős irányzat a történelemben, a művészetekben is kifejezésre jut. A középkor utáni reneszánsz, azaz 'megújulás' szellemi mozgalma Itáliából indul el a XIV. században (az 1340-es évtizedben), a XV. században hódítja meg Európát, és a kontinens nagy részén a XVI. században ér véget. A reneszánsz korszak második felében, a keresztény tanítás felülvizsgálata kapcsán bontakozik ki a reformáció.

(4.) Franciaországban a reformáció utáni vágy a korabeli egyházon belül is jelen volt. A papság köreiből tapasztalható erkölcstelenség és tudatlanság lelki tekintély nélküli vallásosságot eredményezett. A jövedelemhalmozás és a politikai hatalom növelésének vágya sokkal inkább jellemezte a római egyházat, mint Isten beszédének hiteles képviselője. Amint a kor egyik katolikus doktora, a jezsuita Bellarmin megjegyezte, az egyházból hiányzott „minden teológiai tudomány, minden komolyság a fegyelemben, minden tisztelete a szent dolgoknak, minden vallás”.

(5.) A kálvinista vallás, hogy oly gyorsan elterjedt Európában, talán annak köszönhető, hogy sok fejedelem és pap következetesebbnek, logikusabbnak és meggyőzőbbnek találta Kálvin tanítását a lutheranizmus elveinél. Továbbá annak, hogy függetlenebb volt a világi hatalmaktól. A sikerben minden bizonnyal nagy szerepe volt annak a ténynek, hogy Kálvinnak sikerült Genfben a keresztyén közösség modelljévé változtatnia, ahonnan évtizedeken át áradtak a levelek, könyvek és a művelt, jól képzett, elkötelezett lelképásztorok Európa csaknem valamennyi államába. (Haner P., 2009)

(6.) A kálvinizmus terjedése nem követett egységes modellt. Az egyik országban egy fejedelem kényszerítette rá alattvalóit, hogy fogadják el, a másokban az egyre sokasodó hívők kis közösségei terjesztették el. Egyes államokban váratlan gyorsasággal győzedelmeskedett, máshol hosszas polgárháborúhoz vezetett. Viszont minden államban hozzájárult az írástudás terjedéséhez, az analfabétizmus visszaszorulásához, mert a hívőktől elvárta a Biblia önálló tanulmányozását.

Az európai reformáció kezdete(i)

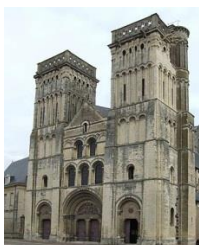
1. Az egyházi viszonyokkal való elégedetlenség a sikertelen reformtörekvések következtében forradalmi mozgalmak törtek ki. Ezek a megmozdulások a korábbi ún. eretnekségektől élesen különböztek, mert egész nemzeteket tudtak felrázni, és magukkal ragadni.
2. Pauliánusok (máshol: pauliciánusok) Szíriában és Örményországban már a 7. században is éltek közösségeik, alapítójuk valószínűleg Constantinus Silvanus.
3. Pauliánus emlékek

4. Bogumilok (más néven. patarénok, katharok vagy albigensek).
A pauliánusok soraiból szakadtak ki, főként a Balkánon, illetve Itáliában és Franciaországban fejtettek ki élénk hatást. Tanításuk alapja a dualizmus, különbséget tettek ugyanis a jó és rossz Isten között. Elvetették a külső istentiszteletet, a keresztséget és oltári szentséget, a szentek, a kereszt és ereklyék tiszteletét, a böjtöt. Szentírásul valószínűleg csak Lukács evangéliumát és Pál apostol leveleit ismerték el. Egyes források szerint Magyarországon is működtek.
5. Provence (Franciaország) XII század vége: a korabeli Európa egyik legvirágzóbb területe a városi polgárság megerősödésével a feudális viszonyok és az egyház spirituális egységuralma elleni mozgalmak bölcsője.
6. Provence

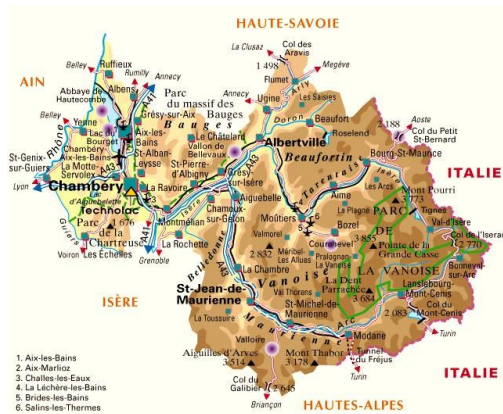
7. Pierre Valdes (Vald Péter): Lyonban élt mint gazdag kereskedő, az „apostoli szegénység” elvét hirdette, neki és követőinek (a valdenseknek) Krisztus törvénye volt a mérvadó.
8. Lyon

9. 1170. Vald Péter megalapítja a valdens felekezetet.
10. Valdensek (más néven lyoni szegények) pápaellenes vallásfelekezet volt.
11. Ansa István lefordítja nemzeti nyelvre a Szentírást (1179; lyoni Új Testamentum).
12. Az 1179. évi harmadik lateráni zsinaton a lyoni püspök betiltotta ez új apostoloskodást és elítélte a valdenseket.
13. 1184-ben pedig a veronai zsinaton III. Lucius pápa eretnekségnek nyilvánította a valdens tanokat.
14. Valdens tanok:
 - a. a pápai (és világi) tekintély helyett a Biblia tekintélyét ismerték el;
 - b. az egyetemes papság elve alapján elutasították az egyházi hierarchiát és a különálló klérust,
 - c. illetve az apostoli szegénységet hirdette.
 - d. Tagadták a purgatórium létezését, a búcsút és a halottakért mondott imát.
 - e. Nemzeti nyelvű Bibliát használta.
15. Vald Péter szobra

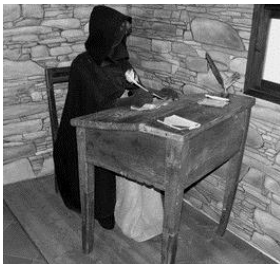
16. Valdo követői 1209-ben Piemont völgyeibe behatoltak
17. III. Ince pápa keresztes háborút indított 1209-ben valdens eretnekek ellen.
18. 20 éves irtóhadjárat kezdődött, melynek következménye Provance hanyatlása.
19. Simon de Montfort vezetésével zajlik az „albigens háborúk” néven ismert húsz évig tartó irtóhadjárat.
20. A hitnyomozó törvényszék (inkvizíció) felállítása és működése nem elegendő az eretnokség felszámolására, ugyanis a 13. században szinte egész Európában elterjedtek és követőkre találtak a valdens tanok.
21. „...már a 12-dik század végén sok ezer követője volt hazánkban Vald Péternek Franciaország ezen egyik örökdemű előreformátorának”..(Farkas, 1869, 2.old.)
22. Vald Péter Csehországba menekült az inkvizíció elől (Farkas, 1869)
23. II. Károly szavojai herceg 1498-ban az olasz oldalon beszünteti az üldöztetéseket.
24. Szavojai hercegség

25. XII. Lajos francia király 1501-ben a francia oldalon vetettek véget a zaklatásoknak.
26. II. Károly szavojai herceg és XII. Lajos francia király üdvözli a genfi reformációt és Pierre Olivétan, Guillaume Farel valamint Kálvin János hatására, a református hitrendszert fogadták el.
27. XII. Lajos

28. Az ő részükre készítette Olivétan a legelső francia református bibliafordítást 1535-ben.
29. Biblia-másoló, Torre Pellice, Valdens Múzeum.

30. Jacques Lefèvre (1455–1536) francia teológus: a Sorbonne tanára a francia reformáció előfutára.
31. Jacques Lefèvre

32. Lefèvre munkássága: 1507-ben egy Párizshoz közeli bencés apátságba költözött, itt kezdett hozzá a Biblia módszeres tanulmányozásához. A katolikus szentek és mártírok történeteit tartalmazó könyv összeállításán dolgozott, amikor lehetséges

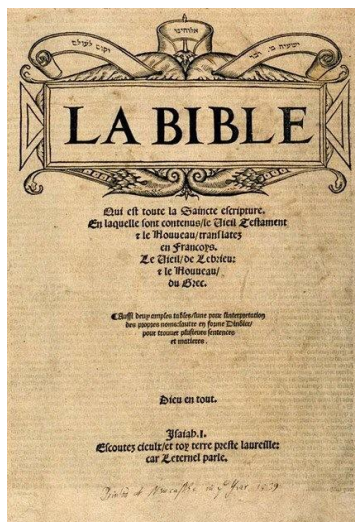
forrásként kézbe vette a Bibliát és meglepődve olvasta az egyszerű, igei gondolatokat.

33. Lefèvre tanításai párizsban: Pál apostol leveleinek lelki tanulságait megosztotta tanítványával is, és az egyetem előadásaitól volt hangos, amelyek a hitből való megigazulásról szóltak.
34. Henri Estienne nyomdász (1505) megalapította párizsi kiadóját. Halála után fia, Robert folytatta a családi vállalkozást, s később királyi nyomdászként Biblia-kiadásairól vált híressé. Henri Estienne kiadója világi és vallási témájú irodalmat egyaránt megjelentetett. Az összes általa nyomtatott irodalom közel kétharmada Lefèvre doktor és tudós körének írása volt.
35. Robert Estienne, az I. Ferenc által kinevezett királyi nyomdász – újabb és újabb Biblia-kiadásait, reformációs ihletésű könyveit állása, később élete kockáztatásával jelentette meg
36. Robert Estienne

37. „*Fel ne fuvalkodjál, hanem félj*” (Róm 11,20) – állt Estienne könyvkiadójának címerén a bibliai idézet, latin nyelven. Nem is bízott önmagában, csak Istenben; és senki mást nem félt, csak Teremtőjét. Akkor sem, amikor 1532-ban kiadta szép kivitelű, latin nyelvű Bibliáját, amelynek belső tartalmát, azaz szövegét is igyekezett pontosítani.
38. Természetesen Estienne az egyházi engedély, valamint a párizsi egyetem teológusainak jóváhagyása nélkül készült Bibliáival számos ellenséget szerzett magának.
39. Pierre-Robert Olivétan bibliafordító, eredeti nevén Louys Olivier, (1506–1538), a francia protestáns Biblia atyja. Neve ma alig ismert, pedig ő volt az, aki nem a latint, hanem az eredeti hébert és görögöt felhasználva fordította le francia nyelvre a Szentírást, megkoronázva ezzel Lefèvre munkáját.
40. Olivétan szerény, szorgalmas diák volt. Jártasságát Isten ígéjében mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy rokonát, a szintén Noyonban született Kálvint ő készítette a Biblia olvasására, és győzte meg a reformált hit igei megalapozottságáról.

41. Olivétan világosan bebizonyította Kálvinnak a Szentírás tanításai és az egyház hitelvei közötti különbséget. Volt alkalmuk megvitatni ezeket a kérdéseket, hiszen fiatalon együtt tanultak Orléans-ban.
42. Egy Farelnek írt levél így jellemzi Olivétant: „Ez a fiatalember, ki buzgó imádattal szereti a szent leveleket, és akiben a mély vallásosság a végletes feddhetetlenséggel találkozik, vonakodik prédikátori feladatai ellátásától, lévén, hogy azt erején felülinek tartja, talán túlzott szerénysége vagy nehézkes beszéde miatt.”
43. 1532 júliusában két valdens misszionárius azzal a hírrel tért haza az Alpok völgyeiben meghúzódó kicsiny közösséghez, hogy a svájci reformátorok ugyanazt prédikálják, amit ők és őseik évszázadok óta hisznek. Ennek nyomán hívták meg Farel és egy társát, hogy igét hirdessenek.
44. A valdensek 1532. szeptember 12-én zsinatra gyűltek össze az Angrogna-völgyben lévő Chanforans-ban, a hegyek védelmében. Mindenholnan érkeztek a gyűlésre: Burgundiából, Lotaringiából, Calabriából és Csehországból parasztok, nemesek és urak.
45. A Chanforans-ban összegyűltek nem csak örömmel fogadták Farel prédikációját, de maguk is bizonyoságot tettek hitük bibliai megalapozottságáról.
46. A valdens igehirdetők („barbák”) megmutatták Farelnek az Ó- és Újtestamentum náluk lévő kéziratait, valamint a Vetus Itala másolatát, amely fordítás Kr. u. 157-ben az antiochiai egyház eredeti kézírata alapján készült. Fordításaikat saját nyelvjárásuknak – az alpesi provanszálnak – megfelelően készítették.
47. Olivétan francia fordításának első oldala

48. „...KIVEGYEM EZT A KINCSET HÉBER ÉS GÖRÖG KÖNTÖSÉBŐL, HOGY AZTÁN FRANCIA DOBOZKÁBA CSOMAGOLHASSAM...” (Pierre-Robert Olivétan)

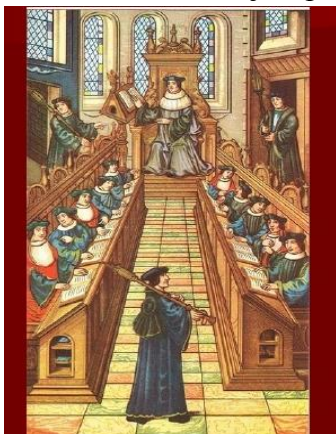
49. A Biblia súlya

50. 17. századi kép a párizsi Sorbonne Egyetemről, ahol Lefevre professzor a tanait hirdette.

51. „Egyedül, Isten az, aki kegyelméből hit által igaznak nyilvánít az örök életre. Létezik igazzá válás cselekedetek által és létezik igazzá válás kegyelemből, az egyik embertől van, a másik Istentől; az egyik földi, ezért elmúlik, a másik mennyei, ezért örökre megmarad.” Mondta Lefevre professzor. (D'Aubigné J. H. Merle: *History of The Reformation of the Sixteenth Century*)
52. Doktorok találkozója a párizsi egyetemen.

53. Lefevre előadásai Párizsban: Egyetemi előadásaiban sürgette a visszatérést a Szentíráshoz. Szót emelt az anyanyelven elmondott imák létjogosultsága mellett, és bibliai alapon elítélte az egyház tanítását a papi nőtlenségről (cölibátus).

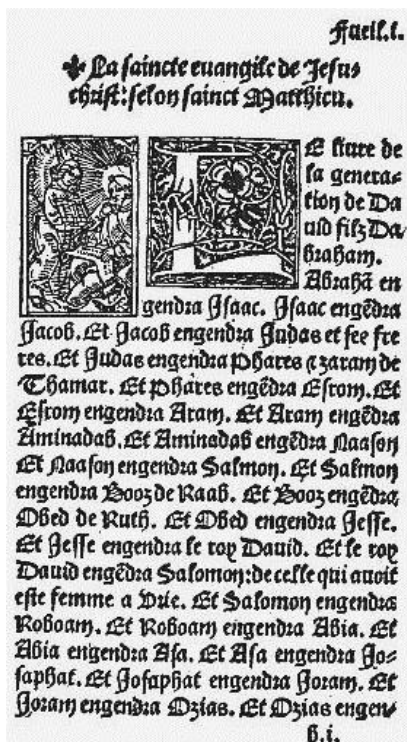
54. Reformátorok

55. 1515 után Lefèvre a király nővérének, Margitnak (1527-től Navarra királynéja) a védelme alatt állt, aki szívesen hallgatta a doktor Bibliamagyarázatait.
 56. Salamon Példabeszédek könyve Lefèvre 1530-as teljes Bibliakiadásából.

57. Máté evangéliuma részlet Lefevre újszövetségi fordításából.

58. Marguerite d'Angoulême. Elsőrangú költőnő, hajlamos a misztikára, és mindenekelőtt készséges annak a közösségnek a megvédésére, amely megkísérelte Franciaországban a régi egyház megújítását. Befolyásának köszönhető, hogy a király legalább néhány évig eltúrta e vallási megújító mozgalmat.

59. 1523-ban évben égették meg Párizsban az első, eretnekséggel vádolt mártírt, akit hamarosan mások is követtek. Halálos ítélet várt arra is, aki francia nyelvű Bibliát birtokolt.
60. François Vatable, a Collège de France kiváló hebraistája is az előreformátorok közé sorolható, akit 1545-ben kiadott Bibliája tett híressé.
61. Meauxban élő ünnepelt udvari költő, Clément Marot is rokonszenvezett ezzel a közösséggel. Marot a későbbiekben a francia reneszánsz kiemelkedően nagy alakjaként jutott el az evangéliumhoz. Szívében református keresztyén volt. (Joachim Staedtke, 2009)
62. Nem szabad elfeledkezni ebben a körben a korai humanizmus legjelesebb képviselőjéről Guillaume Budéről, a Collège de France professzoráról és a Nemzeti Könyvtár megalapítójáról, akivel Kálvin ugyan később szembekerült, de akinek befolyása alól soha nem került ki teljesen. A Nyugat-Svájc és a francia valdens térség reformátora volt, nélküle Kálvin műve nem jutott volna történelmi nagyságára.
63. Meg kell említeni a reformereknek ebből a körből, François Rabelaisnak ennek a szeniális kópénak a nevét, aki óriási tudással, reformeszményekkel felvértezve, csiszolt modorával, minden tréfának, csínynek, blaszfémikus csúfolódásnak és vaskos tréfának kedvelőjeként, elpusztíthatatlan derűlátásával olyan típust képviselt, amit csak a francia szellem képes létrehozni. (Joachim Staedtke, 2009).
64. A valdens Bibliák fordításának helye:

65. Az ún. előreformáció korának másik kiemelkedő személyisége Husz János.
66. A brixeni püspök (Olaszország) a következő kegyetlen, cinikus szavakkal követelt máglyahalált Huszra, akinek a neve csehül ludat jelent: „A lúdnak nem tesz rosszat, ha megkopasztják és megsütik. Már megkopasztották. Hadd süljön meg ma.”
67. Ugyanezt a képet folytatva szavazott máglyahalálra a baseli püspök is, kijelentve: „Szemet szemért, fogat fogért. A lúd hadd süljön.”
68. 1415. július 6-án, a magát végig hithű katolikusnak valló, az átváltoztatást meg nem tagadó rektort és prédikátort Husz Jánost Konstanz főterén (Németország) nyilvánosan máglyán megégették. 600 éve történt...
69. A kivégzés előtt Huszt megfosztották papi jelvényeitől, majd egy „eretnekek ura” feliratú papírsüveget helyeztek a fejére.
70. Husz János – a vezetéknevét adó – Husinec faluban (Csehország) látta meg a napvilágot, egyes vélemények szerint 1369-ben, míg mások szerint 1371-ben, vagy egy évvel később.
71. Tanulmányait Prága egyetemén végezte, majd pappá szentelték, a századforduló után pedig a filozófiai fakultás rektori feladatait is ellátta.
72. Husz minden bizonnyal itt ismerkedett meg a 14. század végi angol prédikátor, John Wyclif tanaival, aki tagadta a pápa egyház feletti főségét, a papság apostoli szegénységének visszaállítása érdekében prédikált, és azt vallotta, hogy az igaz keresztyén vallásgyakorlás csak a Szentírás betűjének szigorú tiszteletével lehetséges.
73. Az angol–cseh udvarok házassági kapcsolata révén a wyclifi eszmék 1400 körül jutottak el Prágába, és hatalmukba kerítették Huszt, aki 1402 után a Betlehem-kápolna szószékéről és egyetemi katedrájáról elterjesztette azokat egész Csehországban.
74. De melyek voltak Husz tanításai, amelyek annyira felkorbácsolták a klérus indulatait, hogy életével fizetett azokért?
75. Husz teológiai gondolkodásában központi szerepet kapott a Szentírás. Ezt tekintette az egyház fölött álló abszolút tekintélynek, olyan zsinórmértéknek, amelyhez minden hitelvet és hitgyakorlatot igazítani kell. Ez a látásmód élesen eltért a katolikus felfogástól, amelyben meghatározó szerepet játszott az egyházi tradíció és a pápai tanítás. Husz az egyház legfőbb feladatának a Szentírás prédikálását tekintette. Fontosnak tartotta, hogy a köznép is anyanyelven olvashassa a Bibliát.
76. A liege-i püspök (Belgium) a konstanzi zsinaton egyebek mellett azért követelt máglyahalált Husz számára, mert mint mondta: „aki az egyszerű nép között a Bibliát terjeszti, az gyöngyöt szór a sertések elé, és ezzel vétkezik a Szentlélek ellen. Ezért én megátkozom Huszt, és ha nem akarja összeszedni az elszórt gyöngyöket, égjen!”
77. A fennálló katolikus egyházat a Szentírás alapján vizsgálva Husznak szembesülnie kellett azzal, hogy számos katolikus aaptanítás tarthatatlan. Kifejtette, hogy a római katolikus egyház nem azonos a Bibliából megismerhető valódi egyetemes egyházzal. Nem tartható fenn a katolicizmusnak azon alapvető állítása sem, hogy a

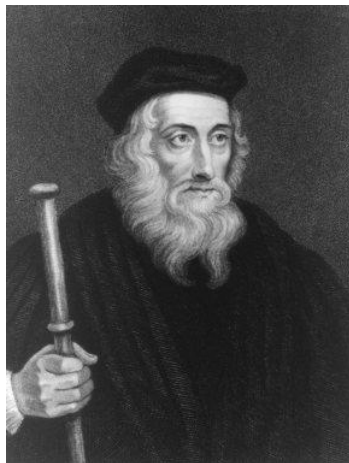
katolikus egyházon kívül nincs üdvösség. Cáfolta azt az alaptételt, miszerint Péter apostol lenne az a kőszikla, amelyre az egyház épül. Hangsúlyozta, hogy az egyház igazi kősziklája maga Jézus Krisztus. Az idevonatkozó katolikus érvelésben kulcsszerepet játszó Máté evangéliumbeli részletnek (16. fejezet 16. vers) teljesen új értelmezést adva azt hangsúlyozta, hogy a Jézus Krisztusba vetett hit és annak megvallása szolgál kősziklaként a valódi egyház számára.

78. Éles kritikát gyakorolt a pápasággal szemben és tagadta a pápák tévedhetetlenségét is. Történeti példákat is felsorakoztatva állította, hogy a pápák számos alkalommal tévedtek, vagy éppen bűnben éltek. Meggyőződése szerint az egyház egyedüli feje Jézus Krisztus és nem a pápa. Nem fogadta el, hogy minden pápa hivatalánál fogva Péter apostol utódja lenne: véleménye szerint csak az tekinthető Péter apostol utódának, aki hozzá hasonlóan szolgál az emberek felé.
79. Kifejtette, hogy az egyházban nincs feltétlenül szükség a pápákra és a bíborosi testületre sem, hiszen a keresztyénség első századaiban a korabeli szellemi vezetők az Ige alapján eredményesen irányították az egyházat, pápák és bíborosok nélkül is. Elutasította a pápai primátust, a római egyházfőnek a minden keresztyén gyülekezet fölötti egyházkormányzati hatalmát, hangsúlyozva, hogy ilyen jellegű primátussal a korai egyházban sem Péter, sem Pál apostol nem rendelkezett. E hatalommal csak Nagy Konstantintól kezdődően rendelkeznek a pápák.
80. Husz a pápaság apostoli jelzőjét is indokolatlannak minősítette. Véleménye szerint a pápa csak akkor apostoli, ha az apostolok üzenetét tanítja és az apostolok tetteit cselekszi. Máskülönben csak álapostolnak tekinthető.
81. Érvénytelennek minősítette a pápák által indokolatlanul kimondott kiközösítéseket, kiátkozásokat. Ebből következően, ha például egy papot jogtalanul exkommunikálnak, ő jó lelkiismerettel folytathatja egyházi szolgálatát.
82. A cseh reformer élesen bírálta a búcsúcédulák árusítását is. Véleményét két röpiratban is kifejtette annak kapcsán, hogy 1411-ben XXIII.
83. János pápa keresztes hadjáratot hirdetett világi ellenfele, László nápolyi király ellen és búcsút hirdetett mindazok számára, akik a hadjáratban részt vesznek, vagy azt pénzzel támogatják.
84. Husz azonban hangsúlyozta, hogy a pápa hatalma nem abszolút, hanem korlátozott, így nincs hatalma arra, hogy bárkinek is bűnbocsánatot adjon.
85. Még kevésbé van joga bűnbocsátó cédulákat pénzért árusítani.
86. Ahogy arra sem jogosult a pápa, hogy szent háború hirdessen meg.
87. XXIII. János ekkor már egész Prágára kimondta az egyházi átkot, így aztán Husz János – Vencel cseh király kérésére – elutazott a városból, és a vele szimpatizáló nemesek birtokán élt, miközben művet írt az általa elképzelt ideális gyülekezetről.
88. Husz fölvetette a kérdést: ha a pápának van hatalma teljes bűnbocsánatot adni bárki számára, ezt miért korlátozza csak azokra, akik fizetnek a búcsúcédulákért, és ha valóban van hatalma, hogy az elhunytak lelkét kiszabadítsa a tisztító tűz gyötrelmeiből, akkor miért nem üríti ki az egész purgatóriumot?
89. Husz szerint egyébként teljesen feleslegesek a búcsúcédulák, hiszen a keresztyén hit szerint pénzüsszegek lefizetése nélkül is mindazon hívők elnyerhetik a bűnbocsánatot, akik őszintén megbánják és megvallják bűneiket.

90. A búcsúcédulák árusításának védelmében fellángoló gyilkos indulatokat jelzi, hogy azt a három fiatalembert, akik Prága három különböző templomában a búcsúárusok beszédeit cáfolva hangot adtak ellenvéleményüknek, a hatóságok letartóztatták és mindhármukat gyorsított eljárással halálra ítélték és lefejezték.
91. Husz egyik legnagyobb hatású tanítása a mise lényegi megváltoztatását célozta. Azt hirdette, hogy a laikusok számára is lehetővé kell tenni, hogy a mise során magukhoz vehessék a bort, amely a Szentírás szerint a hívők számára a Jézus Krisztus vérében lévő természetfölötti erőt és áldásokat közvetíti.
92. Ezzel a keresztyénség első hat évszázadának bibliai gyakorlatát kívánta helyreállítani, az úgynevezett két szín alatti úrvacsorát (tehát az ostya – kenyér - és bor kiszolgáltatásával zajló úrvacsorát) szemben a hetedik századtól elterjedt, a laikusok számára csak ostyát nyújtó katolikus misével. Ez a tanítása minden addiginál dühödtebb indulatokat váltott ki a klérus részéről.
93. A prédikátor tanai hamarosan rendkívül népszerűvé váltak, Prága és más városok polgársága mellett szimpatizált vele az egyházi társadalom nagy része, de még IV. Vencel király (ur. 1378-1419) is, aki felesége gyóntatójának éppen Husz Jánost jelölte ki.
94. Az egyházzal szemben megfogalmazott kritika ebben az időben különösen aktuális volt, hiszen a pápa avignoni „fogságát” követően, 1378-ban a nyugati keresztyénségen belül is szakadás következett be, mely során az Avignonban és Rómában uralkodó pápák állandó hatalmi harcot vívtak egymással.
95. Az európai koronás fők 1408-ra Pisa városában zsinatot tartottak, hogy eldöntsék a kérdést, ez a gyűlés azonban csak fokozta a zűrzavart, miután 1409-ben – XII. Gergely és XIII. Benedek mellett V. Sándort is pápának választották. Sándor rövid uralma után XXIII. János lett a harmadik pápa.
96. Ezen visszás állapotok között szinte törvényszerű volt, hogy a világi hatalom főségét hirdető wyclif-i tanok – többek között – Csehországban is támogatást kaptak, a mise során felmutatott áldozat átalakulásáról szóló dogma – tudniillik, hogy a kenyér és bor átalakul Krisztus testévé – tagadása azonban hamarosan eretnekgyanúba keverte a prédikátort (amint már mondtam: nem tagadta az átváltoztatást!).
97. Prága érseke, Zbynek Zajic már 1408-ban levelet kapott XII. Gergelytől, aki követelte Husz tanainak kivizsgálását, és Vencel király elhatárolódását kérte az eretnek tanoktól.
98. A prédikátor ekkor, a pisai zsinat évében állt pályája csúcsán, amikor is Prága egyetemének rektora lett, és elérte az uralkodónál, hogy az intézményben a cseh születésű hallgatók számára kedvezzen (az egyetemi vezetőség választásával kapcsolatban).
99. Husz és követői ugyan semleges álláspontra helyezkedtek az 1408-as zsinat fejleményeire, de V. Sándortól sem remélhettek sok jót, ugyanis 1409-ben már ő is Wyclif – tehát Husz – tanainak betiltását követelte, és teljhatalmat adott Zajic érsek számára az eretnekek felkutatására.

100. A főpap egyházi átokkal sújtotta a prágai papot, aki Bolognába is hajlandó volt elzarándokolni, hogy V. Sándor, majd XXIII. János előtt megvédje tanait, ám célját nem érte el.
101. Husz tanai nemzetközi viszonylatban a Luxemburgi Zsigmond magyar – és 1410 óta német – király (ur. 1387-1437) által összehívott konstanzi zsinaton kerültek ismét elő.
102. Vencel király öccse azzal a céllal szervezte meg az egyházi gyűlést, hogy végre pontot tehesen az 1378 óta tartó skizma ügyére, és békét teremtsen a keresztyén közösségen belül.
103. Ezt a célt szolgálta a Husz János számára küldött meghívó is, aki 1414 novemberében, az uralkodó sértetlenséget biztosító menlevelével – jó barátja, Prágai Jeromos társaságában – érkezett Konstanzba.
104. A Bodeni-tó partján fekvő városban Husz házi őrizetben töltötte az első hónapot, majd Zsigmond tiltakozása ellenére – azzal az ürüggyel, hogy szökni készül – 1414 decemberében egy domonkos rendház foglya lett (nem éppen vendégszerető ellátást kapva: először egy szennyvízcsatorna melletti cellába zárták, ahol, mint várható volt, súlyosan megbetegedett. Később egy másik börtönbe vitték át, ahol lábait vasba verték, éjszakára pedig egyik kezét a falhoz láncolták).
105. Úgy tűnt, Huszt segítik a zsinat eseményei, ellenlábasa, XXIII. János ellen ugyanis hamarosan per indult, mely szökésével és bukásával végződött.
106. A prédikátor helyzete azonban mégis romlott: miután az ellenpápát megfosztották hatalmától, a foglyot egy, a Rajna túlsó partján fekvő várba szállították, ahol minden kapcsolatát elvesztette a külvilággal, a gyenge élelmezés folytán pedig állandó betegségek gyötörték.
107. Ügye 1415 júniusában került a zsinati bíróság elé, ahol háromnapos kérélelés és fenyegetőzés ellenére Husz kitartóan védelmezte tanait.
108. Azt mondta, kész elismerni hibáit, ha azokat a Biblia alapján bebizonyítják neki.
109. De miután tanait nem vonta vissza, bírái végül máglyára küldték őt. Ítéletét július 6-án hajtottak végre.
110. Anglia, mint szigetország, mindig jobban elkülönült az Ókontinentstől, mint azt földrajzi fekvése indokolná.
111. Ily módon a reformációnak is másképpen engedett teret, mint Nyugat-Európa többi országai.
112. Itt már voltak előzményei a protestantizmusnak, mint pl. John Wycliffe által vezetett lollardok mozgalma, illetve a William Tyndale (1492-1536) neve által fémjelzett lutheránus mozgalom.
113. Cranmer kihasználta magas tisztségét, hogy megújítsa az egyházát.
114. A Bibliát lefordította angolra, megújította az istentiszteleti rendtartást, a gyülekezetet is bevonta az éneklésbe és imádkozásba.
115. Később összeütközésbe került a katolikus Maria Tudor királynővel [Véreskezű Mária], aki börtönbe záratta és reformációs törekvéseinek visszavonására kényszerítette.
116. A halálos ítélet elkerülésének reményében ő ezt meg is tette, mégis máglyára vetették.

117. Halála előtt őszinte bűnbánatot tartott és hitet tett a reformáció mellett.
118. Az anglikán egyház helyzete megszilárdult, tartalmilag azonban megüresedett.
119. Ennek ellenére egyre inkább előre tört egy valódi reformációi mozgalom, a puritánusok mozgalma. Ők lettek a tiszta tanítás valódi képviselői.
120. A puritanizmus atyja John Hooper (1500-1555) volt, aki erélyesen szembeszállt a római katolicizmus külsőségeit továbbra is megőrző anglikán egyházzal.
121. A mozgalom legfontosabb képviselője Thomas Cartwright (1535-1603) volt.
122. A puritánok harcoltak a gyülekezetek függetlenségéért, a tiszta bibliai tanításért.
123. A puritánus eszmék jelentősen befolyásolták Oliver Cromwell (1599-1658) forradalmát.
124. Cromwell halála után az anglikán egyház újra megerősödött, aminek az lett a következménye, hogy a presbiteriánusok kiváltak, és önálló gyülekezeteket alkottak.
125. Másik mozgalom az independenseké (kongregacionalistáké) volt, akik Robert Browne (1550-1633) vezetésével 1581-ben Hollandiába menekültek.
126. 1620-ban továbbmentek Amerikába (ők voltak a zarándok atyák), s alapították meg az Amerikai Egyesült Államokat.
127. Egy harmadik csoport a baptistáké volt. Ők 1606-ban John Smyth vezetésével szintén Hollandiába menekültek, ahol az anabaptistákból lett mennonitákkal kerültek kapcsolatba.
128. Hatásukra vezették be a felnőtt keresztséget.
129. Később visszatértek Angliába.
130. Itt csatlakozott hozzájuk John Bunyan (1628-1688), aki a továbbiakban meghatározó szerepet játszott közöttük.
131. Világhírű könyve, „A zarándok útja” az angol puritán gondolkodás jellegzetes terméke.
132. Még egy csoport vált ki az anglikán egyházból, mégpedig a kvékereké.
133. Vezetőjük George Fox (1624-1691) volt.
134. Szigorú erkölcsök szerint éltek,
135. William Penn vezetésével később Amerikában saját államot alapítottak (Pennsylvania), ahol évtizedeken keresztül a kvékerek alapelvei érvényesültek
136. John Wycliffe

137. Fiatalkorában Oxfordban tanult 1361-ben.
138. Az oxfordi Balliol Kollégiumban magiszter, majd ugyanabban az évben a Lincoln grófságban levő Fylinghamben rektor lett.
139. 1363-ban kezdett az oxfordi egyetemen teológiai felolvasásokat tartott.
140. Itt nyilvánította ki legelőször a katolikus egyház elleni nézeteit.
141. 1368-tól Ludgershallban, majd 1374-től haláláig Lutterworthban szolgált papként.
142. III. Edward angol királynak és parlamentjének a pápaság ellen folytatott harcában, az időközben királyi káplánná emelkedett Wycliffe teljes határozottsággal és nyíltan fellépett a pápai igények ellen.
143. Időközben elkezdte a pápát antikrisztusnak, „Róma büszke világi papjának” nevezni. Ezért 1378-ban egyházi törvényszék elé idézték és amikor London polgárai a bíróságra rontottak, XI. Gergely pápa vetette a maga tekintélyét latba.
144. Bullákat küldött a canterbury érsekhez, a püspökökhöz, a királyhoz és az oxfordi egyetemhez, vizsgálatot rendelt el Wycliffe téves nézeteinek felfedésére.
145. A körülmények azonban kedveztek a reformátornak, megmenekült azzal az intéssel, hogy tartózkodjon téves elveinek hirdetésétől.
146. A történetek fellelkesítették Wycliffet reformtevékenységének folytatására.
147. Hozzá kezdett bibliafordítási nagy munkájához, majd a kész fordítást faluról falura vándorló szegény prédikátorok segítségével terjesztette a köznép között.
148. Nem a görög-héber eredetiből fordított, hanem a latin Vulgatából, olyan szolgálai szöveghűségre törekedve, hogy az eredmény szinte olvashatatlan.
149. Megtámadta a transzszubsztanciációra vonatkozó katolikus tant is és mivel a középosztály örömmel üdvözölte a reformeszméket, úgy látszott, hogy nyílt szakadásra kerül sor a pápasággal. Erre azonban még nem érett meg az idő.
150. Fő érdemének az egyéni bibliaolvasás iránti igény felkeltése tekinthető, mely sokakat, mai tudásunk szerint nőket is az olvasás elsajátítására sarkallt.

A reformáció kiteljesedése

151. John Knox

152. Knox gazdag család gyermekeként született Skóciában.
153. Glasgowban tanult, majd a teológia és filozófia professzora lett.
154. Különösen az egyházatyák, Hieronymus és Augustinus voltak rá rendkívüli hatással.
155. Megismerkedett a reformátorok írásaival is, amelyek végül megtérésre segítettek (a lutheri reformáció érkezett először az országba, amelynek vértanúi is voltak: Georg Wishart, illetve Patrick Hamilton).
156. Erőteljesen hirdetni kezdte az evangéliumot, s emiatt végül tanári állását elveszítette, majd börtönbe került.
157. Hétévi gályarabság után szabadult, s Angliában lett prédikátor.
158. VI. Edward király püspökséget ajánlott fel neki, amit ő visszautasított.
159. A király halála után menekülésre kényszerült. Németországba és Svájcba utazott, ahol megismerkedett a kálvini reformációval és Kálvin buzgó híve lett.
160. Genfi tartózkodása alatt néhány barátjával lefordította a Bibliát angol nyelvre.
161. 1559-ben visszatért Skóciába.
162. Nagyhatású igehirdetései nyomán sok helyütt összetörték és kidobálták a templomokból a képeket és szobrokat.
163. Mozgalma egyre inkább terjedt, s a reformációt pártfogolta maga Erzsébet királynő is.
164. Később összetűzésbe került az uralkodónővel, Stuart Máriával, ebből a párharcból azonban Knox került ki győztesen.
165. Élete végéig keményen hirdette az evangéliumot.
166. Sírján ez a felirat áll: „Itt nyugszik az a férfiú, aki sohasem félt emberi tekintetektől.”
167. Utóda Andrew Melville lett, aki a presbiteri elv érvényesítéséért vívott harcában tűnt ki.
168. A kálvini reformáció történetének jelentős része Hollandiában játszódott.
169. Már Luther fellépése előtt is történtek ezen a vidéken reformátori mozzanatok.
170. A humanista, Rotterdami Erasmus nagy befolyásra tett szert hazájában a „bibliai humanizmus” terjesztésével.
171. Luther iratait is először azokban a körökben kezdték olvasni, amelyek az ő hatása alatt álltak.

172. Hinne Rode és Kornel Hoen voltak a reformáció első követői.
173. Később Zwingli és Bullinger, majd Kálvin lett rájuk nagyobb hatással.
174. Titokban gyülekezeteket hoztak létre, amelyek rövid időn belül létrehozták a saját presbitériumaikat.
175. 1561-ben fogadták el hitvallásukat, a Confessio Belgica-t, amelynek szerzője Guido de Brés volt. Ezt követően azonban a reformáció híveit keményen üldözték.
176. Annál is inkább, mivel a Willem van Oranje [Orániai Vilmos] által vezetett szabadságharchoz csatlakoztak.
177. A külső feszültségeket teológiai ellentétek fokozták. Sok református lelkész nem reformátori szellemben prédikált, hanem a legkülönbözőbb tanokat hirdették.
178. A Kálvin-ellenes körök szerették volna magukhoz kaparintani a hatalmat, s ehhez támogatást reméltek az államtól is.
179. Ezeket az erőket Jakob Arminius (1560-1609), amsterdami lelkész fogta össze, aki később Leidenben lett teológiai professzor.
180. A szabad akarat és a kegyelmi kiválasztás kérdésében azonnal összetűzésbe került a neves teológussal, Franciscus Gomaruszal (1563-1641).
181. A vita éveken át tartott, még Arminius halála után is folytatódott.
182. Végül 1618-ban Dordrechtben nemzeti zsinatot hívtak össze, amely elítélte az arminiusok (remonstránsok) tévelygéseit.
183. Ők azonban nem fogadták el az itt meghozott ún. „dordrechtli kánonokat”, ami végül egyházszakadáshoz vezetett.
184. Hollandiában ma is több református egyház létezik.
185. Jakob Arminius

186. Simon Episcopus

187. Arminius halála után tanítványa, Simon Episcopus (1583–1643) leydeni hittanár állt a párt élére.
188. Simon Episcopiushoz csatlakozott Uytenbogard, Bertius és Venator Grevinchovius, és 1610-ben benyújtották a hollandi rendekhez Remonstrantia nevű hitvallásukat öt cikkben. Kérve a belgiumi hitvallás átnézését és nézeteiknek türelmet. A híres remonstráns öt cikk tartalma a következő:
189. Isten azokat rendelte örök üdvre, akiről előre látta, hogy a hitben mindvégig megmaradnak, vagyis az elővégzet feltételes és egyetemes, azaz minden emberre kiterjed.
190. Jézus halála által minden egyes ember bűnéért eleget tett, de csak a benne hívők részesülnek az elégtétel hasznáiban.
191. A hit és megtérés Isten ajándéka.
192. A kegyelem, mint Isten ajándéka, hatálytalan marad, ha a bűnös ember akarata annak ellenszegül.
193. Ilymódon a hit és kegyelmi állapot elveszthető.
194. Az Öt Cikk lényege, hogy az ember üdvössége nem egyedül Isten eleve elrendelésétől függ, mint azt a szigorú kálvinisták tanították, hanem az emberi akarattól is, ez lévén az isteni kegyelem elfogadásának egyik tényezője.
195. E kérvényről szokták az arminiusokat remonstránsoknak is nevezni.
196. A rendek helyeselték (1614) a remonstránsok kérelmét s mindkét félre kötelező parancsolatot bocsátottak ki a barátságos vitatkozás és kölcsönös szeretet érdekében.
197. E parancs ellenében Bogerman és Sibbrant kontraremonstránsok azt bizonyíttgatták irataikban, hogy világi hatóságnak semmi joga nincs vallásügyi kérdésben rendelkezni.
198. Ez ellen adta ki cáfolatként Hugo Grotius a Pietas Ordinum Hollandiae című művét.
199. Kép a dorti zsinatról

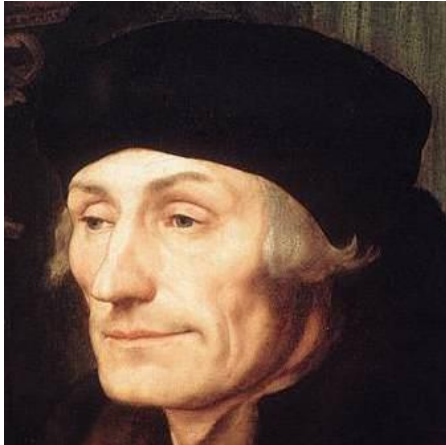

200. A politikai párt beavatkozása a hittani vitát viharosabbá és szenvedélyesebbé tette, mert a gomaristák és a nép zöme Orániai Móric helytartó köré sorakoztak, aki fejedelmi jogát akarta megszilárdítani az ún. orangisták élén.
201. A fejedelem a gomaristák által sürgetett nemzeti zsinatra, mint illetékes testületre, utalta a vitás hittani kérdés megoldását.
202. 1618. november 13-ára hívták össze Dordrechtbe a dorti (dortrecht) nemzeti zsinatot.

203. Mivel meghívták a külföldi református egyházak képviselőit is Angliából, Skóciából, Franciaországból, Németországból és Svájcban, a zsinat egyetemes református jellegűvé lett; a zsinat által alkotott 83 kánont a református ortodoxia egyik hitvallásának szokták tekinteni.
204. E zsinat fél évig tartott, 180 üléssel elnöke volt a szigorú kálvinista lelkész, J. Bogerman; tagjai voltak 5 hittanár, 36 lelkész, 20 presbiter (világi) és külföldről 24 képviselő.
205. A megidézett remonstránsokat vádlottaknak tekintették; vezetőjüknek, Episcopiusnak azon javaslata, hogy az eddigi kálvinista tanok cáfolásával nyissák meg a tárgyalást, elvetették és
206. csak a saját álláspontjuk védelmét engedték meg; miután az ilyen eljárás ellen keményen felléptek, a zsinatból kizárták őket.
207. Távollétükben tanaikat veszélyeseknek ítélték, és a dordrehti kánonokban a remonstránsok öt cikkét elvetették.
208. ***A dordrehti kánonok összefoglalása 5 pontban:***
1. Teljes romlottság (teljes képtelenség a jóra)
 2. Feltétel nélküli kiválasztás
 3. Korlátozott engesztelés (részleges vagy behatárolt megváltás)
 4. Ellenállhatatlan kegyelem
 5. A szentek állhatatossága (üdvösségre való megtartatása)
- A dordrehti kánonok összefoglalása 5 pontban angolul:***
1. Total Depravity,
 2. Unconditional Election,
 3. Limited Atonement,
 4. Irresistible Grace,
 5. Perseverance of The Saint
209. A fenti pontok angol megfelelőinek kezdőbetűit egymás mellé téve egy virág (angol) nevét kapjuk: T.U.L.I.P. – magyarul tulipán.
210. Az angol nyelvterületen ezzel a betűszóval szoktak hivatkozni a kálvinizmus öt pontjára.
211. Bár ez az öt pont ugyan hüen és helyesen mutatja be a kálvinizmus lényegét, azonban a kálvinizmus a maga egészében ennél sokkal több.
212. A végzés előtt meghajolni nem akaró remonstránsokat, mintegy 200 lelkészt, hivatalukból elmozdították és száműzték.
213. Politikai indokból az agg Oldenbarneveldet a spanyolokkal való szövetség vádjával halálra, Grotiust örökös fogságra ítélték.
214. Orániai Móric halála után, 1625-ben állt be újabb fordulat.
215. Utóda, Henrik, biztosnak érezte trónját, ezért nagyobb türelmet tanúsított.
216. A száműzöttek visszatértek, Simon Episcopius is visszajött Franciaországból.
217. Tanára lett az arminianusok első főiskolájának Amszterdamban (1634).

218. Ő írta meg 25 cikkben az arminiánusok hitvallását (Declaratio Sententiae Pastorum, 1622), és ennek védelmét (Apologia, 1629) a remonstránsokkal szemben fellépő Polyander, Rivetus, Valaeus és Thysius bírálata (Censura) ellen.

219. Rotterdami Erasmus

220. Erasmus Gerrit Gerritszoon vagy Herasmus Gerritszoon néven született 1466 körül, valószínűleg Rotterdamban.

221. Bár az utókor szorosán a városhoz köti személyét, tulajdonképpen csak négy évig élt itt.

222. A családjáról és fiatalkoráról csak az írásaiban elejtett homályos utalásokból tudunk egy keveset.

223. Majdnem bizonyos, hogy házasságon kívül született.

224. Apja, Roger Gerard később pap lett.

225. Anyjáról mindössze annyit tudunk, hogy Margaretnek hívták és egy orvos lánya volt.

226. Annak ellenére, hogy Erasmus törvénytelen gyermek volt, szülei gondját viselték, amíg 1483-ban el nem vitte őket a pestis.

227. Ezután is a legjobb nevelést kapta, amit egy fiatalember akkoriban kaphatott, kolostori iskolák sorát járta végig.

228. Miközben 1487 körül Steynben egy Ágoston-rendi kolostorban tanult, közeli kapcsolatba került egy szerzetestársával, Servatius Rogerusszal, akit "lelkem másik felének" nevezett és akiről így írt: *"boldogtalanul és hajthatatlanul hajszoaltalak"*.

229. Itália humanista a tiszta latin nyelv újjáélesztésével kívánt visszatérni szellemi gyökereikhez, az antik Rómához. Ő elsősorban a kereszténység tiszta, romlatlan forrásaihoz akart visszatérni, az Evangélium eredeti szövegét tisztította meg a középkori torzulásoktól.

230. Az egyház égető kérdéseivel foglalkozva legfőbb gondja az volt, hogyan egyeztessék össze kereszténységet az antik kultúra iránt érzett rajongással.

231. Élete legnagyobb művének az Újszövetség görög szövegének forráshű latin fordítását tekintette.

232. Ő publikálta először Ptolemaiosz műveit görögül, s neki köszönhetjük az első teljes Arisztotelész-kiadást.
233. Sajtó alá rendezte a korai kereszténység egyházatyáinak (Ágoston, Ambrus, Jeromos) műveit is. Hatalmas életművén végigtekintve hihetetlen, hogy létrehozására egy élet elegendőnek bizonyult.
234. Erasmusnak a maga kora szellemi életében legalább akkora tekintélye volt, mint a XVIII. században Voltaire-nek, vagy századunkban Einsteinnek. Királyok, pápák, egyetemi városok versengtek kegyeiért. A pápa bíborosi széket ajánlott fel neki, ugyanakkor Luther a protestánsok közé hívta. (Luther útját a németalföldi bölcs bibliakritikájával egyengette.)
235. A békés visszavonultságot választotta. Baselban telepedett le, a "független nyugalom" keresve. Noha egyházáról szigorú kritikát mondott, a hitviták századában mégsem csatlakozott egyik táborhoz sem. Ehelyett a megértést hirdetve kísérelte meg összebékíteni a katolikus egyházat a reformáció híveivel.
236. Erasmus visszafogott, mérsékelt, kompromisszum-kereső magatartását sokan gyávaaságnak tartották.
237. Stefan Zweig is élesen elítélte visszavonulásáért, halogató magatartásáért. Amikor Luther nevezetes mondatai elhangzottak a wormszi birodalmi gyűlésen ("Itt állok, nem tehetek másként, Isten engem úgy segítjen"), s megtörtént az egyházszakadás, Erasmus még segíthetett volna: "Örökké tragikus bűne marad, hogy ebben a világtörténelmi pillanatban félénken visszavonult dolgozószobájába. ... Ő lett volna az egyetlen, aki ennek a pillanatnak kemény döntését feltartóztathatta volna. De Erasmus fél, az örökké vonakodó retteg a nyilvános fellépéstől, s csak mikor már a jóvátehetetlen döntés hírére meghallja, akkor eszmél fel e pillanat soha vissza nem térő alkalmára, örökre elmulasztott kötelességére."
238. Más felfogás szerint a visszavonulás bátorság volt egy olyan korban, "amikor még a kövek is állást foglaltak", és a vallási viták hevében (Szerb Antal kifejezésével élve) "még a csecsemők
239. 1492-ben katolikus pappá szentelték és vonakodva ugyan, de szerzetesi fogadalmat tett és Ágoston-rendi kanonok lett huszonöt éves kora körül.
240. Ténylegesen azonban valószínűleg sohasem gyakorolta papi hivatását, a kolostori élet pedig későbbi egyházat bíráló munkáinak egyik fő tárgya volt.
241. Nem sokkal felszentelése után alkalma nyílt elhagyni a kolostort, amikor felajánlották neki, hogy legyen a Cambrai püspök, Bergeni Henrik titkára, a latin nyelvben való jártasságának és tudós hírnevének köszönhetően.
242. Szerzetesi fogadalma alól ideiglenes feloldozást kapott gyenge egészségére, a szerzetességtől való idegenkedésére és a humanista tudományok iránti érdeklődésére való tekintettel.
243. 1495-ben a püspök hozzájárulásával és támogatásával a Párizsi Egyetemre ment.
244. A Collège de Montaiguben, az újító eszmék egyik központjában tanult az aszkéta Jan Standonck irányítása alatt, akinek szigorára írásaiban is panaszkodott.

245. Akkoriban az egyetem még skolasztikus szellemben működött, de már a humanizmus hatása is megmutatkozott.
246. Erasmus főleg Párizsban, Leuvenben, Angliában és Bázelen tevékenykedett, de soha nem tartozott határozottan egyik helyhez sem.
247. Az Angliában töltött idő alatt életre szóló barátságot kötött az angol szellemi élet vezetőivel: John Colettel, Thomas More-ral, John Fisherrel, Thomas Linacre-rel és William Grocynnal.
248. A Cambridge-i Egyetemen a hittudomány professzora lett és posztját akár élete végéig is megtarthatta volna.
249. A Queens' College-ben élt, melynek valószínűleg öregdiákja is volt.
250. Erasmus azonban egy független tudós életét akarta élni és tudatosan igyekezett elkerülni minden olyan tevékenységet vagy hivatalos kötelezet, ami gátolhatta volna szellemi szabadságát és irodalmi kibontakozását.
251. Élete során több megbecsült és jövedelmező állást ajánlottak fel neki különböző egyetemeken, de ő mindet visszautasította, és inkább a bizonytalan, de megfelelő megélhetést nyújtó független irodalmi pályát választotta.
252. 1506 és 1509 között Itáliában járt és hosszabb időt töltött Velencében, Aldus Manutius nyomdájában, de ettől eltekintve nemigen tartott kapcsolatot az olasz tudósokkal.
253. Leuveni tartózkodása alatt sok bírálat érte azok részéről, akik ellenségesek voltak az irodalmi és vallási megújulás elveivel szemben, melynek egész életét szentelte.
254. Mikor ez az ellenszenv zaklatásba fordult, Bázelen keresett menedéket, ahol a svájci vendégszeretet védelmében végre szabadon kifejezhette magát és ahol hű barátok vették körül.
255. Itt a nyomdász és kiadó Johannes Frobenius személyében olyan társra talált, akivel sok éven keresztül támogatta munkáját.
256. Alapvetően nem kételkedett a hagyományos hittételek igazságában és nem táplált ellenséges érzelmeket az egyház szervezete ellen; az egyházi élettel szembeni bírálata a hittételek megtisztítását és a kereszténység intézményrendszerének szabadelvűbbé tételét célozta.
257. Tudósként igyekezett a tudományos munka módszereit megszabadítani a középkori hagyományok ridegségétől és merevségétől, de ezzel nem elégedett meg.
258. Erasmus tartózkodó volt minden kényelmetlen kötelemmel szemben, mégis ő volt a dolgok lényegét nézve a kor irodalmi életének a központja.
259. Több mint ötszáz emberrel levelezett, tanácsát a legkülönfélébb témákban is kikérték a politikai és szellemi élet legnagyobb alakjai.
260. A reformáció sok országban erős ellenállást váltott ki és sok véres áldozatot követelt.
261. A skandináv országokban az egész folyamat viszonylag nyugodtan zajlott le.
262. Svédországban Luther tanainak első hirdetője Olav Peterson (1493-1552) volt.

263. Németországban tanult, s mivel Wittenbergben is megfordult, lelkes követője lett Luthernek.
264. Teológiát tanult – Melanchton hallgatta – s miután hazatért Strengäs káptalanjának lett a kanonoka.
265. Hirdette a reformáció eszméit, ami miatt sok támadás érte.
266. Ennek ellenére lelkes terjesztője volt az evangéliumnak.
267. 1524-től a király Stockholmba rendelte, ahol hét esztendeig írnokoskodott, közben a nagytemplomban prédikált.
268. Ezzel egy időben lefordította svéd nyelvre az Újtestamentumot.
269. 1531-től a király kancelláriusa volt, majd kegyvesztett lett, halálra is ítélték.
270. Később kegyelmet kapott, s előbb Upsalában, majd Stockholmban lelkészkedett
271. Haláláig hűséges hirdetője volt az evangéliumnak.
272. A finn reformátor Agricola Mihály (1510-1557) szintén Melanchton előadásait hallgatta.
273. Személyes kapcsolatban állt Lutherrel, s a vele való találkozás indította arra, hogy lefordítsa az Újtestamentumot finn nyelvre.
274. Miután hazatért, a turku iskola rektorává nevezték ki.
275. Elévülhetetlen érdemeket szerzett az evangélium közvetítésében, valamint a fiatal teológiai hallgatók nevelésében.
276. 1554-től Turku püspökévé választották, s ebben a minőségében is rengeteget tett a reformáció eszméinek terjesztéséért.
277. Számos könyvet írt, ő alapozta meg a finn irodalmi nyelvet.
278. Norvégiában a dán reformációval egy időben kezdtek terjedni a reformáció eszméi.
279. Itt is Luther tanításai leltek kedvező talajra, akárcsak az északi szigetországon, Izlandon.
280. A Szentírást már a 16. század elején lefordították a nemzet nyelvére, és egyre több protestáns gyülekezet jött létre.
281. Norvégia és Izland lakossága ma is zömében az evangélikus egyház tagja.
282. Dániában viszonylag korán terjedni kezdtek Luther eszméi, ami annak is köszönhető volt, hogy az uralkodóház támogatta a reformáció törekvéseit.
283. Az Újtestamentumot már 1523-ban lefordították dán nyelvre.
284. Különösen Jon Tausen jeleskedett az evangélium terjesztésében, aki később Koppenhágában lett lelkész.
285. A katolikus püspököket elűzték, a papi javadalmakat szétosztották az evangéliumi egyházak között.
286. A megkezdett reformációt Johann Bugenhagen végezte be, aki a lutheránus egyházat megszervezte, s újjáalakította a koppenhágai egyetemet.
287. Lengyelországban és a balti államokban először a lutheri reformáció tanításai kezdtek terjedni az országban, főként Sziléziában.
288. A Nyugat-Európában tanuló lengyel diákok közvetítésével hamarosan Kálvin és Zwingli eszméi is eljutottak.

289. A mozgalom legmarkánsabb alakja Jan Laski volt, aki Angliában került kapcsolatba Cranmerrel és Bucerrel.
290. Ő szervezte meg a református egyházat, s lefordította lengyel nyelvre a teljes Szentírást.
291. Báthory István uralkodása alatt a protestánsok egyenlő polgárjogot nyertek a katolikusokkal, később az ellenreformáció idején azonban számuk jelentősen megcsappant.
292. A cseh és morva testvérek örömmel fogadták Luther tanításait, viszont nem tudták elfogadni az úrvacsoráról vallott tanait.
293. Éppen ezért később sokan közülük a kálvini reformációhoz csatlakoztak, ami megoszláshoz vezetett.
294. 1575-ben a Confessio Bohemica megjelenése után közeledtek az álláspontok, végül azonban a kálvini irány kerekedett felül.
295. Ugyanakkor Szlovákia területén inkább Luther tanításai voltak népszerűek, a lakosság jelentős része ma is evangélikus.
296. Spanyolországban és Portugáliában is alakultak evangéliumi gyülekezetek.
297. Főként a nemesek és a polgárság volt fogékony az új tanítások iránt.
298. A reformáció hívei közül sokan szenvedtek hitükért, mint Juan de Valdés, többen pedig, akár csak Juan Diaz, mártírhálált haltak.
299. Már 1543-ban megjelent a spanyol nyelvű Újszövetség, majd hamarosan a teljes Biblia Casiodoros de Reine fordításában (a spanyol protestánsok ezt a fordítást használják a mai napig).
300. A mozgalom áterjedt a szomszédos Portugáliára is, az inkvizíció azonban mindkét országban „hatékony munkát végzett”, szinte teljesen megsemmisítette a reformáció egyházait.
301. Olaszország területen élő valdensék azonnal csatlakoztak a reformáció kálvini ágához, s ezek a gyülekezetek azóta is fennállnak.
302. Sok olasz reformátor külföldön ténykedett, mint pl. Pietro Martire.
303. Pietro Martire

304. A mozgalom későbbi vívmányait az ellenreformáció könyörtelenül elsöpörte, Itália lakosai ma zömében római katolikusok.
305. A horvátok között Sztárai Mihály kezdte hirdetni az igét (róla lesz még szó). Mellette Luther-tanítvány, Matija Vlačić Ilirik [Matthias Flacius vagy Vlasic Máté] képviselte a reformáció tanait a leghatásosabban.
306. Rajtuk kívül Modrus püspöke említendő, aki az Isztriai félszigeten hirdette az evangéliumot.
307. Az ország jelentős része protestánsná lett, az ellenreformáció azonban itt is „eredményes” munkát végzett, akárcsak Szlovéniában.
308. Ez utóbbi helyen Primol' Trubar volt az új tanítások jeles hirdetője, több gyülekezetet alapított, és hatására a szlovének jelentős része protestánsná lett.

A reformáció „csúcsa”

A „nagy genfi hármás” (Farel, Kálvin, Viret)

1. Guillaume (Wilhelm) Farel 1489-ben látta meg a napvilágot a franciaországi Dauphiné-ben.
2. 1509 és 1518 között Párizsban folytatta tanulmányait, ahol Jacob Faber Stapulensisnek köszönhetően felnyílt a szeme az evangéliumra.
3. Le Mone bíboros kollégiumának a tanára lett, ahol fokozatosan konfliktusba került saját egyházával, mígnem el is vesztette állását.
4. 1521-ben végleg szakított a „pápás egyházzal”, és mindinkább reformátori tanokat kezdett vallani és hirdetni.
5. Nevéhez fűződik az első reformátori szellemű francia gyülekezet megalapítása Meaux-ban.
6. A protestánsok egyre kiéleződ üldözése miatt azonban kénytelen volt elhagyni a hazáját.
7. Bázelen a város későbbi reformátoránál, Johannes Oekolampadiusnál talált menedékre. Tanított és prédikált egészen addig, míg – nagy valószínűséggel – Rotterdami Erasmus szorgalmazására innen is távoznia kellett.
8. Strasbourgba ment, ahol barátságot kötött Martin Bucerrel és Wolfgang Capitóval. Ettől kezdve már egyre inkább mint tudatos reformátor szólalt meg, amit mi sem igazol jobban, mint az általa írt első francia reformszellemű Dogmatika.
9. Egy darabig a reformok iránt nyitott Mömpelgardnak volt lelkipásztora, majd pedig Aiglében szolgált.
10. 1528-ban részt vett a berni dispután, melynek következtében Bern városa – Svájcban elsőként – hivatalosan is csatlakozott a reformációhoz.
11. Igen mozgalmas évek következtek ezután. Farel sok svájci városban megfordult (többek között Murtenben, Lausanneban, Neuchâtelben, Bielben, Avenches-ben, Orbe-ban), és hirdette a reformátori tanokat.
12. 1533-ban Genfben került, ahol 1534 márciusától engedélyt kapott arra, hogy a ferencesek kolostorában prédikáljon.
13. 1535 augusztusában egy, a Szent Péter-székesegyházban tartott prédikációjának hatására képprombolás tört ki, melynek következtében eltörölték a misét, és Genf polgárai formálisan csatlakoztak a reformációhoz.
14. Az új istentiszteleti rendet végül 1536 januárjában vezették be.
15. Ugyanehhez az esztendőhöz kapcsolódik Kálvin Genfben érkezése, akit – Farel jóvoltából – sikerült megnyerni a reformáció ügyének.
16. Két évvel később (április 25-én) azonban a városi tanács végzése alapján Kálvinnak és Farelnak – néhány évre – el kellett hagynia Genfét, mivel húsvétkor nem voltak hajlandók mindenkinek úrvacsorát osztani.
17. 1542-től kezdődően Farel sikeresen működött Metzben, majd pedig visszatért Neuchâtelbe, ahol élete végéig fáradhatatlanul hirdette Krisztus evangéliumát.

18. Kálvin János 1509. július 10-én született Noyonban (Franciaország). Édesapja hivatalnok volt, édesanyja híres szépségvolt. Iskoláit szülővárosában kezdte meg, innen Párizsba ment, majd újra Orleansba és Bourgesba vitte, aztán ismét Párizs következett.

19. 1527-ben hallgatott apja szavára és jogot kezdett hallgatni: „Szívből engedelmeskedtem édesapám akaratának, és megpróbáltam, hogy hűségesen a jogtudománynak szenteljem az életem; Isten azonban gondoskodása rejtett gyepelője által utamat más irányba vezette.”

20. 1532-ben adta ki első munkáját SENECA: De clementia c. művéhez írott kommentárját. 1532-ben visszatért Orléans-ba, de útja céljáról csak feltételezések születtek.

21. 1533-ban jogi doktorátust szerzett, de később nem foglalkozott joggal. November 1-jén Nicolas Cop a párizsi egyetem rektora tanévnyitó beszédet tartott az obszerváns ferencesek kápolnájában; a beszédben Rotterdami Erasmus és Luther Márton hatását tükrözte, de sok tekintetben a hagyományos katolikus felfogást követte. A párizsi közvéleményt felháborította a beszéd, így a rektort Navarrai Margit közbenjárása ellenére elmozdították tisztségéből, és elmenekült Párizsból. 1533 novemberében Kálvin is távozott Párizsból.

22. 1534-ben titokban visszament Párizsba, ahol Michael Servet-vel kívánt vitát folytatni, de ekkor Servet nem jelent meg a vitán. 1534 októberében Bazelbe utazott, még ebben az évben lemondott eddig kapott egyházi javairól amelyből tanulmányait finanszírozta.

23. Ezután egyik barátjánál, Du Tillet angoulême-i kanonoknál élt, ahol nagy könyvtárat talált, és egyházi tanulmányokkal kezdett foglalkozni. Itt írta *Psychopannychia* című művét, cáfolatként az ellen az anabaptista tanítás ellen, hogy a halál után a lélek alvó állapotba kerül. A nyugalmas időszakban az ókori görög-római irodalom klasszikusait, illetve a keresztyén egyházatyák munkásságát tanulmányozta. Ezt követően Néracba, Navarrai Margit kastélyába menekült. Itt találkozott Jacques Lefèvre d'Étaples, akinek francia nyelvű bibliáját a Sorbonno-on elégették.

24. Kálvin következő párizsi tartózkodása alatt, 1534. október 17-én éjjel a lutheránusok falragaszokat tűztek ki, amelyben durva hangon támadták a katolikus mise intézményét. I. Ferenc elrendelte a felforgatók megbüntetését. Több személyt máglyán égettek meg, köztük Étienne de la Forge is. Kálvin Du Tillet-vel együtt Metzbe, majd Strasbourgban át Bazelbe menekült. Bazelben Martinus Lucianus álnéven élt. Itt írta meg és 1536-ban fejezte be az *Institutio Christianae Religionis* („A keresztyén vallás rendszere”) című művének első megfogalmazását, amelyet a francia királynak ajánlott, aki azonban nem olvasta el a könyvet.

25. 1536-ban Ferrarából Strasbourgba kívánt utazni azonban a tervezett út helyett másik úton kellett eljutnia az úti céljához. Ezen az úton érkezett meg Genfba, ahol csak egy éjszakát akart tölteni...

26-28. Első Genfi tartózkodásából (1536- 1538) három eseményt emelnék ki.

- I. A lausanne-i hitvita. (1536) Ezen kiderült, hogy a katolikus egyház nem ismeri a mérvadó keresztyén írók írásait, amelyre hivatkozva tanítanak.
- II. Kálvin első genfi kátéja. A gyerekek oktatása érdekében írta meg. A káté tanítás fontosságáról így írt: „Higgye el Uram, hogy Istennek egyetlen egyháza sem állhat fenn káté nélkül... mert ön egy tartós épületet akar emelni, amely ne romoljék el azonnal, intézkedjék, hogy a gyerekek, vezethessenek be egy jó kátéba, amely megmutatja nekik röviden, s kis korukhoz mérten, hogy hol van az igazi keresztyénség.”

III. A berni szertartások Genfre történő kiterjesztését kérték. Nem az elvekkkel volt baj, hanem a szándékkal. Kiderült, hogy ez csak ürügy, hogy Bern Genf fölött a befolyását növelje. Miután húsvétkor ennek nem tettek eleget (Kálvin, Farel és Viret), három napon belül el kellett hagyniuk a várost.

29. Kálvin 1538 szeptemberében Bucer Márton meghívására Strasbourgban települt le.

30. 1540-ben itt nősült meg, felesége egy kétgyermekes özvegy, a holland származású, anabaptista vallású Idelette de Bure Stordeur lett.

31. Négy gyermekük rendre csecsemőkorban halt meg.

32. Idelette kilenc évvel házasságkötésük után hunyt el.

33. Strasbourgi tartózkodása idején részt vett a haguenaui , illetve az V.Károly által szervezett wormszi és regensburgi vallási vitákban, ennek során megismerkedett a német protestantizmus tanaival és képviselőivel.

34. Philip Melanchthonnal különösen jó kapcsolatot alakított ki, és együtt dolgozták ki az ágostai hitvallás módosított változatát (*Confessio augustana variata*)

35. Egy év sem telt el és a Genfből el űzött lelkész Strasbourg kedvelt, szeretett, drága kincsként kezelt lelki vezetője lett.

36. 1540. szeptemberében a genfi tanács visszahívta Kálvint a városba, mivel saját maguk nem voltak képesek válaszolni Jacopo Sadoletto bíboros levelére, amelyben a római katolikus egyházhoz való visszatérésre szólította fel őket.

37. Kálvin több elutasítás és hosszas gondolkodás után 1541.szeptember 13-án tért vissza Genfbe. A város eleinte szabad kezett adott Kálvinnak az egyházi szervezet átalakítására.

38. Második genfi tartózkodása alatt megpróbált kiegyezni a reformáció lutheránus és zwingliánus ágával. Utóbbival sikerült.

39. Genfi lelkipásztorsága alatt Kálvin hatalmas mennyiségű munkát végzett: minden második héten mindennap prédikált, minden héten három nap teológiai előadást tartott, péntekenként a Szentírást magyarázó felolvasásokat tartott, egyes vasárnapokon a presbiteri gyűlésen elnökölt. Egyszerre volt teológus professzor, prédikátor, lelkész, egyházi vezető, az iskolák felügyelője, közben kiterjedt levelezést folytatott, könyveket írt, és a nyugati reformáció egyik szellemi vezetőjeként komoly hitvitákat folytatott.

40. 1542-ben kiadják II.genfi kátéját, amelyet egyesek szerint 8 nap alatt írt.

41. Kálvin szigorúsága a genfiiek egy részében, a libertineknél ellenkezést váltott ki: elnyomásként fogták fel az egyházi fegyelmet, az egyház beleszólását az erkölcsi ügyekbe. Az alsóbb társadalmi rétegekben Kálvin népszerűtlenségéhez erősen hozzájárult a kártyázás és a kocsmák betiltása. Kálvin síkra szállt a szegények számára megszabadítható kamatért, javított a diakónusi szolgálat helyzetén. Mégis, ez a jelentős bevándorlás a genfielnél erőteljes idegen-ellenséget váltott ki, amit Kálvin sem tudott elhárítani.

42. 1553-ra az erőviszonyok annyira megváltoztak, hogy a Perrin-vezette libertinek az egyházi ügyekbe is beleszóltak.

43. Kálvin 1553. július 24-én felajánlotta lemondását, de azt nem fogadták el. Kálvinnak az egyházfegyelem megszilárdításáért vívott harcainak egyik állomása volt

44. 1553-ban a katolikusok és kálvinisták által egyaránt eretneknek tekintett Szervét Mihály pere és kivégzése.

45. Korszaktól és világnézettől függően az egyes források eltérően értelmezik Kálvin szerepét ebben az ügyben: míg tanítványa, Théodore de Bèze úgy írja le az esetet, hogy Szervét saját istentelensége és megátalkodottsága miatt pusztult el, az angol nyelvű katolikus enciklopédia által idézett Gibbon szerint az ügyben Kálvin személyes rosszindulata és talán irigysége is szerepet játszott.
46. A 20. századi egyháztörtész, Philip Schaff véleménye az, hogy „a mai kereszténység szempontjából Szervét megégettetésére nincs mentség”, noha saját korának nézőpontja szerint csak a kötelességtudata és a törvényeknek való megfelelés vágya vezette.
47. 1559-ben az 50. születésnapján kapta meg a Genfi polgárjogot, ugyanebben az évben alapította meg a Genfi Akadémiát, amelyet hamarosan igen sokan látogattak.
48. 1559-ben Párizsban Kálvin vezetésével református nemzeti zsinat ült össze, mely elfogadta a Confessio Gallicanát (Francia Hitvallás) és az Egyház fegyelmi rendtartását. Kálvin csaknem egészen haláláig prédikált és ekőadásokat tartott, s további bibliai magyarázatokat jelentett meg.
49. 1564-ben Genfben halt meg. Kérésére jeltelen sírba temették...
50. *„Hibáim állandóan visszatetszést keltettek nekem, és (...) kérlek titeket, bocsássatok meg nekem ezt a rosszat. De ha jót is tettem, tartsátok ahhoz magatokat és kövessétek azt!”*
51. Ki is volt Pierre Viret? Pierre Viret XVI. századi reformátor, Guillaume Viret fia, aki szabó volt Orbe-ban, a mai francia Svájcban.
52. Az 1511-ben született Viret két évvel volt fiatalabb Kálvin Jánosnál, akinek közeli barátja volt.
53. Éveken át dolgoztak együtt Genfben, majd rendszeresen leveleztek, mikor Viret elköltözött Genfből, hogy elfogadjon egy lelkipásztori állást Lausanne-ban.
54. Míg Lausanne-ban lelkipásztorként tevékenykedett, Viret akadémiát alapított, az első lelkészképző akadémiát francia Svájcban.
55. Abban az időben, amikor református lelkészek még nem léteztek, a lousanne-i akadémia képezte ki és készítette fel a fiatal férfiakat, hogy folytassák a reformáció munkáját.
56. Ezáltal fontos szerepet játszott a lelkészhiány betöltésében.
57. Viret irányítása alatt az akadémia 22 évig virágzott, lelkészek, misszionáriusok és mártírok ezreit adva a világnak.
58. 1559 elején azonban a berni földesurak arra kényszerítették a Lausanne-i Akadémiát, hogy Genfbe költözzön.
59. Ebben a városban Viret akadémiájának áthelyezett professzorai és hallgatói által rövid időn belül Kálvin híres Genfi Akadémiája nőtte ki magát, melyet Kálvin 1559 júniusában alapított.
60. Miután száműzték Lausanne-ból, Viret egészen 1561-ig Kálvin mellett dolgozott Genfben.
61. Orvosai tanácsára azonban egészségesebb éghajlatot keresett Dél-Franciaországban. Így kezdődtek missziói útjai...
62. Viret először Lyonba, majd Nimes-be utazott, ahol egy évet töltött, így erősítve az üldözött egyházat.
63. Ezután visszatért négy évre Lyonba.
64. Bárhová ment, igehirdetéseit buzgón hallgatták, gyakran több ezres tömeghez beszélt.

65. 1565-ben száműzték Franciaországból, és a navarrai Bearnbe menekült.
66. Jeanne d'Albert az Orthezi Akadémia szuperintendensévé nevezte ki, ahol egészen 1571-ben bekövetkezett haláláig szolgált.
67. Viret élete távolról sem nevezhető nyugodtnak. Lelkészi pályafutásának elején súlyosan megsebesítette egy katolikus pap, 1535-ben pedig mérgezett spenótlevest szolgáltak fel neki Genfben. A gyilkossági kísérletet túlélte, ám a mérreg tönkretette egészségét, és élete hátralévő részében sokat szenvedett.
68. Habár életének nagy részét igehirdetések, levelezések, a Lausanne-i Akadémia irányítása tette ki, Viret-nek publikálásra is maradt ideje
69. Összesen ötvenöt könyvet szerzett, amibe bele tartozik a háromkötetes *Keresztyén útmutatások a törvény doktrínájában és az evangéliumban*.

Viret életnek főbb állomásai, illetve korának fontosabb eseményei

70. 1511

- Pierre Viret megszületett a svájci Orbe-ban, Vaud kantonban.

71. 1512

- Guillaume Farel megkezdi tanulmányait Párizsban.

72. 1527

- Viret Párizsba megy és megkezdi lelkészi tanulmányait a Montaigu Kollégiumban.

73. 1527-1530

- Viret áttér a protestáns hitre.

74. 1528

- Bern hivatalosan is elfogadja a reformációt.

75. 1530

- Guillaume Farel megkezdi prédikációit Orbe-ban, de a katolikus ellenzék kiűzi a városból.

76-80 1531

- Miután hivatalosan is megtagadta a katolicizmust, Viret elmenekül Párizsból és visszatér Orbe-ba.
- Guillaume Farel meggyőzi Viret, hogy prédikáljon.
- Május 6-án Viret húsz évesen lelkész lesz és megtartja első igehirdetését szülővárosában, Orbe-ban.
- Viret levezeti első keresztyén keresztelőjét Orbe-ban.
- Októberben elhunyt Zwingli.

81- 84 1532

- Viret megtartja első keresztyény esküvői igehirdetését Orbe-ban.
- Viret Grandsonba utazik, hogy ezzel a faluval is megismertesse a reformációt.
- Június 4-én Viret Payerne-be utazik igét hirdetni. Megtiltják neki, hogy belépjen a templomba, ezért a tavernákban prédikál.
- Március 31-én Viret úrvacsorát kínál 77 hívőnek, akik között Viret édesanyja és édesapja is jelen van.

85-86 1533

- Egy este úton hazafelé egy katolikus pap leszúrja Viret Payerne-ben.

- Januárban Viret elfogadja a lelkeszi meghívást Neuchatelbe.

87-91 1534

- Január 4-én a Berni Tanács utasítására Viret Genfben csatlakozik Farelhez
- Január 29-én a genfi disputában Guy Furbity állt szemben Farellel és Viret-vel
- Február 22-én Viret Monsieur de Baudichon házában tart egy prédikációt és egy keresztyén keresztelőt. Prédikációin olyan sokan vannak jelen, hogy nincs elég hely a teremben az embereknek.
- Március 1-jén a berni hatóságok Farelnek és Viret-nek adják a rive-i templomot, hogy a reformáció szerint hirdessék ott az igét.
- Márciusban Viret visszatér Neuchatelbe, de hamarosan visszahívják Genfbe, hogy Farel segítségére legyen.

92-98 1535

- Március 6-án Antonia Vax megmérgezi Viret Genfben, míg Farellel és Antoine Fromenttel dolgozott. Viret egészen augusztusig nem tudott aktív szerepet vállalni a lelkeszi hivatásban.
- Május 30-án megkezdődik a genfi disputa.
- Június 4-én megjelenik a reformáció első francia nyelvű Bibliája Pierre Robert fordításában, amit Olivetanként ismernek.
- Július 14-én kivégzik Antonia Vaxot.
- Augusztus 10-én eltörlik a misét Genfben.
- Szeptember 10-én Viret Bernbe utazik, majd november 15-én innen Baselbe, ahol találkozik Kálvin Jánossal.
- December 29-én Bern visszavonja szövetségét a Savoyai herceggel.

99-114 1536

- Január 16-án Bern háborút hirdet a Savoyai herceg ellen.
- Februárban Viret visszatér Neuchatelbe.
- Viret Yverdonban prédikál.
- A berni hadsereg megszerzi az irányítást Vaud felett.
- Február végén Viret lelkész lesz Lausanne-ban.
- Március 6-án a lausanne-i tanács teljes vallásszabadságot biztosít azoknak, akik Viret ige hirdetésein akarnak részt venni.
- Április 6-án a Madeleine-templomot átadják a reformátoroknak, hogy Lausanne-ban prédikáljanak.
- Május 21-én a Szövetségi Tanács elfogadja a reformációt.
- Június 7-8-án Viret részt vesz a református lelkészek zsinatán Yverdonban.
- Június 13-án Viret Genfbe utazik, hogy békeközvetítő legyen. Július elején engedélyt kér, hogy visszatérhessen Lausanne-ba, de kérelmét a Genfi Tanács elutasítja azzal az indokkal, hogy „itt sokkal nagyobb szükség van rá, mint amott.”
- Júliusban Viret tanúja Farel Kálvinhoz intézett vészjósló felhívásának, hogy maradjon Genfben.
- Október 1-je és 10-e között Viret és Farel megvédik a református hitet a lausanne-i dispután, amin Kálvin is részt vett, habár nem vállalt komolyabb szerepet.

- Október közepén lausanne-i disputa lezárása után két katolikus delegált meggyőzi Viret-t, hogy tartson velük Cullyba, hogy oda is elvigye a reformáció híreit.
- Október 19-én a protestáns hitet Lausanne hivatalos vallásaként ismerik el.
- November 5-én Pierre Carolit és Pierre Viret-t nevezik ki Lausanne református lelképásztorának.
- December 6-án a berni hatóságok elrendelik, hogy minden a területen élő lakos a protestáns igehirdetésre járjon.

115-118 1537

- Január elején Viret megalapítja az akadémiát Lausanne-ban.
- Január 16-án Kálvin és Farel bemutatja a Genfi Tanácsnak *Cikkek az egyház szervezetéről és a genfi istentiszteletekről* című művet.
- Május 13-án egy kifejezetten erre az alkalomra összehívott zsinaton Viret, Farel és Kálvin megvédik magukat egy álnok római katolikus, Pierre Caroli által emelt arianizmus vádja ellen.
- Május 15 – június 5 között a berni földesurak maguk elé hívatják Carolit és végérvényesen számúzik.

119-121 1538

- Április 23-án számúzik Kálvint, Farel és Carault-et Genfből
- Májusban Viret és Ritter Genfbe utaznak, hogy közvetítsenek a számúzott lelkészek és a Tanács között, ám nem engedik be őket a városba.
- Október 6-án, vasárnap Viret feleségül veszi az orbe-i Elisabeth Turtazt. Guillaume Farel adja össze őket.

122-123 1539

- Április 6-án Viret bemegy Genfbe és prédikál, óriási előrelépést téve a genfiek és a számúzott lelképásztorok kibékülése felé.
- Július 17-én Pierre Viret és André Zébédée Bernbe utaznak, hogy képviseljék az üldözött vaudiak ügyét.

124-125 1540

- Október 30-án a berni földesurak kollégiumot hoznak létre ösztöndíjasoknak, hogy növeljék a Viret Lausanne-i Akadémiájának hallgatói létszámát.
- December 31-én Viret-t elhívják Lausanne-ból, hogy Genfben prédikáljon.

126-132 1541

- Január 10-én Viret megérkezik Genfbe.
- Február 28-án Viret arra ösztönzi a Tanácsot, hogy hívják vissza a számúzott Kálvint Genfbe.
- Május elsején a Szövetségi Tanács visszahívja Kálvint.
- Szeptember 13-án Viret támogatásával Kálvin visszatér Genfbe.
- Szeptember 29-én Viret-t választják ki, hogy Neuchatelbe utazzon és Farel valamint a Tanács között közvetítsen.
- Október 15-én Viret visszatér Genfbe.
- Decemberben Kálvin arra kéri a berni földesurakat, hogy engedjék meg, hogy Viret még hat hónapig Genfbe maradjon, és csak azután térjen vissza Lausanne-ba. A berniek teljesítik Kálvin kérését.

133-135 1542

- Július 8-án egy lausanne-i nagykövet megérkezik Genfbe, hogy visszahívja Viret-t, akit 18 hónapra kölcsönkaptak a genfiék.
- Július 15-én Viret visszatér Lausanne-ba.
- Ősszel kitör a pestis Lausanne-ban.

136-138 1543

- Tavasszal a római katolikus Pierre Caroli eretnekséggel vádolja Farel-t. Kálvin és Viret közösen publikálnak egy írást Farel védelmében.
- Június 16-án Viret Genfbe utazik, hogy engedélyt kérjen a Genfi Tanácstól arra, hogy Kálvin Strasbourgba menjen és segítse Farel-t a Caroli elleni védekezésben. Genf teljesíti a kérést és Viret egészen Bernig elkíséri Kálvint.
- Október 30-án Viret részt vesz a neuchатели zsinaton.

139-141 1544

- Március 24-én megjelenik Viret könyve *Keresztyén viták párbeszédekben* címmel, melyhez a bevezetőt Kálvin írta.
- Április 29-én Kálvin engedélyt kér Berntől, hogy Viret hat hónapig segítse Genfben. Bern beleegyezik, ám Lausanne visszautasítja a kérést azokra a veszélyekre hivatkozva, amit Viret távolléte okozna Lausanne-ban.
- Szeptemberben kitör a pestis Genfben.

142-146 1545

- Február 3-án Viret levélben számol be Kálvinnak az egyre nagyobb lausanne-i munkaterheléséről. „Minden nap prédikálok.” Az Akadémián is tart előadásokat.
- Tavasszal Kálvin német Svájcba utazik, hogy támogatókat szerezzen az üldözött Vaudoisnak. Távollétében Viret helyettesíti Genfben.
- Nyáron Viret és Farel Bernbe, Baselbe és Strasbourgba utazik, hogy újra közbenjárjanak az üldözött piemonti Vaudois ügyében.
- Július 28-án felesége romló egészségi állapotáért aggódva, Viret megírja Kálvinnak, hogy Genfbe szeretne menni, hogy konzultáljon közös barátjukkal, Dr. Benoit Textorral.
- November 26-án Viret egy barátjának címzett levélben kifejezi aggodalmát, miszerint Elisabeth betegsége végzetes is lehet.

147-151 1546

- Január 29-én Viret-t sürgősen Neuchatelbe hívatják, ahol nagy szükség van jelenlétére bizonyos lelkesítő problémák elsimításához.
- Márciusban Viret-t arra kérik, hogy utazzon Thononba Neuchatel polgárainak egy missziója keretében, de felesége egészségi állapota Lausanne-ban tartja. Nem sokkal később (március 8-án) felesége meghal.
- Március 20-án Kálvin unszolására Viret Genfbe utazik, hogy felesége halála után néhány napot kedves barátjánál töltsön.
- Viret-t Genfbe hívják, hogy közvetítsen két Kálvint és bizonyos más hitűeket érintő konfliktusban.
- Novemberben, miután a kerítő Kálvin elrendezi a házasságot, Viret feleségül veszi Sebastienne de la Harpe-ot. Kálvin adja össze őket.

152-153 1547

- Januárban Viret, akinek lelkipásztori teendői egyre több időt vettek igénybe, nem tudja már megtartani pozícióját a Lausanne-i Akadémián. Bern André Zébédée-t nevezik ki Viret utódjának, ám Viret egészen 1558-ig tanít az Akadémián.
- Március 31-én elhunyt I. Ferenc, Franciaország királya. Fiát, II. Henriket királlyá koronázzák. II. Henrik uralkodása alatt drámaian megnőtt a hugenották üldözése.

154-157 1548

- Május 4-én Viret, Farel, Valier és Ribit megjelennek a Berni Tanács előtt, hogy megvédjék az úrvacsoráról alkotott véleményüket.
- Kálvin felesége, Idelette meglátogatja Viret feleségét Lausanne-ban, hogy segítse Viret gyermekének születésénél.
- Júliusban Viret *A lelkesi hivatás erényéről és hasznáról Isten Igéjének szolgálatában és a hozzá tartozó sákramentumokról* címmel publikálja 750 oldalas kötetét, melyben vázolja az egyház állapotát, kitérve többek között olyan pontokra, mint a morális korrupció, az úrvacsora megszenteltségének hiánya és a fegyelem hiánya.
- Novemberben a lausanne-i iskola megbízza Viret-t, hogy levelet vigyen Bernbe, melyben egy általános zsinat összehívását szorgalmazza az igehirdetés és erkölcs megújításának megvitatására.

158-163 1549

- Március 31-én Viret levélben fejezi ki részvétét Kálvin veszteségéért.
- Május 20-25-én Pays de Vaud lelkipásztorai megtartják zsinatukat Bernben, ahol Viret megvédi álláspontját az úrvacsorát illetően André Zébédée-vel szemben.
- Szeptember 2-án Bern megtiltja a Pays de Vaud-i református lelkészeknek még egy ilyen gyűlés megtartását.
- Október 31-én Viret által irányítva a lausanne-i lelkészek delegációt küldenek Bernbe, hogy hangot adjanak a szeptemberi gyűlésbetiltás elleni tiltakozásuknak.
- November 6-án Viret Theodore de Beze-t nevezi ki a Lausanne-i Akadémia második teológia professzorának.
- November 9-én miután Viret másodjára jelent meg a berni előljárók előtt a gyűlések ügyében, az előljárók megismétlik szeptemberi döntésüket és figyelmeztetik Viret-t, hogy ne erősködjön tovább az ügyben.
- Viret Kálvinnal és Farellel együtt részt vesz a genfi gyűlésen.

164-167 1550

- Megszületik Martha Viret. Kálvint kéri fel keresztapának.
- Júniusban Theodore de Beze és Raymond Merlin Bernbe utaznak, hogy megvitassák a heti gyűléseket és az egyházfegyelmet. A berni földesurak hidegen fogadják őket és semmit sem engedélyeznek nekik.
- November 8-án Viret és Jacques Valier megjelennek a (lausanne-i) Hatvanak Tanácsa előtt, hogy beszámoljanak az egyház hanyatló állapotáról. A Tanács beleegyezik, így Viret és Valier részletes jelentést ír az egyház jelenlegi moráljáról.
- December 4-én Viret és Valier bemutatják jelentésüket a Lausanne-i Tanácsnak, reformokat kérve, ám nem adnak meg nekik semmit.

168-173 1551

- Áprilisban kitör a pestis Lausanne-ban.
- Május 24-én Viret és Valier megjelennek a (lausanne-i) Kétszázak Tanácsa előtt, hogy reformokat és segítséget kérjenek, de kérésüket elutasítják.
- Május végén miután Lausanne-ban a reformok minden lehetséges eszközét kimerítette, Viret Bernbe utazik, hogy ott kérjen segítséget az egyházi erkölcs megreformálására. A berni előljárók ígéretet tesznek arra, hogy küldöttséget küldenek Lausanne-ba az ügy kivizsgálására.
- Szeptember Bern elrendeli, hogy a vaudiak cseréljék le Kálvin katekizmusát Nicolas Zurkindenéra.
- Októberben a májusban megígért berni küldöttség végre megérkezik Lausanne-ba.
- Október 21-én a berni küldöttség sürgetésére, a Kétszázak Tanácsa Francois Vitalist diakónusnak nevezi ki, hogy segítsen Viret-nek lelki szolgálatot nyújtani a pestis áldozatainak.

174-176 1552

- Február 23-án a berni előljárók értesítik a lausanne-i lelkészeket türelmetlenségükről, hiszen nagyon vontatottan megy az átállás Zurkinden kátéjára. Újra engedelmességet rendelnek el, elbocsátás és száműzetés terhe mellett.
- Szeptember Viret Genfbe utazik, hogy megvédje Kálvint attól a hamis vádtól, hogy Isten a gonosz teremtője.
- Novemberben Viret Bernbe utazik, hogy közbenjárjon a lelkészek érdekében a káté lecserélést illetően. Bern udvariasan meghallgatja, ám nem hajlandó megváltoztatni döntését.

177-183 1553

- Márciusban Oulens-ben létrejön a reformáció. Viret arra kéri Bernt, hogy engedélyezze egy lelkész kiküldését a városba. Bern beleegyezik, és megadja Viretnek azt a megtiszteltetést, hogy kijelölje a lelkészt.
- Március 26-án Raymon Merlin református lelkésznek nevezik ki Oulens-ben.
- Március 28-án Viret látogatást tesz az újonnan megalapított oulens-i református gyülekezetben.
- Május 16-án öt francia férfi, akik a Lausanne-i Akadémián tanultak, hazatérnek Franciaországba, hogy ott hirdessék az Evangéliumot. Lyonban letartóztatják és elégetik őket.
- Viret publikálja *Az ember kötelessége és igénye, hogy Isten Igéje által kiderítse Isten akaratát a végérvényes feloldásig és igazságtételig* című művét.
- Augusztusban Bern Jean Haller lelkipásztort, Hans Steiger kincstárnokot és Jérôme Manuelt Pays de Vaud-ba küldik, hogy megbizonyosodjanak Zurkinden kátéjára vonatkozó utasítások betartásáról.
- November 27-án Viret szülővárosába, Orbe-ba utazik, hogy találkozzon a hívőkkel és bátorítsa őket. Habár a város katolikus, a lakosság többsége csatlakozott a reformációhoz, így Viret meg akarja győzni a Tanácsot, hogy szavazásra bocsássa a vallás kérdését.

184-187 1554

- Április 9-én, több hónapos késéssel, berni és fribourgi küldöttek találkoznak, hogy megvitassák Orbe vallási helyzetét. A küldöttek úgy döntenek, hogy nyilvános szavazásra bocsátják az ügyet.
- Július 29-én berni és fribourgi küldöttek érkeznek Obre-ba, hogy ellenőrizzék a nyilvános szavazást. Viret magas láz miatt nem tud részt venni a szavazáson.
- Július 30-án eltörlik a misét Viret szülővárosában, Orbe-ban.
- Bern megtiltja, hogy területén bármilyen olyan könyvet jelentessenek meg, ami a predestinációval foglalkozik.

188-190 1555

- Március 13-án Bern megparancsolja Laussane-nak, hogy hagyjon fel minden predestinációról szóló vitával.
- Májusban Viret és Theodore de Beze Bernbe utaznak, hogy közbenjárjanak a szenátusnál Kálvin ügyében, a predestinációról szóló vitában.
- December 30-án Bern levélben kéri Viret-t, hogy utazzon és prédikáljon a kanton területén a reformációnak újonnan megnyert városokban.

191-192 1556

- Pierre, Viret egyetlen második házasságából származó fia két éves korában meghal.
- Viret Chateau-d'Ex közösségben prédikál.

193 1557

- Viret Bernbe utazik, hogy megvitassa az előjárókkal az egyházfegyelem szükségességét úrvacsoraosztás előtt.

194-196 1558

- Augusztus 15-én a berni előjárók felháborodva Pays de Vaud-i lelkészek és professzorok viselkedésén emberek tucatjait hívatják maguk elé Bernbe.
- Theodore de Beze elfogadja a genfi lelkészi meghívást.
- *Messieurs de Berne* Viret és más lelkészek behódolását vagy száműzetését követeli.

197-201 1559

- Január 25-én a berni hatóságok száműzik Viret-t Lausanne-ból. Viret és az Akadémia átköltözik Genfbe, ahol a Lausanne-i Akadémia Kálvin szemináriumára lesz.
- Március 2-án Viret kinevezik a genfi Saint-Germain templom lelkészének.
- Viret publikálja könyvét, *Ismert és tág tanítások a keresztyén doktrínában, különösképpen az isteni gondviselésre és a predestinációra vonatkozóan*.
- Június 5-én hivatalosan is felavatják Kálvin akadémiáját.
- December 25-én Viret és Kálvin genfi polgárok lesznek.

202-203 1561

- Áprilisban Viret megbetegedik és megírja végrendeletét, felkészülve a halálra.
- Szeptember 11-én Viret romló egészségi állapotáért aggódva, Dr. Benoit Textor azt javasolja Viret-nek, hogy utazzon Dél-Franciaországba, hogy melegebb éghajlaton töltsen a telet. Miután megkapta a Genfi Tanácstól az engedélyt a távozásra, Viret először Lyonba, majd október 6-án Nimes-be utazik.

204-210 1562

- Január 4-én, Viret több, mint nyolcezer hívőnek oszt úrvacsorát Nimes-ben.

- Február 2-12 között Viret a nimes-i tartományi zsinaton elnököl.
- Február 15-én Viret elindul Nimes-ből Montpellierbe.
- Február 18-án Viret a Lodge templomban prédikál Montpellierben.
- Viret egészségi okokból Montpellierben marad, majd május 25-én elfogadja a meghívást Lyonba.
- Március 1-jén Francois de Guise herceg Wassynál lemészárolja a hugenottákat. (wassyi mészárlás)
- Marie, Viret legkisebb gyermeke, meghal kétéves korában.

211 1562-1563

- Első francia polgárháború.

212-216 1563

- Március 15-én Viret visszatér Genfba, hogy véglegesen elhagyja a várost.
- Március 19-én királyi rendeletben tiltják meg minden külföldi származású reformátornak az ige hirdetést Franciaország területén. Viret-vel a katolikusok kérésére kivételt tesznek.
- Június 19-én Lyonba katolikus seregek ünneplik a misét.
- Júliusban visszaállítják a királyi hatalmat Lyonban, legalizálva római katolikus vallást.
- Augusztus 10-én Viret moderátorként elnököl a hugenották Lyonban megrendezett 4. nemzeti zsinatán.

217-219 1564

- Május 27-én elhunyt Kálvin.
- Lyonban kitör a pestis.
- Viret befejezi legnagyobb, három kötetes művét *Keresztyén útmutatások a törvény doktrínájában és az evangéliumban* címmel.

220-222 1565

- Augusztus 27-én egy királyi határozat Franciaország elhagyására kényszeríti Viret-t. Lyonból Nassau Vilmos védelmébe menekül Orange-ba.
- Szeptember 13-án meghal Guillame Farel Neuchatel közelében.
- Október 4-én a neuchateli iskola könyörög Viret-nek, hogy fogadja el Farel megürült helyét, de Viret visszautasítja a kérést.

223 1566

- Viret Orange elhagyására kényszerítik. Bearnbe utazik, ahol Jeanne d'Albret az egyház szuperintendésévé nevezi ki.

224 1567-1568

- Második francia polgárháború.

225 1568-1570

- Harmadik polgárháború. 1569-ben Viret és 11 másik lelkész katolikus erők fogságába esik. Megkímélik Viret életét.

226 1571

- Viret Orthez közelében éri a halál. Nerac közelében helyezik örök nyugalomra.

227-230 *Kálvin és Viret; Kálvin Viret iránti szeretete és bizalma*

Ahogy kívántátok, letelepedtem itt, egyszer és mindenkorra, ha csak az Úr másként nem kívánja. Most még vissza kell tartanom Viret-t is, akit semmi esetre sem vehetnek el tőlem. De Ti, s mellettek minden testvérünk, azon fáradoztok, hogy a lehető legtöbbet segítsetek nekem, hacsak nem hiába gyötörtetek/kínoztatok engem, és tettetek borzasztó szerencsétlenné anélkül, hogy bármi hasznotok is lenne belőle.

Kálvin Farelhez, 1541. szeptember 16, idézve Jules Bonnet: Kálvin János levelei, 1. kötetéből (1858, Philadelphia), 284. old.

Minden követ megmozgatok, hogy megakadályozzam, hogy Viret-t elválasszák tőlem.

Kálvin Bucerhez, 1541. október 15, idézve Jules Bonnet: Kálvin János levelei, 1. kötetéből (1858, Philadelphia), 293. old.

Amennyiben elveszik tőlem Viret-t, teljesen tönkre tesznek...ezért minden követ megmozgatok, hogy ne vegyék el őt tőlem. Ezalatt helyettesítést kell találnunk a Lausanne-ba, olyan valakit, akit az istenfélő felebarátok és a ti tanácsotok alapján jelölnek ki a feladatra. Csak engedjétek, hogy Viret mellettem maradjon.

Kálvin Farelhez, 1541. november 11, idézve Jules Bonnet: Kálvin János levelei, 1. kötetéből (1858, Philadelphia), 307. old.

Sokkal ragyogóbbnak néz ki a jövő, ha Viret mellettem maradhat, amiért egyre jobban vágyom arra, hogy hálával mondjak köszönetet, mert osztozunk félelemben, hogy a berniek nem hívják vissza, és őszintén könyörgök Krisztusért, hogy Ti mindent megtegyetek, hogy ez így történjen, hiszen mindig, amikor eszembe jut a gondolat, hogy ő elmehet, elájulok és teljesen elveszítem a bátorságom.

Kálvin Oswald Myconiushoz, 1542. március 14, idézve Jules Bonnet: Kálvin János levelei, 1. kötetéből (1858, Philadelphia), 313-314. old.

231-345 *Kálvin és Viret: testvérek egyetértésben*

„Ó, mily szép és mily gyönyörűséges, ha a testvérek egyetértésben élnek!”
(Zsolt 133,1)

A XVI. századi reformáció történetének egyik fénypontja kétségtelenül a kor két keresztyén reformátor figyelemre méltó barátságának tanulmányozása. Kálvin, vitathatatlanul az egyik legismertebb reformátor napjainkban, természetesen nem egy magányos szereplő volt a római katolikus vallás erőivel szemben. Mikor Isten megcsillantotta az Ő Evangéliumának fényét a svájci és francia emberek szívében, (akik oly sokáig éltek a vallási tévedés sötétségében,) akkor ő bátor férfiak sokaságát emelte ki közülük, hogy reformokra törekedjenek, olyan férfiakat, akiknek hamar az a feladata adatik, hogy tereljék az új nyájat. Habár Isten mindegyiküket egyenként hívta el és egymástól különbözőnek alkotta meg, mégis úgy látta jónak, hogy ezek az eszközök, melyek külön-külön lettek megalkotva, de azonos a jövőképpel voltak megáldva, ugyanabban a Királyságban dolgozzanak. Az egyik ilyen ember, aki a

reformáció munkájára lett megalkotva és annak arcvonalára helyezték, nem volt más, mint a kevésbé ismert Pierre Viret.

Viret, aki a mai Svájcban született és nevelkedett fel, Guillaume Viret, egy ájtatos római katolikus fia volt. Miután Viret befejezte alapfokú tanulmányait Orbe-ban, Párizsba ment és beiratkozott Montaigu Főiskolára (College de Montaigu), ahol Kálvin is tanult. Habár mindketten a főiskolai évek alatt tértek meg, még jó pár évbe telt, mire találkoztak, amikor üldöztetés miatt elhagyták Párizst, hogy más földön kezdjék meg a reformáció munkáját.

Közismert tény, hogy Kálvin és Viret 1535-ben Baselben találkozott először. Hamarosan rendszeresen levelezni kezdtek és évekig szorosán együtt dolgoztak. Viret William Farellel együtt arra kötelezte el magát, hogy megismertesse Genffel a reformációt, és jelen volt a gondviselészerű találkozásnál, amikor Farel megfenyegette Kálvint Isten ítéletével, hacsak nem marad Genfben, hogy folytassa munkáját. Az ifjú Kálvin még ugyanabban az évben csatlakozott Viret-hez és Farelhez, hogy együtt védjék meg a református hitet a lausanne-i dispután.

Ezzel kapcsolatban Michael Bruening több eseményt is feljegyez, melyek a közös cél érdekében szoros együttműködésre buzdították Kálvint és Viret-t. Az első a lausanne-i disputa és annak utóhatása. Bern azon döntése, hogy kötelezővé tegye a reformációt Vaud-ban, ami egybeesett a Lausanne-i Akadémia megnyitásával, Lausanne-t tette a francia nyelvű reformáció központjává Vaud-ban és vitathatatlanul Európában. Lausanne új kiemelkedése szorosabb együttműködést kívánt a városvezető reformátorától, Viret-től és az ő genfi kollégájától. Habár Viret lausanne-i lelkészi pályafutását Pierre Caroli ideje alatt kezdte meg, a korábbi Sorbonne oktatóval történő vitái adták a következő fő okot, ami összehozta Kálvint és Viret-t. Megvédeni magukat az arianizmus vádjával szemben és hangoztatni Caroli a halottakért szóló imák hatékonyságáról szóló tanítását számukra olyan élmény volt, amely összekovácsolta őket. Ez különösen Kálvinra és Viret-re volt igaz, akik igaz már mindketten szoros barátságot alakítottak ki Farellel, de a Caroli-ügyig még nem dolgoztak szorosán együtt.

Ez a három jó barát, Kálvin, Farel és Viret voltak azok, akiknek azzá kellett válniuk, amire megalapozták a francia reformációt. Habár mindnyájan a maguk Isten által elrendelt gyülekezetében tevékenykedett, gyakran azon kapták őket, hogy együtt dolgoznak, és hamarosan csak triumvirátusként emlegették őket. Néhányan még a XVI. századi reformáció Pál, Péter és Jánosának nevezték őket. Kálvin, aki egy könyvét Farelnek és Viret-nek ajánlotta, így nyilatkozott a barátságukról:

„Ez egy bizonyágtétel a jelennek és talán még az utókornak is arról a szent barátságról, amely összeköt minket. Úgy vélem, még nem létezett a hétköznapi életben olyan szoros baráti kör, mint a miénk.”

Viret Farellel együtt egészen addig hirdette a reformációt Genfben, még Kálvin véglegesen le nem telepedett a városban. Azután Viret-t a Lausanne, Vaud kanton fővárosának lelkipásztorának nevezték ki. A távolság ellenére a két férfi továbbra is szorosán együtt dolgozott, és barátságuk tovább mélyült az évek során.

Ahogy megszorodtak a gondok, és a megpróbáltatások száma egyre nőtt a zavargó Genfben, Kálvin egyre inkább figyelt Viret-re, hogy segítsen neki a munkájában. Barátságuk valóban olyan szoros lett, hogy Viret volt az, akihez a város fordult, hogy befolyását

használva győzze meg az ellenkező Kálvint arról, hogy visszatérjen. Kálvin száműzetése után Viret-t Genfben hívták, aki minden tőle telhetőt megtett, hogy az elűzött lelkész visszatérjen a parókiára. Kálvinhoz intézett levelében leírta a város átalakulást és az emberek hajlandóságát, hogy befogadják a reformációt. „El se tudod képzelni” – írta Kálvinnak, - „azt a figyelmet, amivel az előadásaimat hallgatják és azt a tömeget, amit azok vonzanak, akkora nyugalom árad az egész városban, teljesen megváltozott, teljesen új külsőt öltött. Az Úr sokkal kedvezőbb pillanatot kínált nekünk. Ha figyelmen kívül hagyod, Kálvin, az Úr minden bizonnyal megbüntet téged, amiért elhanyagolod az egyházat, és nemcsak téged, hanem azokat is, akik visszatartanak téged.”

Kálvin azonban egyáltalán nem lelkesedett az ötletért, hogy visszatérjen a megpróbáltatásokhoz és gondokhoz, amik Genfben vártak rá, és először visszautasította Viret kérését, hogy térjen vissza, a következőket írva neki május 9-én: „Nevetnem kellett leveled azon részén, ahol az egészségem iránti aggodalmadat fejezed ki. Gyarapodnék-e Genfben? Nem lennék-e rögtön keresztre feszítve? Böven elég volt, hogy egyszer tönkre tetek ott, miért akarnám újra átélni azokat a kínokat? Ezért, kedves Viret, ha a legjobbat akarod nekem, felejtse el ezt az ötletet.”

Kálvin visszautasítását részben a Viret-be vetett bizalmával is lehet magyarázni. Kálvin fenntartás nélküli hite barátja képességében, hogy képes egyedül boldogulni Genfben, megtalálható egy 1541. februárjában Farelhez írt levelében: „Óriási örömet jelentett számomra, amikor megtudtam, hogy a genfi gyülekezet meg van áldva Viret érkezésével... Már látom, hogy elmúlt a veszély.” Megbizonyosodva arról, hogy a nyája biztonságban van, Kálvin nem mutatott hajlandóságot arra, hogy visszatérjen a tűzfészekbe, ahonnan egyszer elűzték.

Kálvin Viret-be vetett hite ellenére, Viret-t nem lehetett lebeszélni arról, hogy visszahívja barátját a kötelességéhez, és minden befolyását latba vetette a városban és a Tanácsnál, hogy visszahívják a száműzött reformátort. „Pierre Viret úr” – olvasható a február 18-i nyilvántartásból – „kifejezte, hogy itt az ideje írni Kálvin úrnak. Elrendelte, hogy írjanak neki.”

Ennyi könyörgés után Kálvin végre engedett az unszolásnak, és Viret boldogan segített neki a visszatérésben. Ahogy Bruening írja, „Viret genfi jelenléte abban az időben nélkülözhetetlen volt, hogy Kálvin legyőzze kezdeti vonakodását, hogy visszatérjen a városba, és hogy támogassa őt reformjaiban, amikor megérkezett.” Robert Linder szerint „Kálvin később bevallotta, hogy kizárólag Viret ebben a döntő időszakban nyújtott testvéri támogatása tette az első hónapokat elviselhetővé.”

Viret egy darabig még Genfben maradt, hogy segítsen Kálvinnak újra beilleszkedni. Kálvin kebelbarátjának jelenléte nélkülözhetetlen volt a frissen visszatért reformátornak. Ahogy Bruening írja, nehéz túlbecsülni Viret 1541-42-es genfi tartózkodásának jelentőségét. Először is, Kálvin olyan iszonyúnak találta a Strasbourgból való visszatérés lehetőségét, hogy valószínűleg soha nem tért volna vissza Genfben, ha nem lett volna ott Viret már hónapokkal azelőtt, hogy helyreállítsa a rendet. Másodszor, Kálvin és Viret barátsága annyira elmélyült a Genfben együtt eltöltött tíz hónap alatt, hogy Viret lépett Farel helyébe, mint Kálvin legbizalmasabb barátja. A fennmaradt feljegyzések szerint, Viret és Kálvin mindössze tizennégy levelet váltottak Kálvin száműzetése és visszatérése között (1538-1541).

Ugyanebből az időszakból 65 levél maradt fent Kálvin és Farel levelezéséből. Viret Genfből történő távozását követő években azonban ez az arány megfordult. 1542-től 1549-ig Kálvin kétszer annyi levelet váltott Viret-vel, mint Farellel.

Amikor a száműzetés után Kálvin újra letelepedett Genfben, Viret rögvest haza akart menni Lausanne-ba, ahol égető szükség volt a jelenlétére, ám Kálvin hallani sem akart a távozásáról. Folyamatos könyörgés és sürgetés hatására, Viret-t meggyőzték, hogy több hónapig Genfben maradjon és támogassa Kálvint. Farel a zürichi lelkészekhez írva megjegyezte Viret genfi jelenlétének fontosságát azokban a kritikus időkben. „Ha Viret-t visszahívják (Lausanne-ba), akkor Kálvin és Genf újra darabokra hullik szét!” Kálvin is ezen a véleményen volt, ahogy Brueningnél is olvashatjuk.

Hosszú késéssel, ami szükségessé tette Viret (lausanne-i) távollétének hat hónapos meghosszabbítását, Kálvin 1541. szeptemberében végre visszatért Genfbe. Viret hozzájárult a Genf fejlődéséhez, lehetővé téve ezzel Kálvinnak, hogy megérkezése után rögvest megkezdje reformjait. Szembesülve ezzel az ijesztő feladattal, Kálvin ragaszkodott ahhoz, hogy Viret mellette maradjon. Kálvin így írt erről Farelnek: „Magam mellett tartottam Viret is, s nem fogom megengedni, hogy elvegyék őt tőlem.” Most Kálvinon volt a sor, hogy meggyőzze Viret-t, hogy szükség van rá Genfben. Elmagyarázta Farelnek, „ha Viret elhagy engem, nekem végem, nem leszek képes életben tartani Genfét. Remélem Te és mások is megbocsátanak nekem, amiért minden követ megmozgatok, hogy ne fosszanak meg tőle.” Kálvinra egyáltalán nem jellemző az érzelmi kitörés, így megfogalmazása is jelzi, mennyire becses segítőnek tartotta barátját a genfi visszatérését követő első hónapokban.”

Viret Kálvinnak élete legnehezebb időszakában nyújtott szolgálatkész és önzetlen segítségét nem felejtette el a reformátor. A két férfi barátsága elmélyült ebben az időszakban, és egész életükön át megmaradt egy gyönyörű testvéri barátság formájában.

Viret 1542. júliusában tért vissza Lausanne-ba. Elhúzódott távolléte végzetes volt a város számára, melyet siralmas állapotban talált visszatértekor. Megírva Kálvinnak siralmas helyzetét, Viret így búslakodott: „Jöttem, láttam, elképedtem” (veni, vidi, obstupui). Bárcsak ne lett volna ennyire igaz mindaz, amit Lausanne-ról hallottunk.” Kálvin, attól tartva, nehogy Viret tönkre menjen egyházi gondjainak terhe alatt, válaszolt Viret levelére, kifejezve egészsége iránti aggodalmát, kérve barátját, hogy figyeljen magára és számoljon be neki egészségi állapotáról. „Bevallom, félelem tölt el, amikor Rád gondolkodom. Kérlek, ne engedd senkinek, hogy anélkül jöjjön ide, hogy levelet hozzon Tőled vagy tájékoztasson hogyléted felől.”

Annak ellenére, hogy Lausanne kifejezte, hogy szüksége van Viret-re, Kálvin továbbra is maga mellett akarta tudni reformátor társát. 1544 júliusában arra sürgette a Genfi Tanácsot, hogy kérjenek engedélyt a berni földesuraktól Viret ideiglenes genfi tartózkodására. A lausanne-i tanácsosok és lelképásztorok azonban rögvest követeket küldtek Bernbe, Genf kérésének visszautasításáért könyörögve. Látva Lausanne elkeseredett esdeklését, Bern megtagadta az engedélyt és megparancsolta Viret-nek, hogy Lausanne-ban maradjon. A visszautasítás ellenére Viret levelet írt Genfnek, kifejezve a város iránti szeretetét, biztosítva őket odaadásáról, megpróbálva vigaszt nyújtani genfi barátainak. „Ami engem illet, ha úgy kívánjátok, mindig szerény szolgátok leszek, akkor is, ha nem vagyok veletek, hiszen

lélekben mindig veletek vagyok, habár testben távol tartózkodom. Hamarosan testben is találkozunk, amint úgy akarja az Isten, aki elhívott minket az Ő szolgálatára.”

Viret feleségének 1545-ben bekövetkezett halála megmutatja, milyen szeretettel és odaadással viseltetett Kálvin barátja iránt. Hallván, hogy milyen mély gyászba taszította Viret-t felesége elvesztése, Kálvin attól tartott, hogy barátja összeroppan a csapás terhe alatt. Levélben kérte, hogy jöjjön Genfbe egy időre, a legnyájasabb modorban biztosítva róla, hogy saját maga fog gondoskodni mindenről. Látni akarta, hogy Viret nem tört össze gyászában. „Gyere és pihenj egy kicsit.” – írta Kálvin. „Nemcsak a bánatodat kell kipihened, hanem minden gondodat is. Nem kell félned, hogy munkára foglak. Gondoskodni fogok róla, hogy nyugalomban töltsd el itt az időt. Ha bárki megzavarna, majd én foglalkozom velük.”

Kálvin megható levele ellenére is úgy érezte Viret, hogy nem tudja kivonni magát lausanne-i munkájából. Ám Kálvin nem az az ember, akit könnyen le lehetett bármiről is beszélni, így újra írt, arra kérve Viret-t, hogy jöjjön el hozzá. Ez alkalommal egészen addig elment, hogy egy lovat is küldött, hogy azon jöjjön Viret Genfbe, nehogy kifárassza barátját az utazás. E kintartás láttán Viret már nem tudta elutasítani barátja ajánlatát, és Genfbe ment, hogy reformátor társa társaságot és vigaszt nyújtson neki.

A következő években gyakran hívták Viret Genfbe, hogy közvetítsen Kálvin és bizonyos máshitűek között. Viret béketeremtő készségeit jól ismerték az egész országban, és gyakorta hívták, hogy közvetítsen felebarátok közötti vitákban. Azon képessége, hogy elcsendesítse a viszályokat és békét teremtsen különösen Kálvinnak voltak hasznosak, aki gyakran békítőnek használta barátját genfi lelkészi szolgálatának zűrzavaros időszakában. 1547-ben egy ilyen konfliktusban kérte Viret segítségét, kifakadva azokra, „akik úgy akarják elsimítani ezt a konfliktus, hogy nem remélik, hogy Te leszel a gondviselészerű békítő. A másik oldal maga kér Téged.” Viret válaszában biztosította a férfit odaadásáról és segítő szándékáról. „Bárcsak átvehetnék valamit azokból a lelki kínokból, amik most gyötörnek Téged! Ha bármiben segítségedre lehetek, nem haboznék, ha szerény segítségem hasznodra lenne.”

Azonban nemcsak a viszály hozta ezt a két embert közelebb egymáshoz. A családi élet is szoros kötelék volt kettejük között. Viret feleségének halála után Kálvin feladatának érezte, hogy megfelelő hitvest találjon a megsebzett reformátornak. Az önjelölt kerítő minden követ megmozgatva ide-oda utazott megfelelő feleség után kutatva barátjának. Számos félresikerült próbálkozás után rátaláltak az ideális társra és Kálvin maga adta össze a párt.

Viret új felesége, Sebastienne rendszeresen levelezett Kálvin feleségével, Idelette-tel. Utóbbi 1548-ban Lausanne-ba utazott, hogy segédkezzen Viret feleségének gyermekük születésénél. Idelette távozásakor Viret levélben fejezte ki Kálvinnak háláját. „Nagyon sajnáltuk, hogy ilyen hamar itt hagyott minket,” – írta, hozzátéve – „csakis a Rád való tekintettel engedték el őt.” Hamarosan még egy gyermek született a Viret családba, aki a Martha nevet kapta és Kálvin keresztlánya lett.

Azokat az éveket, melyek alatt Kálvin és Viret más-más városban végzett lelkészi szolgálatot, levelek áradata jellemzi. Rendszeres levélváltásuk során minden témát megvitattak, és amikor a súlyosbodott egyházi gondok, utazások és egyéb gondok ritkították leveleiket, gyorsan orvosolták a problémát, gyakran bocsánatkérésekkel. Viret így írt Kálvinnak 1541-ben: „Ha nagyon ritkán és röviden írtam Neked és más strasbourg testvéreknek, arra kérlek, ne haragudj meg rám, amiért nem voltam tekintettel barátságunkra.”

A gyerekek és egyéb nyilvánvaló témák töltötték meg azokat a leveleket, amelyeket a két reformátor váltott ezekben az időkben. Valóban semmi sem tűnt közhelynek, amit megemlítettek leveleikben. Majdnem húsz éven át mentek a levelek Genfből Lausanne-ba. Mindennapi hírek, az egyházat vagy az államot érintő események, otthoni gondok, emlékek, tervek, bizalmas információk mind-mind megtalálhatók ebben a baráti levelezésben, ami sosem zárulhatott le érzelmek nélkül, megtöltve azt a legigazabb szeretet kinyilvánításával. A két barát sosem tette le a tollat, kivéve, amikor meglátogatták egymást. És milyenek voltak a találkozósaik! „Valaki azt mondta nekem” – írta Kálvin, - „hogy hajlasz egy genfi látogatásra. Oly buzgón reménykedem, mintha már itt lennél. Ha valóban ez a szándékod, gyere szombaton. Látogatásod nem is lehetne alkalmasabb. Te fogsz helyettem prédikálni a városban, én pedig Jussy-nál, majd vacsora után csatlakozol hozzám. Ellátogatunk Monsieur de Falais-hoz, aztán átvágva a tavon, a vidék szépségeit fogjuk élvezni Pommier és Delisle barátunk házánál, majd csütörtökön visszajövünk. Elkísérlek, ha másnap Tournay-ba vagy Bellerive-be szeretnél ellátogatni. És mindenekelőtt, a legmelegebb fogadtatásban részesülsz nálam.”

Kálvin és Viret egész életén át tartó egyetértés csodálatos bizonyossága annak a kegynek, melyben Isten részesíti az Ő gyermekeit. A sok megpróbáltatáson, gondon, egyházon belül és kívül történő üldöztetéseken átesett két ember mélyen gyökerező barátsága ragyogó példája az Úr védelmének és gondviselésének. Kálvin és Viret egymás iránt érzett szeretetének mélysége kiárasztja Isten áldását az Övéire. Ahogy a zsoltáros is írja, „Ó, mily szép és mily gyönyörűséges, ha a testvérek egyetértésben élnek! Csak oda küld az Úr áldást és életet mindenkor.” (Zsolt 133,1.3)

Kálvin és Viret barátsága gyönyörűen ábrázolja a keresztyén egyetértés és felebaráti szeretetet, tökéletes példát mutatva a bizalom bibliai tanára – senki sincs egyedül, hanem Krisztus egyházának tagjaival sákramentumban. Szemben a függetlenség és önállóság modern eszméjével, a keresztyéneknek mindenekelőtt Isten iránti bizalmukat kell elismerniük. Ezenfelül, mivel mindannyian Isten szolgálói vagyunk, senki sem tud meddő teológiai és morális függetlenségben növekedni, hanem mindenkinek a hívők közösségének bibliai rendszerében kell léteznie, amit együtt építenek fel igaz egyházzá, melynek sarokköve Krisztus. Adjon Isten továbbra is olyan kapcsolatokat az egyháznak, mint amilyen Kálvin és Viret barátsága volt, hogy támogassák királyságát a földön.

346-372 *Tudtad Viretről?*

- **Viret édesapja, Guillaume textilkereskedő volt.**
- **Viret szülei Viret tanítása alatt lettek keresztyének.**

Viret istenfélő római katolikus családban nevelkedett. Megtérése után gyengéd szeretett fűzte azokhoz, akik még mindig a római katolikus vallás kötelekében éltek. Viret buzgón imádkozott barátaikért és rokonaiért, de különösképpen szüleiért. Hamarosan abban az örömben lehetett része, Krisztusban való megváltáshoz vezethette őket.

Végül, Isten Igéje megszabadította Viret-t Róma teokratikus uralmától, így aztán elkezdett körbenézni maga körül. „De sajnos mit látott? Láncok mindenütt, foglyok bezárva a „bálványimádás fellegvárába.” Őszinte szeretettel érzett a foglyok iránt. „Mióta az Úr kihozott engem,” – mondta – „nem tudom elfelejteni azokat, akik még ott vannak.” Két

foglyot nem tudott kiverni a fejéből: édesapját és édesanyját. Egyszer elmélyedve az üzlet gondjaiban, máskor gépiesen részt véve a misén, nem keresték az egyetlen szükséges dolgot. Vallásos fiúk elkezdett komolyan imádkozni szüleiért, több tiszteletet mutatott feléjük, a Szentírásból olvasott fel nekik, és a Megváltóról beszélt nekik. Vonzotta őket ez a viselkedés, és vallása hamar megnyerte szívüket. A hálás Viret végre elmondhatta: „Annyiszor mondom hálát Istennek, hogy engem használt fel ösvénynek, mely elvezette apámat és anyámat Isten Fiának megismeréséhez. Ó, még ha csak ezért tett engem lelkésszé, már megvan az ok, amiért áldom Öt.”

- **Viret volt Kálvin János egyik legközelebbi barátja és bizalmasa.**
- **Viret nagyban hozzájárult a Genfi Akadémia megalakulásához.**

A lausanne-i akadémiát - amikor a berni előljárók Viret száműzték, Genfben helyezte át akadémiáját. A legtöbb oktató szintén Lausanne-ból származott, többek között az igazgató, Theodore de Beze is.

A Lausanne-i Akadémia, mint szellemi központ, az 1540-es és 1550-es években nem kapott nagy figyelmet. Az 1540-es évek közepére a franciaországi korai evangéliumi mozgalom, mely Marguerite de Navarre hálózatán alapult, hanyatlásnak indult. 1558-ra Genf viszonylag kevés vezető protestáns értelmiséginek adott otthont, leszámítva magát Kálvint. Marguerite hálózatának összeomlása és a Genfi Akadémia megnyitása közötti időkben Lausanne volt a központ. Viret, Beza és Cordier mellett, Conrad Gessner görög tudós és az elismert jogi szakértő, Francois Hotman is tanított az akadémián. A kar látogatásokra is a városba vonzotta az értelmiségieket. Az elismert párizsi jogi tanácsos Charles du Moulin Lausanne-ban töltött egy kis időt, ugyanúgy, mint perlekedő református teológus, Jean Morely.

- **Viret úgy ismerték, mint a „reformáció angyalát”, sőt a „reformáció mosolyának” is hívták megnyerő és kellemes keresztyén jelleme miatt.**

Philippe Godet professzor, egy XIX. századi biográfus így ír Viret-ről: „jó kedélyével, toleranciájával tükrözi a vaudi jellemet. Munkája nekünk a reformáció mosolya.”

- **Viret őszinte keresztyén természete barátok és ellenségek tiszteletét egyaránt kivívta magának.**

Természetéből adódóan kedves volt, akit, mint szelíd, nem haragtartó emberként ismertek. Barátai és ellenségei egyetértettek abban, hogy szerény és félrevonuló ember volt.

Egy rajtaütés során katolikus erők elfogták Viret-t és 11 másik református lelkészt a harmadik vallási háborúban (1560-1570). A katolikus parancsnok elrendelte, hogy hetet közülük végezzenek ki, de megkímélte Viret életét, hiszen még egyházi ellenségei között is jó hírnévnek örvendett.

- **Viret közvetítőként köztiszteletnek örvendett a svájci és francia reformátorok körében.**

Viret-t gyakran hívták, hogy közvetítsen Kálvin és számos genfi csoport között. A berniek küldték Genfben 1538-ban is, hogy kibékítse Kálvint a Városi Tanáccsal, ám fáradozása hiábavaló volt. 1539-ben újra felajánlotta, hogy közvetítő lesz Kálvin és a genfi kormány között, de ajánlatát elutasították. Végül 1541-ben genfi jelenléte békítő hatással volt Kálvinra és a civil előljárókra egyaránt a Kálvin visszatérése utáni első rendezetlen, bizonytalan hetekben.

Utána sokszor előfordult, amikor még a reformátorok között is vita alakult ki, hogy Viret-t hívták bírának Genfben az ellenségeskedő felekhez. Például 1544-ben is igénybe vették szolgálatait, amikor Sebastien Castellio lelkésszé avatási kérelmét ellenezte Kálvin, mert Castellio elutasította Kálvin Krisztus pokolba ereszkedésének allegorikus értelmezését és nem ismerte el az Énekek Énekének kanonizálását. Castellio tiltakozott, amiért a Lelkészek Társasága elutasította lelkésszé avatási kérelmét, és mivel sokan támogatták, követelte, hogy Viret közvetítsen az ügyben.

Habár a következő vita és végső döntés nem jelentett elégtételt Castellionak, legalább ajánlólevelet kapott, hogy bárhol máshol elhelyezkedhessen, valamint sikerült elkerülni, hogy az eset ártson a genfi református mozgalomnak. Castellio láthatóan úgy érezte, hogy Viret igazságosan járt el vele, és nem rejtegetett negatív érzéseket iránta, hiszen rögvest genfi távozását követően Lausanne-ban töltött egy kis időt.

Viret kétszer hívták Genfben 1546 után, hogy két különböző konfliktusban legyen közvetítő. Az első egy bizonyos genfi lakost, Pierre Ameauxot érintette, aki nyíltan kritizálta Kálvin tantételeit, és akit vakmerőségéért börtönbe vetettek ... Farel és Viret is Genfben ment, hogy bíraskodjanak az ügyben.

Még ugyanabban az évben egy fiatal genfi lelkész, Michel Cop borzasztóan felháborodott, amikor a Tanács Kálvin és Abel Poupin tanácsára betiltott egy ellentmondásos színdarabot, amely az Apostolok Cselekedetein alapul. A Genfi Tanács elküldetett Viret-ért, aki képes volt lecsillapítani az ifjú lelkészt és meggyőzte őt, hogy vonja vissza vádaskodó kijelentéseit. Néhány hét múlva teljesen feledésbe merült az ügy.

- **Viret termékeny író volt, több, mint 50 könyvet szerzett. Munkái már életében bestsellernek számítottak (csak Kálvin János előadásai előzték meg), és több nyelvre is lefordították őket, többek között németre, olaszra, angolra, hollandra és latinra.**
- **John Knox tanácskozott Viret-vel.**

Viret eszméinek más kálvinistákra gyakorolt hatása további kutatásra ad lehetőséget. John Knox és Christopher Goodman egyaránt ismerte Viret-t és írásait. Knox arról volt híres, hogy Genfben és Zürichben református teológusokkal tanácskozott. Kálvin egy Viret-hez írt levele arról tanúskodik, hogy 1554 februárjában Knoxnak szándékában állt megállni Lausanne-ban Zürichbe tartó útja során, és Viret tanácsát akarta kikérni. Ez egy logikus és praktikus lépés lett volna, hiszen a Genfből Zürichbe főutak Lausanne-on keresztül vezettek. Szinte biztosra vehető, hogy Knox megállt Lausanne-ban és tanácskozott Viret-vel, hiszen néhány hónappal később így írt legutóbbi svájci útjáról: „Saját meglátásom ez: január 28-tól Svájc minden gyülekezetét bejártam és tanácskoztam minden lelképásztorral és számos más kiváló tanult emberrel erről az ügyről, úgyhogy most nem tudom írásba foglalni.”

- **Viret-t szeretet övezte Genfben.**

A genfiak nagyon szerették Viret-t. Rögtön megválasztották a genfi gyülekezet lelkészének (1559. március 2.), 800 schillinges fizetést adtak neki, évi 12 véka búzát és két hordó bort. A Tanács még egy tágas házat is biztosított neki, melyről Kálvin megjegyezte, hogy sokkal nagyobb és szebben bútorozott, mint az övé.

Viret Genfben ment és kinevezték a város prédikátorának. Igehirdetései sokkal népszerűbbek voltak, és mélyebb benyomást keltettek, mint Kálvinéi, sőt, sokkal többen vettek részt rajta.

- **Viret erős és népszerű prédikátor volt.**

1532-től 1536-ig a reformátor-lelkész az utcákon, tavernákban, otthonokban és a templomban hirdette Isten Igéjét. Mindig részt vet a disputákban, teológiai eszmecsereken, melyek órákig, gyakran napokig tartottak. Így az evangélium terjedt férfiak, nők, gyerekek körében, akik saját üdvözülésükért fogadták ezt.

- **Viret XVI. századi „megaegyházi” evangelizátor volt.**

1561 karácsonyán Viret óriási tömeg előtt prédikált a katedrálisban, ahol a királyi tisztségviselők és a tanácstagok (városi elöljárók) is megjelentek. 1562. január 4-én két úrvacsora közül a másodikat vezette le (az első reggel 5-kor, a második reggel 8-kor volt,) melyen 7-8 ezer ember vett úrvacsorát.

Az angol nagykövet, Sir Thomas Smith megfigyelte, hogy még a pestis idejében is 5-6 ezres tömeget vonzottak Viret és kollégái napi igehirdetése.

Viret nimes-i látogatásának ideje 1561. december 24-én jött el, amikor karácsony előtt hatórás úrvacsorás istentiszteletet tartott a fő katedrálisban, közel 8 ezer ember részvételével. Viret egy hosszú, megindító evangélista könyörgéssel kezdte meg az istentiszteletet, melynek hatására számos prominens római katolikus elöljáró a gyülekezet előtt nyíltan tett hitvallás a református hithez való ragaszkodásáról.

Lyonban, a szabadban prédikálva, képes volt ezreket elhívni a megmentő hitre Jézus Krisztusban. Kiváló ékesszólását hallva még azok is megálltak őt meghallgatni, akik csak elmentek a tömeg mellett.

- **Viret és Farel vezette a reformációt francia Svájcban.**

Guillaume Farel és Pierre Viret voltak azok, akik elvitték a reformációt Genfbe, Laussane-ba és Neuchatelbe.

Kálvin is jelen volt a 1536-os lausanne-i dispután, és röviden felszólalt az ügyben, ám Viret és Farel voltak azok, akik a per védelmének terhét viselték. Érdeemes megemlíteni, hogy Viret óvatosan és ügyesen kezelte a polgári elöljáróság Isten igaz egyházához való viszonyát, amiben Kálvin és Farel is támogatta. Valójában már a disputa első két napja után Viret beszélt a leggyakrabban és leghosszabban, és ő volt az, aki győzelmet aratott a református hitnek. ... A reformáció követőinek száma jelentősen megnőtt, sőt, néhányan a dispután jelen lévő római katolikus papi elöljáróságok közül áttértek a református hitre. A disputa alatt és az azt követő három hónapban a Római Katolikus Egyház több, mint 80 szerzetesest és apácáját, valamint több, mint 120 világi papját nyerték meg a református hitnek. Többségük Viret hatására tért át.

- **Az első nagy francia svájci reformátorok között Viret volt az egyetlen svájci származású.**

Pierre Viret, Lausanne reformátora volt az egyetlen svájci a francia Svájc úttörő reformátorai között, mindenki más francia menekült volt.

A francia Kálvintól eltérően, Viret gyakorlatilag romans volt, aki a genfieliekhez hasonló dialektust beszélt, és hasonló kultúrából származott. Valóban, sok igazság van Henri Vuilleumier kijelentésében, miszerint „a genfieliek mindig is, mint saját lelkészüket tekintették rá, aki mintha csak küldetésben lenne Lausanne-ban.”

- **Viret kulcsszerepet játszott a száműzött Kálvin 1541-es visszatérésében.**

Viret megkérték, hogy győzze meg Kálvint, és Kálvin a Genfi Tanácsnak írt harmadik levelével egyidejűleg Viret-nek is írt egy levelet, amely megmutatja, milyen határozatlan hangnemet használ hivatalos leveleiben. „Azt mondd nekem, ha itt hagyom a várost, Genf veszélyben lesz. Nem mondhatok mást, mint amit már elmondtam Neked, nincs még egy olyan hely, amely annyira aggaszt, mint Genf. Nem arról van szó, hogy gyűlölettel viseltetnék irántuk, de annyi nehézséget látok, hogy úgy érzem, képtelen vagyok elmenekülni előlük. Ha eszembe jut a múlt, mindig félelem önti el a szívem.” De Viret tudta, hogy Kálvin félelmei nem akadályoznák meg visszatérésében, ha ezt egyszer kötelességének érezte. „Pierre Viret úr,” – áll a február 18-i nyilvántartásban, - „kifejezte, hogy itt az ideje írni Kálvin úrnak. Elrendelte, hogy írjanak neki.”

Kálvin később bevallotta, hogy kizárólag Viret ebben a döntő időszakban nyújtott testvéri támogatása tette az első hónapokat elviselhetővé

- **Viret keresett lelkész volt Franciaországban.**

1561-ben hanyatló egészsége Genf elhagyására kényszerítette Viret-t, s egészségesebb éghajlatot keresett Dél-Franciaországban. Mikor ennek híre elterjedt, számtalan gyülekezet kereste meg, hogy hozzájuk menjen.

Valósággal özönlöttek a meghívások párizsi, orleansi, avignoni, montaubani és montpellier-i gyülekezetektől. A nimes-i vezetők könyörögtek Viret-nek, hogy maradjon velük.

Mikor megérkezett Franciaországba, az egész országból felkeresték gyülekezetek, hogy magukhoz hívják. A nimes-i és párizsi gyülekezetek még követeket is küldtek Genf-be, hogy hivatalosan is kikérjék.

- **Kálvin felesége, Idelete meglátogatta Viret feleségét Lausanne-ban, hogy segítsen neki gyermekük születésénél.**

- **Viret két gyilkossági merényletet is átélt.**

Az első merényletet Payerne-i Apátságban nyújtott szolgálatai után követték el ellene. Egy dühös szerzetes hevesen cáfolta Viret igehirdetését, majd hátába kardot szúrt, amikor át akart menni a mezőn. A második merénylet Genfben történt. A prédikátornak mérgezett spenót levest szolgáltak fel. Néhány napig élet-halál között lebegett. Végül felépült, ám a mérgezés egész további életére kihatott.

- **Viret valódi keresztyén természetének köszönhetően még ellenségeit is szerette.**

Viret egyszer megmentette egy római katolikus pap életét, annak ellenére, hogy több merényletet is megpróbáltak elkövetni ellene.

Franciaországban, amikor a protestáns tömeg meg akart lincselni egy csaló római katolikus papot, Viret közbelépett, hogy megmentse a biztos haláltól.

- **Viret Párizsban folytatott felsőfokú tanulmányokat.**

Nagyjából abban az időszakban kezdte meg tanulmányait a Párizsi Egyetem de Montaigu Kollégiumában, amikor Kálvin befejezte azt, Ignatius Loyola pedig épp beiratkozott oda.

- **Miért tanulmányozzuk Viret-t?**

Viret eminens teológus volt.

Genfben egy utca sem viseli Pierre Viret nevét. Viret nem található meg Kálvin János, Guillaume Farel, Theodore Beza és John Knox között a genfi reformáció emlékművén, de sejthetjük, hogyha még egy ötödik alakot is terveztek volna az emlékműre, az biztosan Viret

lett volna. Pierre Viret (1511-1571) leginkább Lausanne reformátoraként ismert, ahol 1536-1559 között szolgált a reformáció legfontosabb, formáló évei alatt szülőföldjén, Pays de Vaudban. Lausanne-i szolgálatot alkalmanként genfi tartózkodások szakították meg. Viret genfi tevékenysége, Kálvin Jánoshoz fűződő szoros barátságával együtt bizonyos értelemben Genf lelkészévé tette egész felnőttkori életére. Valóban, nélküle nem lehetett volna a genfi reformáció azzá, ahogy ma ismerjük.

- **Viret magnum opusa, a *Keresztyén útmutatások* egyenértékű Kálvin *Intézményeivel*.**

Ha jó barátja, Kálvin János volt a legtökéletesebb dogmatikus és a szövegmagyarázók hercege, Pierre Viret volt a XVI. század legkifinomultabb etikusa és a legprecízebb hitvédője. Nagyszabású műve, a *Keresztyén útmutatások a törvény doktrínájában és az evangéliumban* kétségtelenül legnagyobb teológiai műve, és a maga nemében vetekedik Kálvin *Intézményeivel*.

- **Viret Keresztyén Útmutásai a Keresztyén Egyház által eddig ismert legjobb magyarázat a Tízparancsolathoz.**

Amennyiben Kálvin páratlan dogmatikus szövegmagyarázó és hitvitázó, Viret hasonlóan páratlan etikában és hitvédelemben. Erőssége egy kellemetlensége miatt gyakran elhanyagolt területen mutatkozott meg: Isten Igéjének alkalmazása az élet minden területén. 1564-ben megjelent *Keresztyén útmutatások a törvény doktrínájában és az evangéliumban* kétség nélkül a Tízparancsolat a Keresztyén Egyház által ismert eddig legjobb magyarázatát nyújtja. Művében, ahogy Descartes filozófiai idealizmusának megjelenését mutatja be, (olyan szubjektívizmust, mely nem tűr semmi valódi kapcsolatot a természet ismerete és Teremtője között - Róm 1,18-23) Viret a bibliai tanítások mesteri alkalmazását tárja elénk, Isten egész teremtés alatt fellelhető megjelenésével. Csodálatos hitvédő párbeszéde, *Le Monde à l'Empire et le Monde Démoniacle* (1561) egyéb kincsek mellett Isten Igéje fényének történelmi, társadalmi és gazdasági elemzését tartalmazza, mely megengedi például, hogy bizonyos gazdasági jelenségek működésére mutasson rá, két évvel a modern gazdasági tudomány kialakulása előtt! Keresztyén erkölcstanítóként hasonlíthatjuk az V. századi John Chrysostomhoz, a XIX. századi Pie bíboroshoz, vagy akár korunk Roussas Rushdoony-jához. Legfőbb ideje, hogy végre megértsük ennek a páratlan gondolkodónak a jelentőségét, hogy modern átdolgozásban megismételjük szavait, hogy visszatérjünk szemléletéhez, mely szerint Isten teljes Igéjét alkalmaznunk kell az emberi élet minden területén és minden tudományágban. A bibliai valósághoz való visszatérés nélkül nincs remény az egyház megújulására és az egész kultúrára és társadalomra gyakorolt megújító befolyásának helyreállítására.

- **Abraham Ruchat: „Viret műveinek nincs párja francia Svájcban.”**

Itt óriási műveltség, meglepő irodalom, minden szent és világi antikvitás, görög és latin, pontos ismerete jelenik meg, a Biblia és a teológia legszebb, legkíváncsibb, legmélyebb ismeretével. Viret olyan ember volt a francia Svájcban, akinek nem akadt párja, és ha műveit újra kiadják, minden művelt és jó ízlésű ember örömmel olvassa majd őket.

- **Viret művei napjainkban is aktuálisak.**

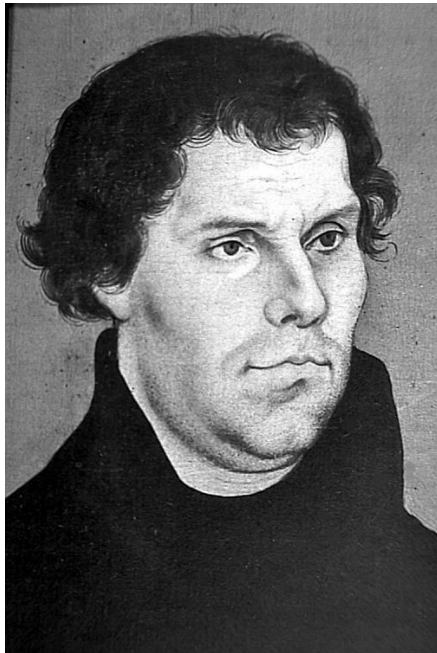
Csakúgy mint Pál apostol, Viret is érdeklődött a kortárs élet minden része iránt, hogy kortársai közül legalább néhányat megnyerjen Jézus Krisztus evangéliumának.

Ennek az apologetikus módszer nézetének kisajátítása javulást hozhat a keresztyénség evangélikus köreiben ma is élő racionalista védekezés gyakorlatiasságában és a jelenlegi református hitvédelem teológiai és filozófiai elvontságában.

- **Pierre Viret a bibliai törvény, az etika, a hitvédelem és politikai elmélet megértésében felülmúlja kortársait. Sokan e tudományterületek legnagyobb XVI. századi tudósának tekintik.**

Luther Márton

1. Luther Márton

2. Luther szegény parasztszülők gyermeke volt, aki egy fiatalkori élménye hatására belépett az erfurti Ágoston-rendbe.
3. Itt azonban egyre több harca lett önmagával, a testi kívánságaival.
4. Aszékta életet élt, sanyargatta a testét, mindhiába.
5. Örök kérdése volt, hogyan találhatja meg a bűnös ember a kegyelmes Istent?
6. Elkezdte olvasni a Bibliát, míg végül a Róma 1,17-ben megtalálta a választ: „Az igaz ember pedig hitből él.”
7. Nem használt az önkínzás, nem számítottak még a jó cselekedetek: az igazságot (a megigazulást) Isten ingyen nyújtja nekünk az Úr Jézus keresztáldozatáért.
8. Az így elnyert megigazulás parancsoló erő lett neki, hogy szembeszálljon az egyház vezetőivel.
9. II. Gyula pápa, a római Szent Péter-templom felépítésére ún. *bűnbocsátó cédulák árusítását* engedélyezte.
10. Aki ilyeneket vásárolt, a közhit szerint megrövidíthette szerettei szenvedését a tisztító tűzben!

11. Luther az ellen és egyéb, számos más egyházi tévelygés, visszaélés ellen közzétette híres 95 tételét.
12. Erre a hagyomány szerint 1517. október 31-én került sor, a wittenbergi vártemplom kapuján.
13. Luther ekkor már a szentírás-magyarázat tanára volt a wittenbergi egyetemen, és a Biblia alapvető igazságait szembe állította egyháza tudatos tévelygéseivel.
14. Tanításai csakhamar futótűzként terjedtek el egész Európában.
15. X. Leó pápa (akit a magyar Bakócz Tamás ellenében választottak Vatikán első emberévé) végül kiátkozta Luthert, de a reformátor nyilvánosan elégette a pápai átokbullát.
16. V. Károly német-római császár végül is birodalmi gyűlést hívott össze ellene Worms városában (1521).
17. V. Károly

18. Itt felszólították tanításainak visszavonására, amire ő nem mutatott hajlandóságot.
19. Válaszul birodalmi átok alá helyezték.
20. Bölcs Frigyes szász választófejedelem azonban mellé állt és Wartburg várába vitette.
21. A kényszerű szünetet Luther arra használta, hogy lefordította német nyelvre az Újszövetséget, amivel egyben megalapozója lett a német irodalmi nyelvnek.
22. Később visszatért Wittenbergbe, ahol tovább tanított az egyetemen.
23. 1525-ben kitört a német parasztháború, ami őt nehéz helyzetbe hozta, mert szint kellett vallania.
24. Az Ige alapján megintette a parasztokat, de nem kímélte a mohó, kegyetlen földesurakat sem.
25. Ez utóbbiaktól azt követelte, hogy teljesítsék a szegénynép jogos kívánságát.
26. 1529-ben ismét le akartak számolni a reformációval Speyer városában, de Luther hívei tiltakoztak a császári önkény ellen.
27. Ettől kezdve nevezték a reformáció híveit protestánsoknak (*a latin protestare szó jelentése: bizonytságot tenni, tiltakozni*).

28. Nagy megütközést szült, hogy Luther szakított a cölibátussal és feleségül vette az egykori apáca Bóra Katalint.
29. Megtisztított egyházat akart, amely újjászületett emberekből áll.
30. Nem rajta múltott, hogy ez nem valósult meg.
31. Követőivel 1530-ban az augsburgi birodalmi gyűlés elé terjesztette hitvallásukat.
32. Ezt Luther barátja és munkatársa, Melancton Fülöp (1497-1560) szövegezte meg (az Ágostai Hitvallás máig hitvallása az evangélikus egyháznak).
33. Melanctonról zárójelben annyit, hogy levelezett Kálvin Jánossal, aki szintén helyeselte az Ágostai Hitvallást.
34. Luther Márton az egyetemes keresztyénségnek vitathatatlanul messze kiemelkedő személyisége volt.
35. Luther követői az evangélikusok, főként Németországban és a skandináv országokban élnek, de sokan vannak az Amerikai Egyesült Államokban is.
36. A református gyülekezetek valamivel később jöttek létre Németországban.
37. A német református egyház története Heidelberghez, Pfalz fejedelemség fővárosához fűződik.
38. III. Frigyes megelégtelve a lutheránusok között Melancton halála után kialakult zűrzavart, a kálvini reformáció felé fordult.
39. III. Frigyes

40. Újraszervezte a heidelbergi egyetemet és a teológiai fakultásra két kálvini szellemű tanárt hívott meg: Ursinus Zakariást és Olevianus Gáspárt.
41. Őket bízta meg, hogy írjanak a meglévő három, egymással ellentétben álló káté helyett egy olyan kézikönyvet, amely segít eligazodni a hitbeli dolgokban.
42. Így született meg 1563-ban a Heidelbergi Káté.
43. Frigyes halála után a reformátusok sok támadásnak voltak kitéve, később azonban ismét erőre kaptak.
44. Közben a lutheránusok szerettek volna maguk között egységet teremteni, ám próbálkozásuk visszafelé sült el.
45. Miután ugyanis a többség nyilatkozatban utasította el a kálvinizmust, a mérsékelt lutheránusok áttértek a református vallásra.
46. Ez egyben a kálvinista irány erősödését és a református egyház helyzetének megszilárdulását eredményezte.

47. A fiatal János Kázmér uralkodó vágya az volt, hogy létrejöjjön egy kálvinista szövetség (1577-ben össze is gyűltek az angol, francia, pfalzi, holland, lengyel és magyar egyházi képviselők), ám a próbálkozás nem járt sikerrel.
48. Helyette született 1581-ben az a kálvini hitvallásokat magába foglaló Harmonia Confessionum, amit Kálvin utóda, Béza Theodor(1519-1605)svájci teológus szövegezett meg.

Zwingli Ulrik

1. Zwingli Ulrik (1484-1531)

2. Zwingli a német nyelvű svájciak reformátora volt.
3. Bernben, Bázelen és Bécsben tanult, majd római katolikus lelkész lett belőle: a zürichi székesegyház igehirdetője volt.
4. 47 éves korában abban a svájci belháborúban esett el, amelyet a protestánsná vált zürichiek vívtak a három római katolikus őskanton (Schwiz, Uri és Unterwalden) ellen (Kappeli csata).
5. Ő volt az első olyan igehirdető, aki szabadon választott Ige alapján prédikált, a kötelező perikópa (előírás) helyett.
6. Ez református hagyománnyá lett, mert Kálvin is átvette.
7. Nagyhatású igehirdetése nyomán felvirágzott a zürichi gyülekezet élete, megtisztult a városi nép közerkölcse, eltiltották a szerencsejátékokat, büntették a nyilvános káromkodást, este kilenc órakor be kellett zárni minden mulatóhelyet.
8. Zwingli találkozott Lutherral, a tanítást illetően csaknem mindenben megegyeztek, az úrvacsora tanításában viszont nem tudtak egyet érteni.
9. Igen nagy hatással volt a reformáció magyarországi képviselőire is.

A magyarországi előreformáció

(1.) „Klasszikus földje hazánkban a keresztyénségnek Baranya. A legenda szerint az első század végén pápává lett Kelemen Péter apostollal együtt 52-60 közt megjárván Pannóniát, a 80-ik év körül magánosan is hirdette a Dráva vidékein a Krisztus evangéliumát és Eszéken püspökséget alapított.”¹

(2.) Róm 15,18-19: „Mert semmi olyanról nem mernék beszélni, amit nem Krisztus tett általam a pogányok megtéréséért szóval és tettel, jelek és csodák erejével, a Lélek ereje által: úgyhogy Jeruzsálemtől kezdve egészen Illíriáig mindenfelé hirdettem a Krisztus evangéliumát.”

(3.) Mielőtt a reformáció tiszta gondolata megérkezett volna Magyarországra (Baranyá)ba „egymásnak szállást készítve érkeztek bolgár bogumilok, bosnyák patarénusok, stájer waldensek, cseh husziták, vagyis a különböző balkáni és nyugati eretnekek”².

(4.) A balkáni eretnekség alapjait a 10. században élt Bogumil nevű bolgár pap rakta le. Ő a következőt tanította: csak a lélek isteni eredetű, a földi világ a sátán zsinagógája. Bűnös dolognak nevezett minden adót és szolgáltatást, valamint a munkaadók hatalmát is.

(5.) Bogumil tanításának bosnyák követőit nevezték (Milánó egyik negyedéről elnevezve - Pataria) patarénusoknak.

(6.) Források arra utalnak, hogy a 12-13. század fordulóján Kalán pécsi püspök idején a Dráva-völgy Barcsig velük volt tele.

(7.) Időben a következők a flagellánsok (önostorozók). Ők nyitották meg a Nyugatról érkező eretnekek sorát, amely az olasz Perugiából indult, s az 1260-as évek elején már eljutottak hazánkba. Jellemzőjük volt az arcra húzott csuklya, lemeztelenített derék és a napi kétszeri önostorozás. A ferences szerzetesek és a politikai hatalom következtében gyakorlatilag eltűntek, „*de itt maradt utánuk a nemzeti nyelvű éneklés gyakorlata és a veszélyes gondolat, hogy gyónás és bűnbocsánat nélkül lehet üdvözülni*”³.

(8.) „*A patarénusok és a flagellánsok által elvetett magból egy évszázad alatt hatalmas fa növekedett. 1356-ban VI. Ince (1352-1362) arra inti I Lajos királyt, hogy itthon számolja fel az eretnekséget, mert nem illik, hogy éppen az országában virágozzanak azok.*”⁴

(9.) A waldensek osztrák üldözés következtében érkeztek Baranyába. Közösségeik vezetői csizmadiák, fazekasok, kovácsok és szabók voltak.

(10.) Husz János (1369-1415) követőit Baranyában eleinte wickliffitáknak nevezték. Az elnevezés az oxfordi professzor (1320-1384) Wickliff János nevéből jön, akinek 1376-ban megjelent könyvében a reformáció minden alaptételét megtaláljuk. „*Követése a közép-európai értelmiség számára a modernséget, a nyugattal való lépéstartást jelentette.*”⁵

¹ Földváry László Szegedi Kis István élete s a Tisza-Duna mellékeinek reformációja Budapest 1894. 89. oldal

² Kiss Z. Géza A régi Vajszló 1244-1849 Pécs 1994. 59. oldal

³ Kiss Z. Géza A régi Vajszló 59. oldal

⁴ U. o. 59. oldal

⁵ U. o. 61. oldal

(11.) Wickliff eszméi eljutottak a prágai egyetemre is, amely vonzotta a pécsi egyházmegye értelmiségét.

(12.) A Pécsen 1367-ben alapított egyetemen a pápa nem engedte a teológiai fakultás fölállítását, pedig Nagy Lajos király (1340-1380) „*Pécsen képzendő művelt lelkészekkel szerette volna felvenni a harcot az eretnekek ellen*”⁶.

(13.) A husziták első munkaterületük színhelyéről (1420 után) a zágrábi püspökség területéről, boszniai és szerémségi püspökség után a pécsi püspökségében találjuk őket.

(14.) A husziták nemzeti nyelvükön énekelték a zsoltárokat és olvasták a Szentírást.

(15.) A római katolikus lelkészek egy része is bizakodva tekintett rájuk.

(16.) Vonzotta őket a szabad tudományos vizsgálódás, a nősülés, valamint lehetőségét látták annak, hogy megszabaduljanak a fényűző és a korrupt főpapoktól. A 15. század második felétől mindez országos kérdés lett.

(17.) Összefoglalásként kijelenthetjük, hogy a „*A 13-15. században egymást követő és egymásba olvadó eretnek irányzatok készítették elő a talajt a 16. századi században bekövetkezett reformáció számára*”⁷.

(18.) „*Humanisa püspökökből – Vitáz János (1400k.-1472), Janus Pannonius (1434-1474), Janus Pannonius (1434-1474) -, ferences szakírókból – Temesvári Pelbárt (1435-1504), Laskai Osvát (1440/50-1511) -, és az utóbbiak tanítványaiból – Kopácsy István, Siklósi Mihály, Sztárai Mihály (1496 v. 1500 - 1575) – álló, délvidéki születésű csoport vezet át bennünket a reformáció világába. A meneközben is csiszolódo eszmék befogadása és gyors elterjedése azonban elképzelhetetlen a ferencesek előkészítő munkája nélkül.*”⁸

(19.) A ferencesek közül elsőként Marchiai Jakabot kell megemlíteniünk. Henrik pécsi püspök (1420-1445) 1437-ben segítségül hívta az inkvizitor Marchiai Jakabot, aki a Szerémségben és Erdélyben sikeres harcokat vívott az eretnekséggel szemben, ám a pécsi egyházmegye papságával nem bírt. Sőt, az egyházmegye főesperese egyházi átokkal sújtotta, papjai pedig elkergették.

(20.) Marchiai Jakab megítéléséhez ismernünk kell inkvizitori munkája mellett a „reformer” oldalát is. „*Ő teremtette újjá a ferences rend szigorúbb szertatásokat követő (obszerváns) ágát, hogy alkalmassá váljék mind a tömegek lelki gondozására, mindaz eretnekek visszaszorítására.*”⁹ Állandó résztvevői voltak a hazai szellemi mozgalmaknak.

(21.) A 16. században tőlük várták a vallási és a politikai válság megoldását, az országban található eretnekségek felszámolását és a törökkel szembeni ellenállásra való lelki előkészítést.¹⁰

⁶ Kiss Z. Géza A régi Vajszló 61. oldal

⁷ U. o. 84. oldal

⁸ U. o. 84. oldal

⁹ U. o. 84. oldal

¹⁰ U. o. 85. oldal

(22.) Laskai Osvát szellemi munkája is meghatározó volt, főleg ami Sztárai és munkatársai arculatának formálására vonatkozik.

(23.) Neve is mutatja, hogy Laskón született. 1497-ben a pesti ferences kolostor főnöke lett.

(24.) Pesten született meg két olyan munkája, amelyet a 15-16. század fordulóján élt fiatalok előszeretettel forgattak: az *Üdvösség Szekere* (Biga Salutis) és a *Hit Gyöngye* (Gemma Fidei).

(25.) Írásaiban megfogalmazza, hogy a testhez hasonlóan a társadalomban is a fejnek alárendeltjei a tagok és mindenkinek megvan a saját helye. A falvak és a mezővárosok tisztartóinak hatalomgyakorlását bestiálisnak bélyegzi. „*A nemességről Lutherhez hasonlóan hirdeti, hogy a parasztokat jószágnak tekintik, mint a barmokat, holott szerinte nem a természet helyezte egyik embert a másik fölé, hanem a visszaélés bűne.*”¹¹ Aggodalommal szemléli az ország állapotát. A földesurakat a kemény bírálattal illeti, akik szolgálkival embertelenül bánnak. Azt írja, „*hogy a dolgoktól éhségtől nyomorított nép szava elhallik az Úrhoz*”¹². A papokról és a szerzetesekről azt írja, hogy durva katonák.

(26.) A különböző eretnek mozgalmak, ferences rendi papok, külföldi egyetemeket megjárta hittestvéreink megteremtették az alapját a reformációnak. Így érkezünk el a baranyai (és a magyarországi) reformáció kezdetéhez.

¹¹Kiss Z. Géza A régi Vajszló 86. oldal

¹² U. o. 86. oldal

A magyarországi reformáció

1. Az első reformátor a hagyomány szerint, Szentantali Gergely¹³, aki már a mohácsi vész (1526. augusztus 29.) előtt hirdette a reformátori tanítást a Dráva környékén.

2. Őt követte Siklósi Mihály, aki előbb a baranyai Siklóson, később a Zemplén megyei Újhelyen¹⁴ fejtett ki reformátori munkát.

3. Siklósi Mihály által „elkezdett” reformációt Sztárai Mihály folytatta a Duna és a Dráva környékén, majd karöltve Szegedi Kis Istvánnal.

4. A reformáció mellett a magyar irodalmi kultúra gazdagításához is hozzájárult Sztárai Mihály, aki a magyar nyelvű irodalom művelésével elévülhetetlen érdemeket szerzett. Mint énekköltő elkészítette 16 zsoltár verses parafrázisát, oly módon, hogy a zsoltárokat keresztyén szellemben magyarosította és aktualizálta. Sztárai legszebb parafrázisait a 24., 26., 74. és 94. zsoltár alapján írta. Az 1948-as református énekeskönyvbe a következő énekszámok alatt találunk Sztárai énekszövegeket: 197; 254; 255; 260; 384. Írt még más énekeket is. Ismerjük 6 históriás énekét, amelyeket a záró versszakok tanúsága szerint 1546-1560 között szerzett. Sztárai Mihály históriáit valamilyen időszerű esemény, helyzet, állapot magyarázatára vagy abban tanúsítandó magatartásra példaként állította a hívek elé.

5. Sztárai 1551-es levelében 120 gyülekezeetről számol be, melyek a következők: „*Reliquum est, ut catalogum Ecclesiarum Reformatorum Baroviae... hinc inde ampliavimus depromamus, et publice exponamus, qui sic decurrit.* [Hátravan, hogy a baranyai református egyházak katalógusát most kibővítve előadjuk és nyilvánosságra hozzuk, amely így következik:] *Superior Barova: Lasko oppidum, Hertzeg-szolos, oppidum, Baski, Tsany, Ivany, Csozsi, Zalata, Monasokor, Besancz, Szilvas, Minczent, Vaiszlo, Adorjas, Samoa, Koros, Wiszlo, Kemes, Rad, Csepe, Tesenfa, Szerdahely, Terehegy, Nagyfalu, Haraszti, Ipacsfalva, Bermen, Palyi, Új-to, Lusok, Hoboly, Gerentfa, Poffend, Komlosd, Új-nap, Kovacshida, Cseki, Szabolts, Gordisa, Marfa, Dobsza, Nagytotfalu, Labad, Piski, Babocsa oppidum, Szigeth, civitas cum artze Kalmantza, v. Kalmantschi oppidum, inde Szegedinus captives ductus vid. Vitam ejus ad A. 1558., Szekszard oppidum, Szeplak, Peterd, Csakonya, Ujlak, Visonta, Rinya-Szentkiraly, Gorgeteg, Csarnata, korpad Kemse, Palkonya, Szent-lorincz, Pecs (quindue Ecclesia civitas), Pecsvaradgya, Bataszek, Kadar-kut. Inferior Barovia: Nagy-Harsany oppidum, Kopacs, Bellye, Szepse, Csuzs, Csatar, Gyüd, Varkony, Siklos oppidum cum arce, Darvas, Karants, Kő, Veresmart civitas, Kis-Harsany, Sellye oppidum, Varallya, Manyok, Mohats oppidum, Decs oppidum, Reffalu (in insula), Lippo, Ethe, Kolyked, Baranyavar, Ezsek civitas cum arce, Monostor. In Districtu Valkonensi: Petri, Oroszi, Szoloske, Szent-Laszloo, Kolgyes, szent-Gyorgy, tordafalva, Dalmand, Varatka, Laskafalva, Betzentz, Kivogy, Ujfalu, Tamais, Szerocze, Dobronok, Szobocz, Dubicz, Banyaluka vel potius Vannyeluka, i. e. ostium fluvii Vanya, inibi Savum influenti, prope Jajcza, vid. Chart. Georg.*”¹⁵

¹³ „Sok üldöztetést szenvedett saját atyafiaitól, annyira, hogy tagjaiban megbénnult.” – Baranyai Júlia *Vízbe vesző nyomokon* 1975. 131. oldal

¹⁴ Ma Sátoraljaújhely

¹⁵ Keveházi 99. oldal V. ö. Ember Pál *Historia ecclesiae reformatae in Hungaria et Transylvania* 1728. 676-677. oldal

Siklósi Mihály élete évszámokban:

6. ♦ A XV. század végén születhetett a baranyai Szilváson.
7. ♦ 1531 őszen vagy 1532 tavaszán tért vissza Wittenbergből Siklóusra.
8. ♦ 1533-1534 fordulójáig, Siklós és környékének reformátora.
9. ♦ 1533-1534 fordulóján (Perényi Péterrel) elhagyja Baranyát és Zemplénbe távozik. Előbb Terebesre, majd Újhelyre, végül Patakra.
10. ♦ 1539 őszéig pataki és udvari lelkész.
11. ♦ 1547-1549 között ismét pataki lelkész.
12. ♦ 1548-ban a pataki iskola tanítója.

Sztárai Mihály élete évszámokban:

13. ♦ 1496-1510 között született a Somogy-Baranya határán található Sztárán (Ma Drávasztára).
14. ♦ 1541-ben (hogyan mikor lett az, nem tudjuk) Siklóson rektor.
15. ♦ 1541-től Perényi Ferenc nevelője.
16. ♦ 1543-ban a páduai egyetemen jár.
17. ♦ 1544-1551(?) -ig Laskói lelkész; 120 gyülekezet alapítása.
18. ♦ 1553(?) -1558 között Tolnán van.
19. ♦ 1558-1563 ismét Laskó.
20. ♦ 1563 augusztusában már Gyulán találjuk...

Szegedi Kis István élete évszámokban

21. ♦ 1554 előtt érkezik meg Békésről a tolnai iskolába.
22. ♦ 1554-1558 között laskói prédikátor és tanító.
23. ♦ 1558-tól Kálmáncsán van.
24. ♦ 1561-1563 török fogság Pécssett és Szolnokon.
25. ♦ 1563-ban, fogsága után Ráckevére megy.

Dévai Bíró Mátyás
(1500-1545)

(26.) 1523-1525 között a krakkói egyetemen tanult, hazatérve szerzetes lett. Buzgó katolikus pap volt, 1527-ben káplán Tomori Istvánnál a Boldogkői várban (1529). December 3-tól a wittenbergi egyetem hallgatójaként személyes kapcsolatba került Philipp Melancthonnal. Wittenbergi egyetemi éve (1530) eltántorította a katolikus vallástól. 1531 tavaszán Budán Szapolyai körében működött, a királyt Pécsre tartó útjára is elkísérte; erre az időre esik Duna-melléki reformátorsága is. Budán írta 52 tételét, melyekben a reformáció rendszerét, célját foglalta pontokba.

(27.) 1531-ben Ferdinánd elfogatta és parancsára Bécsbe vitte és tömlöcbe záratta. Többször is kihallgatták. Hitvitákban nem tudták meggyőzni. 1533-ban hívei megszöktették és Budára ment. Itt meg Szapolyai János erdélyi fejedelem vetette börtönbe.

(28.) 1535-ben a Dunántúlra ment, de ellenségeitől itt sem volt nyugta. Végül külföldre menekült.

(29.) 1538-ban jön újra haza és először Németújváron, majd Perényi Péter birtokain hirdeti az igaz hitet. Azonban Perényi és közte megromlik a helyzet és 1541-ben már a szikszói iskolát igazgatja, de az egri püspök ismét elüldözi.

(30.) 1543-ban Miskolcon tartja prédikációit. Drágfi Gáspárnál talált oltalmat és 1544-ben, valószínűleg a Szapolyai hatalma alatt álló Debrecen választotta meg lelkészének. „Hogy a helvetek hitvallásának Dévai volt hazánkban egyik első terjesztője s különösen debreceni lelkipásztorsága alatt határozott bajnoka s megszilárdítója, ezt Luthernek levelei s Dévai saját művei is igazolják.”

(31.) 1545-ben megtartotta Erdődön az első hitvalláskészítő zsinatot.

Méliusz Juhász Péter
(1532-1572)

(32.) Református püspök, egyháztudós, a magyarországi reformáció egyik legnagyobb hatású vezéregyénisége.

(33.) 1556-ban iratkozott be a wittenbergi egyetemre, hamar kitűnt társai közül, gyorsan megszerzi a magisteri címet. (Hat nyelven beszélt közöttük törökül is.)

(34.) Az egyetem után protestáns lelkész lesz Debrecenben, ahol kálvinistia tanokat hirdet, mondva: a városban rendet kell tenni.

(35.) Tisztán látta veszedelmet, amelyben a református egyház forgott az unitáriusok miatt.

(36.) 1561-ben püspökké választották, és hozzáfogott az unitáriusok elleni harchoz.

(37.) Az unitáriusok egyre jobban kezdtek megerősödni és egyre több lelkész, prédikátor tért át. Az ügy érdekében zsinatot hívott össze Debrecenbe. Ez volt az első magyar zsinat. A zsinaton nemcsak az unitáriusokról döntöttek, hanem itt fogadták el a két hitvallást: Heidelbergi Káté, II. Helvét Hitvallást.

(38.) 1568-ban az unitáriusok is tartottak zsinatot (Gyulafehérváron), melyre Méliuszt is meghívták. A zsinaton aktívan részt vett a vitákban. János Zsigmond a viták végét követően kijelentette, hogy az unitáriusoknak van igaza. 1569-ben János Zsigmond elrendelte, hogy Erdélyben mindenkinek fel kell vennie az unitárius vallást.

(39.) 1571-ben meghalt János Zsigmond és helyét Báthori István vette át, azonban ő nem pártolta az unitáriusokat (az unitáriusok dicsősége lehanyatlott.)

(40.) 1572-ben hunyt el.

Szenci Molnár Albert
(1577-1633)

(41.) Apja elszegényedett molnár volt, aki ácsmesterséggel foglalkozott, hogy családjá megélhessen. Albert kitűnt társai közül, édesapja beadta a szenci iskolába.

(42.) A 15 éves Albert Göncre került, ahol részt vett a bibliafordításban, ugyanis ő hordta a kéziratokat Vizsoly és Gönc között.

(43.) Külföldre ment továbbtanulni. Több egyetemre is járt és végül Heidelbergbe került és itt énekelt először „Dávid éneket”. De járt Strasbourgban, ahol Kálvin is lelkeskedett.

(44.) Visszatért Heidelbergbe, ahol a „Dávid énekek” magyarra való lefordításába kezd bele. 100 nap alatt fordította le az énekeket, amely összesen 150 zsoltárt tartalmaz. 1607-ben Herbornban talált egy könyvnyomtatót, aki kiadta a művét. Ma is az ő fordításában énekeljük a zsoltárokat.

Utazás a reformáció területén

(1-64)

Útjegyzet – első rész

A mai napon az Ormánsággal ismerkedtünk meg. Az alábbi gondolat csupán néhány, hiszen a térség történelmi, kulturális gazdagsága okán a vidékhez méltatlan kijelentés lenne: az átfogó munka kifejezés.

Az Ormánság múltjának régebbi kutatói, köztük mindenekelőtt Lukácsy Imre arról beszél, hogy „az ormánsági nép avar-székely eredetű faj”, hogy az avarokkal magyarok is jöttek az országba, hogy a Nagy Károly által rájuk mért csapások (791-796) hatására szétszóródott avarok természetes menedéket leltek a Dráva és a Száva mentén elterülő erdőségekben és mocsarakban.”[1]

Az Árpád-kori nemzetségek közül Kán nemzetségéhez tartozott az Ormánság nagy része. „Győrffy úgy tudja, hogy ez a nemzetség már az államalapítás korában is baranyai birtokos volt, de István-kori felsorolásában ormánsági községek közül csak Adorjás és Lak szerepel, valamint az Okor völgyében alapított Okormindszenti kolostor.” (Baranyai Helytörténetírás 1987/88; A Baranya Megyei Levéltár Évkönyve, Pécs 1988; Kiss Z. Géza 125. oldal - Győrffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. Akadémia 1963. 256. oldal alapján.)

„Elmondja továbbá, hogy az utóbbi erősség megye jellegű kerület székhelye és székely lövők központja. Egyházi szempontból is külön egység, a pécsi püspökség vátyi esperessége, amelynek területe a néhai Ormán területével esett egybe. (Ormán az Almás és az Okor folyók vidékén, Szigetvár tágabb környékén elterülő erdős hátság neve.) A jelentékeny ispánság megszűnését a tatárjárásnak kell tulajdonítani. Tehát ezen a területen mindenekelőtt királyi és egyházi birtokok szerveződtek.” (Kiss Z. Géza 125. oldal)

Közel 800 km²-re tehető az Ormánság területe, amely több kisebb tájegységre osztható. Majdnem minden falu határában van egy vagy több ún. URMA (domb), amelyek lejtőjére épültek a fálvak. Többen így vélik, hogy innét kapta a nevét is. Maga az ormány szó egyébként régi talpas ház homlokára előugró zsupptetőrészt, valamint a szán orrát jelentette.

Az Ormánság azonban jóval több mint kis földrajzi tájegység. „Baksay Sándorral és az őt követő kákicsi Kiss Gézával jelentkezett egyre markánsabban a néprajzi szempont. Lukácsy nyelvében, ruházatában, szokásaiban, életmódjában szomszédaitól eltérő népességről beszél, Baksay pedig a Siklós és Szigetvár között fekvő 40-50 falut emleget, hol a nép fehérben jár. A kákicsi Kiss Géza mondja ki először nagy tudatossággal, hogy Az Ormánság első sorban és mindenek fölött néprajzi fogalom.” (Kiss Z. Géza 123. oldal)

Az ősi településforma nyomai sokáig megmaradtak Piskó, Vejti és Vertike esetében. Ezeken a helyeken az első települések bizonyíthatóan halban gazdag drávai holtág mellett, magas parton keletkeztek. Ez a magasabb szint lehetett a Dráva néhai medréből kifújtt homokdűne (Vejti), vagy éppen egy alámosott, meredek partszegély (Vertike). Ez az ősi forma a maga egy sor házával csak Okorágon maradt meg, a többiek rendre átalakultak. Gunda Béla például éppen Vejtin és Sósvertikén figyelt fel az állattartó életmódot tükröző „teres” falura, amelynek közepén egy nagy gyepes-fás, vízállásos tisztás terpeszkedik. Ezeket a sajátosságokat őrizte Kemse és Zaláta is. (Kiss Z. Géza 126-127. oldal)

Az Ormánság legrendezettebb települései egyébként a 100 méteren felül emelkedő keletnyugati irányú buckasoron voltak, s rendezettségük összefügg a földműveléssel. Gabonát ugyan az Ormánság minden faluja termelt, de itt a bevetett terület nagysága kétháromszorosan felülmúlta a többit, és így a fő foglalkozás a földművelés lett. (Kiss Z. Géza 127. oldal)

Összesen mintegy 170 ormánsági településről tudunk oklevelekben, és további 60-65 elpusztultról. Tehát kb. 230 falu létezett ezen a területen hozzávetőleg egy időben!!!

A végére álljon még itt két olyan példa, amely azt hivatott bemutatni, hogy többször és jónéhány falu költözött odébb.

A török világot Viszló nem a mostani helyén vészeltte át, hanem Márfa és a mai Diósiszló között húzódott meg, lapályos, vizenyős, bozótos helyen a lakosság. Az uradalom 1730 körül költöztette őket a mai helyre, de a templom még több mint húsz évig a régi helyen volt. Több kérvény után 1755-ben kaptak engedélyt a vármegyétől arra, hogy a templomot falujukba hozhassák, vagy ugyanolyan nagyságú és anyagú templomot építsenek, amelyet azután 1774-ig újabb és újabb engedély alapján javíthattak. Kiscsány lakossága a történelem viharai elől szintén behúzódott a rétbé, itt építve vesszöből-sárból magának és Istenének házat, mellé haranglábat is, kis haranggal. (Kiss Z. Géza 127-128. oldal).

A falvakkal és templomaikkal folytatjuk...

További érdekesség: <http://nmimm-katalogus.hu/?p=593>

[1] Lukácsy Imre: Ormánság népe. Pécs 1907. 9., 10. Vö.: Sebestyén Gyula: Az avar-székely kapcsolatok emlékei 30.

Útjegyzet – 2. rész; *Az iszrói templom*

Egyetlen olyan templomról tudunk, amely a 16. századtól a 19. század első feléig folyamatosan otthont adott református istentiszteletek számára, és ez az iszrói templom volt.

Drávaszabolcs körül, az Iszrói-puszta helyén mocsár volt egykor, amelynek mélyén, áthatolhatatlan berkek és ingoványok között bújt meg egy kis sziget. Ennek területe, 19. század eleji hivatalos adatok szerint „Földgyeivel, Rétyeivel és körülötte lévő Berkeivel, melyekkel a Természet bé kerítette”, 18 holdra terjed. Ennek közepén állott egykor Iszró falu temploma, amelynek olasz technológiával történt építését, a falu pusztulását, népének futását a Vajszló melletti Istenkönyörülőre, s onnan tovább a Sellye környékén elterülő Várszigetre, ahova magukkal vitték ökrökkel vontatott, új talpas templomukat is - megírta Baksay Sándor[1]. (A török szultánon kívül senkinek sem lehetett kőépülete. Az iszróiaknak már 25 éve állt a templomuk, amikor a török itt is megjelent, hogy bontsák le és köveit hordják Siklósrá. Azonban hiába volt minden erőlködés, a templom bonthatatlanak bizonyult... Miután nem tudták teljesíteni a parancsot, a falu lakosságának nem volt maradása. Az iszrói bíró parancsára felgyújtotta a falu lakossága Iszró. Vajszló melletti Istenkönyörülőre menekült a falu apraja-nagyja, majd innen tovább a Sellye környékén elterülő Várszigetre mentek, ahová magukkal vitték ökrökkel vontatott, új talpas templomukat is.)

Az Ipacsfától délre, Drávaszabolcstól keletre fekvő Iszró minden bizonnyal központi helyet foglalt el továbbra is a környező kisebb települések között, mert az 1564. évi rovásadó összeírások környékével együtt említik.[2]

A falu pontos helyét régészeti feltárás nem tisztázta még, így csak annak a kevéske adatnak a feldolgozása maradt, amelyet Mózes Mihály prédikátor 1817-ben, a vizitáló Főtiszteletű Báthory Gábor dunamelléki püspök számára feljegyzett, a szabolcsi „Ekklesia fatumai” cím alatt.[3]

Hiteles forrása neki is kevés volt, hiszen maga írja, hogy „Semmi levelei ezen Ekklesiának nintsenek”, csupán egy énekes könyvből, két matrikulából és két protokollumból áll a parochiális könyvtár.

Az öregebb matrikula azonban mégis csak őrzött valamit a múlt emlékeiből. Gondos kezek bejegyezték lapjaira a 18. század lelkészi szolgálatot is teljesítő rektorainak a nevét. A megelőző, török időre vonatkozóan pedig annyi tájékoztatást találhatunk, hogy „Az akkori üdőknek sokféle viszontagságai miatt”, hol Páliban, hol Szabolcsban lakott a prédikátor, de rendszerint az iszrói templomban szolgált. Idejártak akkor Páli, Szabolcs, Ipacsfa, Matty, Gordisa, Palkonya, Csehi, Kovácshida, sőt Szlavóniából Szentgyörgy és Podgorica hontalan lakói is. Erre a régi templomra vonatkozóan csak annyit tudott Mózes tiszteletes úr, hogy „különös fatumai” lehettek, mert néhai tornya alatt tömérdek csontot találtak a szabolcsiak midőn ott Parochiális Ház Fundamentomának való köveket ástak.”

Amit azonban a történelem és a környékbeliek pusztítása meghagyott, azt kitűnően ismerte a szabolcsi lelkész, mert elődeihez hasonlóan, télen és nyáron ő is ott tartotta a vasárnapi istentiszteletet, az idehaza levő kis Oratorium „csak akkor került sorra, ha „az alkalmatlan üdő miatt” nem lehetett Iszróba menni. A falusi templomocska mostoha sorsát bizonyítja az is, hogy Mózes tiszteletes úr pince hiányában kénytelen volt „csapos Hordó Borát az Oratóriumban tartani”. A tiszteletes a pusztai templomról szinte hivalkodva jelenti püspökének: „Ezen Templom Ház terméskőből, azon fellyül kemény és jóféle téglából van”, és reá nézve is mutatja magát sok száz esztendősnak lenni”. Eredetileg kemény „tőlfábói” készült ajtaja közepén is „lövő lyuk” tátongott, de az már a menedéket keresők helyett szabolcsi Súlyom Istók József gyüdi pincjének borait őrizte. Ennyi maradt a pusztai templomból 1817-re, azután valamelyik téglaszúk évtized elhordatta falait és talán csak a fundamentum kövei maradtak meg a temető közepén. Az ormánsági múlt minden pusztuló emlékét fájlaló Baksay erre utalva írja keserű szívvel: „minek ott az emlék ahol nincs, aki megértse”.

[1] Baksay Sándor: Szederindák. Válogatott művek születésének 150. évfordulójára. Bp. 1982. 334-345.

[2] Timár György: 16. századi rovásadó összeírások a mai Baranya megye területéről. BHi. 1974-1975. Szerk.: Szita László. „Isztrocum pertinentiis”

[3] Ráday Lt. Canonica Visitatio 1917. Drávaszabolcs.

„Baranya délnyugati szögletében két községet Somogyból is kikerekítve 45 halódó, színmagyar falucska tekintget ki a nagyvilágba: meglátja-e valaki?” – ezekkel a szavakkal kezdi Kiss Géza Ormányság című könyvét 1937-ben.

Kiss Géza (Kákics, 1891. február 26. – 1947) református lelkész, író, az Ormányság népművészetének, néprajzának és nyelvjárásának elkötelezett kutatója. A térség az 1930-as években neki, és Kodolányi János írásainak köszönhetően került középpontba, mikor az elnéptelenedéssel fenyegető társadalmi jelenség, az egykézés okait kutatva kívánta megváltoztatni a hagyományos ormánysági családmodellt. Eredményeit az 1937-es „Ormányság” című művében összegezte.

Az Ormányság egyik legkisebb falujában, Kákicson született 1891. február 26-án. Édesapja, a szintén református lelkész, Kiss József halála után az egyházközösség őt választotta vezetőjének, 1915 - 1947-ig a falu lelkésze. Tanulmányait a pápai kollégiumban végezte, majd 1913-ban Lipcsében tanult, 1914-ben pedig Budapesten segédlelkészi tisztséget kapott és bölcsészettudományt hallgatott. 1915-ben került vissza a kákicsi parókiára. Ebben az időszakban az Országos Református Lelkészegyesület a Nagyatádi Szabó István - féle földreform sikertelenségét látva új célként nevezte meg a szegényparasztok támogatását és egy újabb földreform melletti elköteleződést. Ennek a kérdésnek, és a népesedésre gyakorolt hatásának élharcosává vált Kiss Géza, aki lekipásztor tevékenységét az Ormányság néprajzának és népművészetének kutatásával egészítette ki. Kutatásainak lejegyzését nem fejezhette be, az 1937-es "Ormányság" című műve még elkészült, de az 1937-ben elkezdett ormánysági tájszótárt már nem tudta befejezni. 1947-ben régóta húzódozó tüdőbaja vetett véget életének. Írásai a kor néprajz-, és társadalomkutatói, illetve írói számára is fontos forrásként szolgáltak.

Az Ormányság szülötteként még inkább szívén viselte közösségének sorsát, művére azonban az érzelmesség mellett a tényszerűség és a nyersség is jellemző. Bevezető mondatai rögtön a szomorú tényekkel szembesítik az olvasót:

„Évtizedek óta figyelem népem mindinkább gyorsuló ütemben halálba rohanását. Hetvenöt év, három egymást követő egyke-nemzedék azt jelenti, hogy minden száz ember helyett a harmadik egyke-nemzedékben már csak 6,4 ember van. Mi ez? A végkipusztulás.”

Ahogy Kiss Géza levéltári kutatásai mutatták, már a lakosok számának drasztikus csökkenéséhez vezet az úgynevezett „egykezés”, egyfajta szigorú születésszabályozás, önkontroll volt. A lelkész az adatokból kiindulva az ezredfordulóra datálta az Ormánység elnéptelenedését. Ugyanakkor a probléma nem volt ismeretlen a kutatók számára, az első intelmek a 19. század közepe környékéről származnak, s először Hölbling Miksa Baranya vármegyei főorvos hívta fel rá a figyelmet, majd 1909-ben Buday Dezső könyvet is megjelentetett erről.

Kiss Géza kutatása szerint az egykezés Mária Terézia korából származtatható, mikor a jobbágyfelszabadítással a parasztok földet kaptak ugyan, de csak a termőföldjük nagyságának arányában részesülhettek egyéb közös használatú területekből (pl.: gyümölcsstermesztés, halászat, méhészet). A nehezebb önfenntartás és a föld védelme érdekében az egykezés nem csak az önmegtartóztatásban, de korai fogamzásgátló módszerekben és abortusz alkalmazásban is megnyilvánult.

A gyermekek fogyása a népi hagyományok és játékok pusztulásához is vezetett, amihez az egy szem gyermek féltő óvása is hozzájárult, gyerektársaság hiányában gyakran aszociálisak felnőtté váltak, ami gyakran öngyilkossági hajlammal is társult.

Kiss Géza szerint négy megoldása lehet a helyzetnek:

- a baranyai lakosság növelése nagyarányú betelepítésekkel;
- az örökös nélkül maradt földek szálljanak vissza a kincstárra, és a helyükre föld nélküli magyar családokat telepítsenek;
- az örökösödési rendszer megváltoztatása 3 gyermek rendszerre;
- a társadalom ráébresztése arra, hogy rossz úton haladnak.

Munkássága nagy hatással volt a kor íróira, kutatóira, az „Ormánység” megírása után a debreceni egyetem felszólította, adja be doktori disszertációját. 1938-ban avatták a bölcsészettudományok doktorává.

A Győr-Szabadhegyi Református Egyházközség

1. Győr városában a reformáció tanai az 1542-52 közötti évtizedben terjedtek el.
2. A város túlnyomórészt protestánsná vált. Kutassy Ferenc római katolikus püspök 1592-ben írja Rómába, hogy Győrött 600 tűzhely van, amelynek lakói mind protestánsok.
3. 1647-ig az evangélikusokkal egy gyülekezetet alkottak. Iskolájában Szenci Molnár Albert is tanult.
4. Az ellenreformáció idején templomait elveszik a gyülekezettől (2 templomot), 1671-ben pedig mindkét protestáns egyház lelkészét, tanítóját kiűzik a városból.
5. A református gyülekezet tagjai az árvaság idején Győrszemerére(!) jártak istentiszteletre.
6. A türelmi rendeletet 1782. január 2-án hirdetik ki a városban.
7. 1784-ben építik fel az első templomukat.
8. Győr-Szabadhegy előbb önálló település volt.
9. Az 1790-es években az itt élő református családok iskolát építenek, tanítót fogadnak és élik hitéletüket mint a győri gyülekezet része, leányegyházként.
10. Az egyháZRész az 1910-es években templom-építés terveivel foglalkozik, a gyűjtött pénzt hadikölcsönbe fektetik, mely elveszik. 1929-ben adomány által kapott telken új iskolát építenek kis toronnyal, melyben előbb havonta egyszer a Kossuth utcai lelkészek istentiszteleteket tartottak az itt élő reformátusoknak.
11. Ezt az épületet a tanítólakással együtt 1948-ban államosították, majd 1957-ben a város felújította a gyülekezetnek visszavásárlásra.
12. A sajátjukat újra megvehették! Az épület iskola részét kis templommá alakították, így rendszeres istentiszteletek tartása beindulhatott az akkor már Győr városrészében.
13. E kis templomot a város fejlődéséből adódóan a gyülekezet kinötte, és 1989-ben elhatározták az új templom építését és nagy lelkesedéssel felépítik.
14. A több évtizedes vágy, hogy igazi templomuk legyen, beteljesedett.
15. A város gyülekezet része 2014. január 1-gyel önállóvá vált. Így Győr városában 2 gyülekezet van.
16. A Győr-Szabadhegyi Gyülekezet választói névjegyzékében mintegy 1100 gyülekezeti tag van nyilvántartva.
17. Sokrétű gyülekezeti szolgálat, munka folyik. Bibliaórák, iskolákban hitoktatás, karitatív munka, sorolhatnánk... A gyülekezet igyekszik betölteni missziói szolgálatát e nagy városban.

Kálvin az igehirdető

1. Kálvin első nagy alkotása egy könyv: az *Institutio*, a második pedig egy város : Genf, mondja egyik híres méltatója, de kétségtelenül volt egy harmadik is és ez az igehirdetése, hisz Genfet épp az igehirdetés tette azzá, amivé lett, hegyen épített várossá, hisz senki se vonhatja kétségbe, hogy Kálvin az igehirdetés embere volt.
2. Néha úgy hirdette az igét, mint Mózes és a próféták, szava felkavaró volt,
3. néha úgy mint a az egyházatyák, Ambrosius és Chrizosztomosz akiknek igehirdetése lebilincselte Milánó és Konstantinápoly népét,
4. olykor úgy mint Savonarola, akinek szava 2 év alatt átformálta Firenzét.
5. Kálvin 25 éven át hirdette az igét.
6. Néha hónapokig minden nap, máskor hetekig kétszer is napjában.
7. Hirdette az igét a presbiterok összejövételén, pénteken a közösségi alkalmon, a városi tanács gyűlései előtt is és természetesen a templomban is.
8. Lehet őt méltatni, mint kiváló teológust, írásmagyarázót, egyházszervezőt, hűséges lelkipályozót, de elsősorban igehirdető volt és az is maradt.
9. Igehirdetése azért is olyan fontos, mert ezeken keresztül jön közel hozzánk az ember Kálvin. Igehirdetéseiből nemcsak a teológusok tanulhatnak, hanem minden egyháztag is.
10. Kálvin egyik legfontosabb törekvése az igehirdetés megújítása volt.
11. Kálvin az igehirdetést az igaz egyház egyik ismertető jelévé teszi.
12. Nála az igehirdetésnek világtörténelmi és világformáló jelentősége van.
13. Kiszámították, hogy negyedszázados igehirdetői szolgálata alatt, mintegy 4000 prédikációt mondott el, de mivel igehirdetéseit csak életének utolsó 15 évében jegyezték le, kb.2500 beszéde maradt ránk.(kb.ennyi maradt fenn Luthertől is).
14. Az 1549-es esztendő fontos ilyen szempontból, ekkor rengeteg hugenotta menekült érkezett Franciaországból Genfbe. Néhányan közülük Denis Rague-vel az élen szolgálatnak tekintették, hogy szó szerint feljegyezzék a reformátor beszédeit és erre hivatalos megbízást is kaptak. Isten gondoskodását láthatjuk ebben, mert különben megtörténhetett volna, hogy egyetlen igehirdetése se maradt volna fenn.
15. Ebben nem volt nehéz dolguk, mert Kálvin bár élénken, de lassan és tagoltan beszélt. Nem előadásmódja bilincselte le hallgatóit, hanem igeszerűsége, mélysége, életszerűsége.
16. Prédikációi mintegy 50-60 percig tarthattak, ez abban az időben nem számított hosszúnak, s nem unták őket, mert tartalmasak, kiegyensúlyozottak voltak.
17. Már életében is jelentek meg igehirdetéseiből, bár eleinte nem akart ebbe beleegyezni. Talán azért egyezett bele, mert a begyűlt pénzüsszegekből támogatták a menekült hugenottákat.

18. Vasárnap kétszer lépett szószékre nyáron már reggel hat órákor és délután 3 órákor.
19. Vasárnap csak újszövetségi textusról prédikált, egyetlen kivétel a Zsoltárok könyve volt, ez a könyv nagyon közel állt szívéhez.
20. Minden második héten hétköznapokon is hirdette az igét, de ezeken csak az Ószövetséget magyarázta, mégpedig egész könyveket folytatólagosan.
21. A legtöbb igehirdetését Ézsaiás könyvéről mondta el, szám szerint 343-at.
22. Így az idők folyamán nagyon sok könyvet végig prédikált.
23. Több mint 50 prédikációt a következő könyvekről tartott : 1Mózesről 120, 5Móz.200, Jób 159, Zsolt.72, Jer.91, Ezék.174, Hós.63, Ap.csel.149, 1Kor.140, Gal.70, 1Tim.55, az evangéliumi harmónia 250 prédikáció.
24. Csak sajnálhatjuk, hogy nem maradtak fenn igehirdetései a János evangéliumáról vagy a Római levélről, ezeket a könyveket 1549 előtt prédikálta végig.
25. Arra nem volt ideje, hogy szó szerint leírja prédikációit, de gondosan készült és fejében rögzítette gondolatait.
26. A megfogalmazás már a szószékre maradt.
27. Mivel állandóan benne élt az igében s óriási igeismerete volt, elég volt neki ennyi felkészülés.
28. Remek emlékezőtehetsége segítette abban, hogy a bevésett gondolatokat színesen és gyakorlatiasan adja elő.
29. A rögtönzést tiszteletlenségnek, önhittségnek tartotta.
30. Az igehirdetés szolgálatát nagyon komolyan vette, ezt hamar észrevették hallgatói
31. Határozott, ingadozást nem ismerő prédikátornak bizonyult, s bár természet szerint félnék ember volt, ezt a szószéken nem lehetett észlelni, mindig győzött benne az ige tekintélye és a Szentlélek ereje.
32. Tudott keményen is szólni, ha kellett. Volt benne valami az ószövetségi próféták darabosságából, érdességéből.
33. Ritkán apellált az érzelmekre, annál többet az értelemre és akaratra.
34. Inkább próféta volt, mint evangélista.
35. Igihirdetésének kiválóságát akkor tudjuk igazán értékelni, ha megismerjük, hogy milyen volt a középkorban a prédikáció színvonala. Ha voltak is szerencsés kivételek, a prédikáció inkább csak egyfajta szórakoztatás volt, jobb esetben a lapos ismeretközlés szintjén maradt. Hiányzott az ige mélyebb megértése, az Úr Jézus megváltó munkájának és személyének ismertetése, a megtérésre és megszentelődésre hívó hang.
36. Bátran állíthatjuk, hogy az igazi igehirdetés a reformáció gyümölcse.
37. A reformáció adott először krisztocentrikus, bűnbánatra és engedelmes életre felszólító igehirdetést.
38. Nem csoda, hogy az emberek özönlöttek az igehirdetésre, így volt ez Kálvin esetében is.
39. Kálvin nem akart különösképpen kedveskedni hallgatóinak, bár nagyon szerette őket.
40. Arra se törekedett, hogy érdekesen, szellemesen beszéljen, vagy szenzációkat közöljön.

41. Mindig egyszerűsége törekedtem - mondja halálos ágyán a genfi tanács tagjai előtt.
42. Hatalmas tudása, a történelem, az egyházatyák ismerete lehetővé tette volna, hogy tudásával csillogjon, de ezt mint kísértést kerülte el.
43. Igehirdetése nem alkalmazkodott emberi igényekhez, és mégis nagyon időszerű tudott lenni, mert az ige mélyére hatolt.
44. Feladatát abban látta, hogy egyszerűen, sallangok nélkül elmondja, amit az igéből megértett és hitte, hogy ez teljesen elég.
45. Jól ismerte az emberi természetet és tudta, hogy amikor Isten igéje megszólal, a bűnös emberi szívben felágaskodik az ellenkező szelleme.
46. „Az emberek nem nagyon szeretik, ha álmodásukból fel akarjuk rázni őket” - írja Viretnek.
47. Igehirdetésének nagy, máig érvényes mondanivalója az, hogy Isten meg akarja szentelni életünket, vagyis egyházától, gyermekeitől teljes odaszánást kíván.
48. Igehirdetése nagyon gyakorlati, az élet minden kérdésére választ lehet találni benne. Az akkori életnek minden területe, vonatkozása az ige világosságába kerül.
49. Igehirdetése rögtön a tárgyra tör. Minden különösebb bevezetés nélkül azonnal az ige mondanivalója érvényesül és alkalmazásra talál.
50. Nem szedi tételekbe mondanivalóját, versről versre haladva magyaráz.
51. Prédikációi tulajdonképpen gyakorlati, építő jellegű igemagyarázatok.
52. Kálvin igehirdetéseivel hatni akar, buzdítani akarja gyülekezetét.
53. Semmit sem ellenzett annyira, mint az olyan igehirdetést, ami „megnyugtatja a lelkiismeretet anélkül, hogy megérintené a szívet.
54. Távol áll tőle minden elvonság, a hit és élet összefonódik.
55. Legnagyobb ünnepnek az Úr Jézus feltámadásának napját, tehát a vasárnapot tartotta.
56. Az ú.n. sátoros ünnepeket nem szívelte különösebben, bár néha igazodott hozzájuk.
57. A sorozatos igehirdetés híve volt és ezeken az ünnepeken se tett kivételt. Azt az igét vette fel, ami épp sorra következett. Persze megpróbálta alkalmazni az ünnepre.
58. Jellemző Kálvinra, hogy miután száműzték Genfből és 3 év múlva visszatért, ott folytatta az igehirdetést, ahol 3 évvel korábban abba hagyta.
59. Nem érzelmeskedett, egyetlen szót se szólt a 3 évről és rögtön az ige üzenetét szólaltatta meg. Nem is célzott a száműzetésre. A gyülekezetre mérhetetlen hatással volt ez és nagyban emelte igehirdetésének hitelét.
60. Az, hogy milyen hatást gyakoroltak prédikációi nagyon vitatott kérdés.
61. Vannak akik azt mondják, hogy életének leggyengébb részét igehirdetése képezik, de egy nagy tisztelője szerint a 16. században egyetlen olyan műve se volt olyan nagy hatással korára, még az Institutio sem, mint kinyomtatott igehirdetése.
62. Knox, a nagy skót reformátor halálára készülve Kálvin igehirdetéseit olvassa.
63. Coligny a hugenották vezére az ő Jób könyve alapján elmondott prédikációiból merít vigasztalást.

64. Már életében sok prédikációja megjelent, sőt már angolra is lefordítottak 22-t.
65. A 18.sz. a racionalizmus korában sajnos vajmi érdeklődés volt a reformáció iránt, de később, már a 19. sz.-ban főleg annak második felében megnőtt az érdeklődés Kálvin igehirdetése iránt és sorra jelennek meg igehirdetési különböző fordításokban.
66. Kálvin ma is prédikál, még ma is van mondanivalója, ha van fülünk a hallásra. Korunk emberének is szükséges rá figyelni, mert Kálvin az Írásnak egyik legnagyobb magyarázója volt.
67. Néhány gondolat erejéig beszéljünk arról is, hogy mit tanított Kálvin az igehirdetésről. Kálvin az igehirdetést az üdvösség elnyerésének nélkülözhetetlen eszközének tartja.
68. Persze lehetnek kivételek, pl. egy kisgyermek, aki igehirdetés nélkül is üdvösséget nyerhet. Isten eszközök nélkül is adhat üdvösséget az embernek, de mégis úgy rendelte, hogy a hitet az igehirdetés által ébressze fel.
69. Ezért Kálvin számára nem problematikus kérdés a pogányok üdvözülése, mivel közöttük nincs igehirdetés, ezért üdvösség sincs.
70. Az egyház is azért nélkülözhetetlen, mert az igehirdetés szolgálatát végzi.
71. Amikor a harang megszólal, Isten mindenkit vár az ő iskolájába-mondja.
72. A templom önmagában nem szent, de azért olyan fontos, mert ott hallgatjuk Isten igéjét.
73. Amikor valaki azt mondta neki, hogy otthon is lehet Istennel közösségbe jutni, imádkozni, erre ő azt válaszolja: ne kísértsük Istent és ne akarjunk szárnyak nélkül repülni.
74. A templomkerülést Kálvin „ördögi arroganciának” tartja. Ezt az ördög tanítványai teszik.
75. Nem szabad az otthoni bibliatanulmányozást se elhanyagolni, de Kálvin az igehirdetést ennek fölébe helyezi.
76. Az ige nem pottyán le az égből, hanem emberi közvetítéssel érkezik hozzánk.
77. Aki a gyülekezet összejövetelét megveti, az eretnokségbe és gyalázatos tévelygésekbe esik, tanítja.
78. Aki nem jön a templomba az elveti Istent és az Ő Fiát.
79. Aki kerüli a templomot, az halálos ellensége az Isten népének, felforgatja az Isten rendjét, kiírtja az igazságot,, megoltja a Lelket, levágja magát a Krisztus testéről.
80. Egyház és igehirdetés nélkül az emberek olyanok lesznek, mint a vadállatok, kóborolnak a hegyeken és erdőkön.
81. Az igehirdetés által az Úr biztos karámjába visz, kiterjeszti szárnyait reánk, az Ő királyi oltalma alatt élhetünk.
82. Az igehirdetésen kívül nincs más, mint romlás.
83. Aki megveti az igehirdetést, azt teljességgel az ördög uralja, ezzel szemben azt, aki templomba jár még az Isten angyalai is Isten gyermekének ismerik el.
84. Az igehirdetés az egyház lelke, az Isten által rendelt út az üdvösség elnyerésére.

85. Kálvin odáig megy, hogy azt mondja, hogy mi boldogabbak vagyunk a halottaknál, akik már nem mehetnek templomba és nem hallgathatnak igehirdetést
86. Azt mondja, hogy Isten akarta az, hogy az evangélium nyilvánosságra jusson, hogy legyen egy közös tanítás, hogy legyen igehirdetés.
87. Azt mondja: „nem elég, hogy olvassuk az Írást, ki - ki magányában, hanem az a fontos, hogy fülünket megpecsételje az a tanítás, ami abból jön.
88. Egy szép képpel illusztrálta ezt. Egy kis gyermek nem tud harapni egy nagy és nehéz kenyérből, aminek ráadásul kemény héja is van, ezért ezt apróra kell vágni és szájába kell adni. Az igehirdető feladata, hogy a nagy és nehéz Írást az igehirdetés által felvágja és szánkba adja. Az igehirdető felelőssége óriási, azt mondja Kálvin, hogy ez egy olyan teher, amihez hasonló senki vállára nem tétetik.
89. Az igehirdetők az Isten országa kapujának őrzői, az igehirdetők tudatában kell legyenek annak, hogy itt élet és halál kérdéséről van szó.
90. Biblikusnak tartja a tisztségszerű igehirdetést, vagyis a főhivatású lelkészi szolgálatot, minden hierarchia nélkül.
91. Azt mondja, hogy erre a szolgálatra még az angyalok sem alkalmasok, ők sem méltók ennek az üzenetnek a hordozására, de Isten kegyelmének, jóságának csodálatos jele, hogy Isten erre törekeny és hitvány cserépedényeket választ.
92. A prédikátorok szolgálatát a trombitához hasonlítja. Nem azért van, hogy gyönyörködjenek benne, hanem hogy a hangja Istenhez gyűjtse a népet, de ő is a nyájból való, éppúgy, mint a többiek.
93. Kálvin rendkívül magas követelményt állít az igehirdetőkkel szemben, önmagával szemben is igényes, sőt szigorú volt.
94. Azt akarta, hogy igazán hívő, újjászületett, engedelmességre kész és az igében nagyon jártas igehirdetők kerüljenek ki a gyülekezetekbe, vallja, hogy másokat csak az taníthat, aki maga is kész mindig tanulni.
95. Az újjá nem született igehirdetőnek halott az igehirdetése, tanítja. A külső elhívás semmit se ér, ha nem előzi meg a belső.
96. Kálvint nagyon keserítette, amikor azt látta, hogy az emberek nem jönnek templomba, de az is amikor aludtak prédikációi alatt.
97. Az igehirdető ne legyen mérges, ha felelősségre vonják a hívek, vagy kritizálják. Aki ezt rossz néven veszi az zsarnok, aki nem szolgálni, hanem uralkodni akar.
98. Ahol igehirdetés van, ott van Isten és Jézus Krisztus.
99. Kálvin arra a kérdésre, hogy hogyan van jelen Isten az egyházban egyértelmű választ ad: az igehirdetés által.
100. Az igehirdetés annak a jele, hogy Isten még nem hagyott el minket.
101. Az igehirdetésben Krisztus mennyei trónját állítja fel közöttünk.
102. Színről színre látjuk meg Őt, Isten arca ragyog az igehirdetésben felénk, az igehirdetésben Isten kezét nyújtja felénk.
103. Az igehirdető a Krisztus szája, nyelve a Krisztus nyelve.
104. Ahol igehirdetés van, ott megmozdul az ég és a föld, ott Krisztus vére kezd csepegni ránk.
105. Kálvin odáig megy, hogy kijelenti: az igehirdető annyira jelentős, hogy a hallgatók hite is tőle fog függeni. Az igehirdető az a csatorna, akin keresztül az élő víz a gyülekezetekhez érkezik.

106. Ennek ellenére az igehirdető legyen annak tudatában, hogy mindent Isten munkál, mert az ige ereje nem az embertől, hanem egyedül a Szentlélektől van.
107. Ha a világ tudná, hogy milyen fontos az igehirdetés, nagyon szeretné az igehirdetőket.
108. Az igehirdetők olyan kincset adnak tovább, amit ők Istentől kaptak és ami minden más kincset felülmúl.
109. Az igehirdető tudja ezt és ezért nagy a kísértés, hogy gögös és elbizakodott legyen, s így angyal helyett bukott angyallá válik.
110. Az igehirdetés célja az emberek üdvösségén túl az Isten dicsősége, híres mondása: inkább vesszen el milliószer ez a világ, mint hogy az Isten dicsősége a legcsekélyebb módon is elhomályosuljon.
111. A lelkipásztor tisztéről így ír: „Építsék a Krisztus testét, rombolják a Sátán munkáját, legeltessék a nyáját, öljék a farkasokat, tanítsák és buzdítsák a lázadókat. Kötözzenek és oldozzanak, mennydörögjenek és villámokat szórjanak, világítsanak”.
112. A lelkipásztor nem csak egyszerűen kell szólja az igét, hanem nagy erővel (vehementia) élénken, tüzzel, hatalmasan kell beszélnie. Óva inti az igehirdetőket attól, hogy válogassanak az igében és a saját fantáziájukat szabadon engedjék. Nem szabad „csipegetni” az igében, hanem az egészet el kell fogadnunk.
113. Kálvin a lelkipásztorok megszentelt, istenfélő életét fontosabbnak tartja tudományuknál. Ha egy lelkész tisztességről, tisztaságról, mértékletességről prédikál, de közben romlott, mértéktelen és gögös, az ilyen csak gúny tárgyává válik Isten és a világ előtt is.
114. A prédikáció csak úgy ér valamit, ha egy megszentelt pásztor ajkából jön ki.
115. Az igehallgató gyülekezetet arra inti, hogy kellő tisztelettel közeledjen az igéhez, mert a Szentlélek csak akkor tudja elvégezni a munkáját az életükben.
116. Kéri a gyülekezetet, hogy örömmel hallgassák az igét és ne sajnálják tőle az időt.
117. Korholja azokat, akik a félórás prédikációt hosszúnak tartják, de a meséket, hazugságokat és haszontalan dolgokat készek órákig is hallgatni.
118. Világosan látja és vallja, hogy Szentlélek nélkül nincs igehirdetés, nem elég a jó felkészültség és az eleven elmondás sem.
119. Kálvin buzgón könyörgött mindig a Szentlélekért és erre kérte az igehirdető társait és a gyülekezetet is.
120. Kálvin felfigyel arra, hogy amikor Isten Izrael népével valamit közölni akar, akkor ezt mindig prófétai közvetítéssel teszi, az ő szavukat azonosítja Isten igéjével.
121. Vallotta: Isten nem közvetlenül beszél az égből, hanem embereket használ fel, mint eszközöket.
122. Az igehirdető szavát azzal a várakozással lehet hallgatni, hogy ahol igét hirdetnek, ott maga Krisztus jelenik meg.
123. Azért is szól embereken keresztül, mert ha maga mennydörögne az égből ezzel csak elriasztana bennünket, de így számot vet gyengeségünkkel és családias módon férkőzik hozzánk.

124. Az igehirdetés fő feladata, hogy Krisztus uralmát megalapozza bennünk.
125. Érdekes az, hogy Kálvin szerint az igehirdetéssel Isten nem csak megteremti, vezeti egyházát, de a történelem menetét is örök célja felé viszi.
126. Isten az evangélium hirdetésével hajtja uralma alá a világot.
127. Reformátorunk még azt is ki meri mondani, hogy a helyesen értelmezett és gyakorolt igehirdetés az egész elbukott teremtés megújításában is komoly szolgálatot végez.
128. Istenfélő, lelki tanítók képesek megújítani ezt a világot, mondja.
129. Beszél arról az esetről is, amikor nincs eredmény igehirdetésünk nyomán, ez mérhetetlen szomorúsággal kell, hogy eltöltsön minket, ilyen esetben a felelősség egy részét is magunkra kell vennünk, de vigasztaljon az, hogy mi hűségesen munkálkodtunk Isten dicsőségére, és hangunk akkor sem volt hiábavaló, mert azokat, akik hallgatták mentség nélkülivé teszi.
130. Az igehirdetés két részre osztja az embereket. A kiválasztottak az evangélium hirdetése által engedelmessegre indulnak, az igazság ellenségei pedig egyre büszkébbek és lázadóbbak lesznek.
131. Amíg nem hirdetik az evangélium - mindenki gondtalanul pihen, addig az ördög uralkodik.
132. De az igehirdetés szent harcot eredményez.
133. Kálvin tisztában van azzal, hogy az igehirdetésnek kettős hatása van. Vagy meglágyítja vagy megkeményíti az emberi szívet.
134. Az evangélium sohasem hirdetik hiába, megváltozhatatlanul van hatása, vagy élet, vagy halál.
135. Azt is hozzáteszi, hogy a negatív hatás nem tartozik az evangélium természetéhez, hiszen annak természete az építés, megtartás, nem pedig a rombolás.
136. Félelmetes dolog, ha valaki szembeszáll Isten kegyelmével, de emberi döntéssel a kegyelem ítéletre fordulhat.
137. Az igehirdetés kikerülhetetlen döntés elé állítja az embert és ez a döntés az örökkévalóságra szól.
138. Szóljunk néhány szót Kálvin igehirdetésének jellemző vonásairól is. Első helyen kétségtelenül az ige tekintélye áll. Ezért a Kálvin igehirdetésében nincs határozatlanság, bizonytalanság, ingadozás. Az Írás mellett szóló legfőbb bizonyíték maga Isten személye, aki abban megszólal.
139. A második jellemző dolog, hogy vallja: a Szentírás, mint Isten igéje teljesen elégséges a hívőknek és az üdvösségre nézve megad minden olyan ismeretet, amire szükségünk van.
140. Vallja, hogy Isten csak a Szentírásban szól hozzánk. Mi ezért nem lehetünk bírái az igének, csak engedelmes tanítványai.
141. Kálvin hitte, hogy Isten a teremtésben is adott kijelentést magáról, de ez az ember bűnössége miatt elégtelen az üdvösségre.
142. Teremtetségünk maradványa a lelkiismeret, szégyenérzet, a bűntudatra való képesség, de ezek mégsem tudnak igazából segíteni rajtunk, mert az ember még a vakondnál is vakabb az Isten megismerésében.

143. Kálvin szent hitvallása: Isten megismerésének és az önmagunk megismerésének is csak egyetlen hiteles forrása van, Isten csalatkozhatatlan ígéje.
144. Kálvin azt is vallotta, hogy a Szentírás és igehirdetés is csak Szentlélek által lesz igévé. Az ige és Szentlélek elválaszthatatlanul összetartozik.
145. A harmadik vonás a teljes Szentírás szükségessége. Mind az Ó, mind az Újszövetség Isten kinyilatkoztatása, mindkettőben ugyanaz az Úr jelenti ki akaratát. Ezért Kálvin éppúgy szószerűre vitte az Ótestamentumot, mind az Újat.
146. Genfi szolgálatát a Római levél magyarázatával kezdte 1538-ban és az 1Királyok könyvénel fejezte be 1564 február 6-án.
147. Nagyon komolyan vette a 2Tim.3,16-ot: a teljes Írás Istentől ihletett...
148. Az Ószövetséget úgy értelmezi, mint előzetes evangélium, ezért nem lát éles határvonalat a két szövetség között.
149. Ezért Kálvin bátran nyúlt az ószövetségi iratokhoz és pl. a Jób könyvéről nem kevesebb, mint 159 prédikációt mondott el. s az se véletlen, hogy legtöbb igehirdetését az Ézsaiás könyvéről mondta.
150. Vallja, hogy az Ószövetség elejétől végéig Krisztusra mutat, határozottan hirdeti, hogy az Ószövetség hívői is csak az Úr Jézus Krisztusban való hit által üdvözülhetnek.
151. Persze nem mossa el a két szövetség közötti különbségeket sem. Az Institutióban 3 pontban foglalja össze az egyezéseket és 5 pontban az eltéréseket a két szövetség között.
152. Az Újszövetséget színes festményhez hasonlítja, amihez képest az Ószövetség csak egy árnykép. De erre már Krisztus világossága árad.
153. Az ótestamentumi történetek gazdagsága, változatossága hallatlanul megtermékenyíti az igehirdetést és az emberi élet minden területére ráhull az Isten fénye.
154. Igihirdetésének másik jellemzője, hogy hirdeti Isten népének folytonosságát.
155. Izrael éppúgy hozzátartozik Isten népéhez, mint az újszövetségi gyülekezet.
156. Érdekes megfigyelni a Zsoltárok könyvéről mondott prédikációit, ahol az „egyház” szó nem fordul elő, de Kálvin újra és újra beszél erről.
157. Kálvin az a reformátor, aki megszerettette velünk az Ószövetséget és arra tanít, hogy ragaszkodjunk mi is hozzá!
158. Kálvin igehirdetését életszerűség is jellemzi.
159. Vallja, hogy a Szentírás csak olyan dolgokra tanít, amik hasznosak, amik az életre vonatkoznak.
160. Isten nekünk nem érdekes dolgokat mond, hanem olyanokat, amiket mi naponta felhasználhatunk és gyakorlatba ültethetünk.
161. Az Írás minden szavát alkalmazni kell az életre.
162. Gyakran mond ilyeneket : ebből tanuljuk meg azt...vagy ez arra tanít minket, hogy...
163. Elítéli azokat, akik pl. azzal foglalkoznak, hogy hányféle angyali rend van, hogyan vannak szerveződve, ezt bolond kíváncsiságnak, vakmerőségnek és veszélyes istentelenségnek nevezi.
164. A hiábavaló kíváncsiskodást nagy bűnnek nevezi.

165. Ne azon fantáziáljunk, hogy milyen lesz a menny, hanem járjunk azon az úton, ami a mennybe vezet, s majd egyszer meglátjuk, hogy milyen lesz a menny.
166. Elutasítja a szép prédikációt, mert a prédikáció nem arra való, hogy simogassa fülünket, hanem hogy a jóra vezessen.
167. Egy olyan prédikáció, ami csak kíváncsiságunkat izgatja fel, annyit ér, mint egy szarka kopogtatása a kalitkában.
168. Kálvin nagyon egyszerűen akar prédikálni, hogy mindenki számára érthető legyen.
169. A prédikációt nem kell ékesszólással felaggatni, mert a Krisztus testén sem volt semmi ruha a kereszten.
170. Halálos ágyán is szól arról, hogy beszélhetett volna sokkal ékebben, de ezt mint kísértést tudatosan elkerülte.
171. Hangsúlyozta, hogy Krisztus sem filozófusokat, híres szónokokat hívott el apostolokul, hanem egyszerű embereket. Kálvin ezért sok közmondást és népi mondást is felhasznált igehirdetéseiben.
172. A prédikáció meg kell hogy mutassa, hogy mi a jó és mi a rossz.
173. Keményen elítéli azt az igehirdetést, ami az általánosságoknál marad, nem elég annyit mondani, hogy kerüljétek a világot, hanem meg kell nevezni azokat a bűnöket, akiket kerülni és elhagyni kell.
174. Ő mert prédikálni a táncmulatság, a szerencsejáték, italozás ellen.
175. Soha sem elvont, hanem közérthető akart lenni, vallotta, hogy a gyülekezetnek a legegyszerűbben kell beszélni.
176. Az egyszerűség azonban nem lesz primitívséggé, lapossággá.
177. Persze ő is benne él korában, igehirdetéseiben pl. hiába keresünk történeteket. Ezeket azért kerüli leginkább, mert a katolikus egyház igehirdetése hemzsegett ezektől. Néha azért használ illusztrációkat, az egyszerű, népi életből veszi ezeket. Általában a családi, katonai, az iskolai és a jog világából merít, és nagyon sokat a természetből, amit Kálvin nagyon szeretett. A szószéken nem tantételeket hirdet, hanem élő igét. De azért küzd a tévtanítások ellen, ebben az időben erre nagy szükség is volt.
178. Főleg 3 dolog ellen küzd: 1.a középkori egyház ige-ellenes tanai ellen,(pl.Mária kultusz, szentek tisztelete); 2.Rajongók ellen; 3.Okkult jelenségek ellen. Prédikál a horoszkóp ellen, a babonaság, okkult praktikák ellen.
179. Érdekességképpen megemlíthetjük, hogy bár Kálvin a predestináció, az eleve-elrendelés, isteni kiválasztás tanának nagy teológusa, igehirdetéseiben ez nem foglal el központi helyet.
180. Főleg az Efézusi levélről mondott prédikációiban foglalkozik ezzel, mindig építően, hitet erősítően szól erről. De szükségesnek tartja az erről szóló tanítást, mert szerinte két nagyon fontos dolog van életünkben. Az egyik az, hogy Istent úgy dicsőítsük, ahogy Ő azt megérdemli. A másik az, hogy bizonyosak legyünk üdvösségünk felől, és Őt, mint Atyánkat hívjuk segítségül.
181. A kiválasztásról szóló tanítás alázatra nevel bennünket, nehogy azt gondoljuk, hogy magunkban érdemesek lehetnénk a kegyelemre.
182. Kiválasztásunk teljesen érdemtelenül, Isten jótetszése alapján Jézus Krisztusban történik.

183. Kálvin elítéli azokat, akik okoskodnak erről. Nagyon gyakorlatiasá teszi a kérdést és azt mondja: amennyiben hiszel Istennek és engedelmeskedsz az ígének, tudhatod, hogy kiválasztott vagy, ingyen kegyelemből, Krisztusért. A megszentelt élet kiválasztottságunk pecsétje, de nem alapja.
184. Köztudott az is, hogy Kálvin mintegy jelmondata volt: egyedül Istené a dicsőség! Ezt nagyon komolyan hirdette és élte is. Szinte minden igehirdetésében kihangsúlyozta ennek fontosságát.
185. Nagyon félti az igehirdetőket attól a bolond vágytól, hogy kitűnjenek az emberek közül.
186. A gögöt az egyik legnagyobb és legnehezebben gyógyítható bűnnek nevezi.
187. A felfuvalkodottakat szentségrablóknak nevezi, mivel Istendicsőségét rabolják meg.
188. Egy másik vonása az igehirdetéseinek a derűs, bátor életigenlés.
189. Idegen tőle a középkori életeszmény az élet küzdelmétől való visszahúzódás.
190. Azt vallja, hogy bármely tisztességes hivatásban lehet az Úrnak szolgálni.
191. Kálvinról azt tartják, hogy rideg és kemény volt, de sokkal inkább igaz, hogy szerette az életet, azt mondta, hogy egy hívő ember soha se átkozhatja meg születése napját.
192. kultúrát se nem isteníti, sem nem nézi le. Mint Isten ajándékát, a maga helyén megbecsüli.
193. Igehirdetéseiben szépen szól az Isten szerinti házasságról. Figyelmeztet a házastársak lelki felelősségére.
194. Szépen beszél az anyai hivatásról is.
195. Különösen szépen szól a munkáról, Isten megáldja annak kezét, aki dolgozik, a restség és dologtalanság pedig Isten átkát vonja maga után. Isten az embert munkára teremtette.
196. A középkori szegénység-ideállal szemben ki meri mondani, hogy a gazdagság önmagában nem kárhozatos.
197. Meghatározza, hogy a kölcsön nem lehet több 5%-nál.
198. Igei meggyőződése szerint a keresztyén ember hálásan élhet a természetes emberi örömmel. Azt a szórakozást kell kárhozatni, ami nincs összekötve az istenfélelemmel és az emberi együttélésnek kárt okoz.
199. Küzd a fegyelmezetlenség ellen, de ellene van a túlzott szigorúságnak.
200. Hálásan élhetünk Isten ajándékaival, úgy hogy az legyen nevének dicsőítésére.
201. A legfőbb szempont Isten szolgálata, azért kell testünkkel is törődnünk, hogy minél jobban és hosszabb ideig szolgálhassunk.
202. Nincs ellene az alkoholfogyasztásnak, de a részegséget keményen elítéli, a részegség kioltja az Isten képét és az embert a disznóhoz teszi hasonlóvá.
203. Végül jelentős helyet foglal el igehirdetésében a teremtés dicsérete, főleg a Zsoltárokról mondott igehirdetéseiben.
204. Ámulattal tölti el a csillagok mozgásának törvényszerűsége, az állatok néma engedelmissége.

205. Hirdeti, hogy a teremtett világ Isten műve, amiben megdicsőíti önmagát.
206. Kálvin hisz abban, hogy az igehirdetés nem maradhat gyümölcsök nélkül a hívő ember életében. Ezáltal növekszik az Istenbe vetett bizalmunk, előre haladunk a megszentelődésben, egyre jobban megököljük az ó-embert és megelevenítjük az újat.
207. Ha egy jó igehirdetésből nem merítünk áldást, az a mi bűnünk.
208. Az igehirdetés egyik legfontosabb gyümölcse, hogy egyre bizonyosabbak leszünk hitünkben. Kálvin szerint a hit sohase lehet bizonytalan. A hívő ember el kell tudja mondani : én Isten gyermeke vagyok.
209. Minden hit hiábavaló, ami nem ad bizonyosságot.
210. Kálvin nagyon dühös lett akkor, amikor valaki azt mondta, hogy ő nem biztos az üdvössége felől. Ez szerinte nagy utálatosság, hisz azt jelenti, hogy Istennek még annyira sem hiszünk, mint embereknek, hisz nekik elhisszük, amit mondanak, Isten ígében és ígéreteiben pedig nem akarunk hinni. Aki bizonytalan, az csúfot üz Krisztusból és Krisztus művéből, mert az üdvösség bizonyossága Krisztusban van. Még ha ez a világ össze is dőlne, hitünk bizonyossága nem rendülhet meg.
211. Kálvin kétféle stílust ismer az igehirdetésében. Az egyik, szelíd, szeretetteljes, ez megfelel az evangéliumnak. Ezzel kell kezdeni, mert Isten is ezzel kezdi, ez az Ő természete. Isten bizalmasan és barátságosan szól hozzánk. Az igehirdetés Isten ígéreteinek felmutatásával és sok vigasztalással kell kezdődjön. De ennek van egy határa. Ha a gyülekezet nem engedelmeskedik, akkor keménynek kell lenni, Kálvin ezt gyakorolta is, tudott nagyon kemény lenni.

Luther 95 tétele

Az igazság kiderítése s és igyekezetétől indítva, megvitatásra kerülnek az alábbi tételek Wittenbergben, tisztelendő Luther Márton atya, a szabad művészetek és a szent teológia magisztere s ugyanott ezeknek rendes előadója elnökletével. Ezért kéri, hogy akik nem jelenhetnek meg ezeket velünk élőszóban megvitatni, tegyék meg távolból írásban. A mi Urunk Jézus Krisztus nevében. Ámen.

1. Mikor Urunk és Mesterünk azt mondta: "Térjete meg!" - azt akarta, hogy a hívek egész élete bűnbánatra térés legyen (Mt 4,17).
2. Ezt az ígét nem vonatkoztathatjuk a bűnbánat szentségi gyakorlására, azaz a bűnvallásra és a jóvátételre, ami a papok közreműködésével történik.
3. De nem is vonatkoztathatjuk kizárólag csak a belső bűnbánatra, mert a szív töredelme mit sem ér, ha nem hozza magával külsőleg a bűnös mivoltunk elleni sokoldalú halálos küzdelmet.
4. Ez a gyötrődő küzdelem tehát mindaddig tart, míg az ember gyűlöli vétkes önmagát (ez az igazi belső bűnbánat), vagyis a mennyek országába való bemenetelig.
5. A pápa nem akar senkit mentesíteni és nem is mentesít a jóvátévő bűnhődéstől, hanem csak attól, amit saját illetékességében vagy az egyházi jogszabályok szerint maga rótt ki.
6. A pápa nem bocsáthat meg másként egyetlen vétket sem, csak azáltal, hogy azt Istentől megbocsátottnak jelenti ki és fogadja el. Viszont kétség kívül megbocsáthatja az ő számára fenntartott eseteket: ezek semmibevétele esetén a vétkesség kétség kívül megmarad.
7. Isten senkinek nem bocsátja meg vétkét anélkül, hogy egyszersmind alá ne vetné a megalázkodót mindenben a helyette eljáró papnak.
8. A bűnbánati egyházjogszabályok csak az élőkre érvényesek, és azok szerint haldoklókra semmit sem szabad kiróni.
9. Ennélfogva jót tesz velünk a Szentlélek a pápa által, mikor (a pápa) a rendelkezéseiben mindig kivétellel teszi a halál óráját és a szükséghelyzetet.
10. Képzetlenül és hibásan járnak el azok a papok, akik a haldoklóktól egyházjogszabály szerinti bűnbánati teljesítményt követelnek a purgatóriumban.
11. Bizonyosnak tűnik, hogy azt a konkolyt, hogy az egyházjog szerinti jóvátévő bűnhődést át lehet változtatni purgatóriumbeli bűnhődésre, akkor hintették el, mikor a püspökök aludtak.
12. Régente az egyház által meghatározott büntetéseket nem a feloldozás után, hanem a feloldozást megelőzően szabták ki, hogy ezzel próbára tegyék a töredelem őszinte voltát.
13. A haldoklók halálukért mindennel megfizetnek, és az egyházjogi szabályok számára már halottak, joggal illeti meg őket az azoktól való feloldás.
14. A haldoklóban lelki épségének és szeretetének tökéletlensége szükségképpen nagy félelmet támaszt, annál nagyobb, minél tökéletlenebb volt.
15. Ez a félelem és borzadás magában is elég (hogy mást ne mondjak) a purgatóriumi szenvedést előidézni, mivel a reménytelenség borzalmával határos.
16. Láthatjuk, hogy a pokol, a purgatórium és menny úgy különbözik egymástól, mint reményvesztés, a kétséggel küzdés és a biztonság.
17. Látható, hogy a lelkeknek a purgatóriumban arra van szükségük, hogy mind félelmük fogyjon, mind szeretetük szaporodjék.

18. Nem látszik bizonyítottnak sem érvekkel sem szentírási helyekkel, hogy (a purgatóriumban lévő lelkek) kívül lennének a szeretetet kiérdemlő vagy azt fokozó állapoton (Isten irgalmán).
19. De az sem látszik bizonyítottnak, hogy legalábbis mindnyájan biztosak és biztonságban vannak boldogságra jutásuk felől, jóllehet mi ebben teljesen bizonyosak vagyunk.
20. Tehát a pápa a minden bűnhődés teljes elengedésén nem egyszerűen minden bűnhődés elengedését érti, hanem csak az általa kiróttét.
21. Tehát tévednek azok a búcsúhirdetők, akik azt mondják, hogy a pápa bűnhődés elengedése ez embert minden bűnhődéstől feloldja és megmenti.
22. Éppenséggel semmit nem enged el a purgatóriumban levő lelkeknek, amit ebben az életben kellett volna az egyházi jogszabályok szerint teljesíteniük.
23. Ha valaki egyáltalán megkaphatja minden bűnhődése valamilyen elengedését, akkor biztos, hogy ezt csak a legtökéletesebbek kaphatják meg, tehát igen kevesen.
24. Természetesen az emberek legnagyobb részét becsapják, amikor nagy hanggal, minden megkülönböztetés nélkül ígérik meg nekik a bűnhődés feloldását.
25. Amilyen hatalma van a pápának a purgatórium felett, ugyanolyan hatalma van bármely püspöknek vagy lelkésznek a maga püspökségében, illetve gyülekezetében.
26. Nagyon jól teszi a pápa, hogy a (purgatóriumban lévő) lelkeknek nem a kulcsok hatalmával ad elengedést, (amivel (ott) nem rendelkezik), hanem közbenjáró könyörgés által.
27. Emberi balgaságot hirdetnek, amikor azt mondják, hogy mihelyt a ládába dobott pénz megcsörren, a lélek azonnal a mennybe száll.
28. Csak annyi bizonyos, hogy a ládában megcsörrenő pénz által nagyra nőhet a haszonlesés és a kapzsiság. Az egyház közbenjáró szolgálatának eredményessége azonban egyedül Isten jótetszésétől függ.
29. Ki tudja, hogy vágyódik-e minden purgatóriumban lévő lélek arra, hogy őt onnan kiváltsák? A legenda szerint sem Szeverinus, sem Paszkálisz (pápák) nem igényelték ezt.
30. Senki sem biztos a maga töredelmének valódisága felől, még kevésbé a következmény: a teljes elengedés felől.
31. Amilyen ritka az igazán bűnbánó ember, épp olyan ritka az igazán elengedést nyerő, vagyis nagyon ritka.
32. Örök büntetést kapnak tanítóikkal együtt, akik a búcsúcédulákkal biztonságban hiszik magukat az üdvösségük dolgában.
33. Nagyon kell óvakodnunk azoktól, akik azt mondják, hogy a pápának azok az elengedései (azaz búcsúi) Istennek ama fölbecsülhetetlen ajándék, amely által rendbe jön az ember dolga Istennel.
34. Ugyanis a búcsúnak ez a kegyelme csak a bűnbánat szentségével (és) ember által kiszabott jóvátévő bűnhődésre vonatkozik.
35. Nem keresztyénséget prédikálnak, akik azt tanítják, hogy aki lelkeket akar kiváltani vagy gyónási kiváltságot vásárolni, annak nincs szüksége töredelemre.
36. Minden igazán szívén talált keresztyén részesül a bűnhődésnek és a vétkeességnek teljes elengedésében búcsúcédula nélkül is.
37. Aki csak igazi keresztyén, akár élő, akár halott, az részese Krisztus és az anyaszentegyház minden kincsének, s ezt Isten adta neki, búcsúcédula nélkül is.
38. A (bűnhődés) pápai elengedését és a (kegyelemben) részesítést mégsem szabad semmiképpen sem megvetni, mert az (mint mondtam) az isteni elengedés kinyilvánítása.

39. A legképzettebb teológusnak is igen nehéz egyszerre megtapasztalnia a nép előtt a bőséges búcsút és az igaz töredelmet.
40. Az igazi töredelem keresi és szereti a bűnhődést, viszont a búcsú bősége elkényelmesít és a bűnhődést gyűlöletessé teszi, legalábbis esetenként.
41. Óvatosan kell az apostoli (azaz pápai) búcsút prédikálni, nehogy a nép félreértse és elébe helyezze azt a szeretet jócselekedeteinek.
42. Arra kell tanítani a keresztyéneket, hogy a pápa véleménye szerint a búcsúvásárlás semmilyen tekintetben nem állítható egy sorba az irgalmasság cselekedeteivel.
43. Arra kell tanítani a keresztyéneket, hogy jobb dolgot tesz, aki a szegénynek ad, vagy a rászorulóknak kölcsönöz, mint hogyha búcsút vásárol.
44. Ugyanis a szeretet cselekedete által nő a szeretet és javul az ember, de a búcsú által nem lesz jobb, csak a bűnhődéstől mentesebb.
45. Arra kell tanítani a keresztyéneket, hogy aki látja a rászorulót és azt elhanyagolva búcsúra költ, az nem a pápa elengedését szerzi meg, hanem Isten rosszállását.
46. Arra kell tanítani a keresztyéneket, hogy - hacsak nem dúskálnak a fölöslegben - mindazt, ami az élet fönntartásához szükséges, tartsák kötelességüknek házuknépe javára fordítani és semmiképp se pazarolják búcsúkra.
47. Arra kell tanítani a keresztyéneket, hogy a búcsúvásárlás nem parancsolat, hanem szabad döntés dolga.
48. Arra kell tanítani a keresztyéneket, hogy a pápa a búcsúban való részesítéssel inkább az örte való áhítatos imádkozást akarja elérni sem mint a készpénzt, mert az előbbire nagyobb szüksége van.
49. Arra kell tanítani a keresztyéneket, hogy a pápa búcsúi akkor hasznosak, ha nem beléjük vetjük bizalmunkat. Viszont nagyon ártalmasak, ha általuk elvész az istenfélelmünk.
50. Arra kell tanítani a keresztyéneket, hogy ha a pápa tudna a búcsúhirdetők zsarolásairól, azt akarná, hogy inkább égjen porig Szent Péter bazilikája, mint azt, hogy juhainak bőréből, húsából és csontjából épüljön fel.
51. Arra kell tanítani a keresztyéneket, hogy a pápa, ha szükséges volna, kész lenne (ahogy illik) még Szent Péter bazilikájának eladása árán is saját pénzéből segíteni azokat, akiknek legtöbbször némely búcsúhirdetők kicsalják a pénzüket.
52. Hiábavaló a búcsúcédulák alapján bízni az üdvösségben, még ha a búcsúmegbízott, sőt akár a pápa a saját lelkével kezeskednék is érte.
53. Krisztus és a pápa ellenségei azok, akik a búcsú hirdetése miatt Isten ígését más templomokban teljesen elnémítják.
54. Jogsérelem éri Isten ígését, ha ugyanabban a prédikációban ugyanannyi vagy több időt szentelünk a búcsúnak, mint Isten ígéje hirdetésének.
55. A pápa gondolata szükségképpen az, hogy ha a csekély értékű búcsút egy haranggal, egy díszfelvonulással és egy szertartással ünneplik, akkor az evangéliumot, ami a legnagyobb dolog, száz haranggal, száz díszfelvonulással, száz szertartással kell hirdetni.
56. Az egyház kincse, amelyből a pápa a búcsú nincs eléggé megnevezve, és Krisztus nép is ismeri azt.
57. Nyilvánvaló, hogy itt nem mulandó javakról van szó, mert azokat sok egyházi szónok nem egykönnyen osztogatja, hanem inkább gyűjti.
58. De nem is Krisztus és a szentek érdemeiről van szó, hiszen azok mindenkor, a pápa közreműködése nélkül is, munkálják a belső ember számára a kegyelmet, a külső ember számára pedig a keresztet, a halált és a poklot.
59. Szent Lőrinc ugyan azt mondta, hogy az egyház kincse a szegények, de ő korának szokásos kifejezésével élt.

60. Nem vakmerőség kimondani, hogy az egyház kincse: az egyház kulcsai (melyeket Krisztus érdeméért kapott).
61. Világos ugyanis, hogy a bűnhődés elengedésére és a (meghatározott) esetekre (vonatkozóan) elegendő a pápának a saját hatalma.
62. Az egyház kincse valójában Isten dicsőségének és kegyelmének szent evangéliuma (örömhíre). De ezt méltán igen gyűlölik, mert elsőből utolsókká tesz.
63. De ezt méltán igen gyűlölik, mert elsőből utolsókká tesz.
64. A búcsú kincsét viszont igen kedvelik, mert utolsókból elsőkké tesz.
65. Az evangélium kincse olyan háló, amellyel egykor az anyagi javak embereit halászták.
66. A búcsú kincse pedig olyan háló, amellyel ma az emberek anyagi javait halásszák.
67. A búcsú, amiről a búcsúhirdetők azt hirdetik, hogy a legnagyobb áldás, - valóban az, de a kereset szempontjából.
68. Valójában azonban a búcsú az Isten kegyelméhez és a kereszt jóságához mérten a legeslegkisebb dolog.
69. A püspökök és a lelkipásztorok (jogilag) kötelesek az apostoli búcsú hirdetőit teljes tisztelettel fogadni,
70. arra, hogy ezek ne a maguk álmaikat hirdessék a pápa megbízása helyett.
71. Aki az apostoli búcsú igazsága ellen szól, kiátkozást és gyalázatot érdemel,
72. de áldott, aki gondosan eljár a búcsúhirdető szavainak önkénye és önfejűsége ellen.
73. Ahogy a pápa is joggal sújt le villámával azokra, akik a búcsú ügyben bármi módon csalást követnek el,
74. de sokkal inkább készül villámával lesújtani azokra, akik a búcsú ürügyén a szent szeretet és a való igazság kijátszásán mesterkednek.
75. Örültség azt vélni, hogy a pápai búcsú akkorák, hogy feloldozhatják az embert, még ha valaki képtelenséget mondva - az Istenszülő (Máriát) erőszakolta volna is meg.
76. Ellenkezőleg azt állítjuk, hogy a pápai búcsú a vétkekesség tekintetében a búcsú alá eső legkisebb bűnöket sem vehetik el.
77. Az a szóbeszéd, hogy maga Szent Péter sem adhatna nagyobb kegyelmet, ha ő volna most a pápa - káromlás Szent Péter és a pápa ellen.
78. Ellenkezőleg azt állítjuk, hogy neki is és bármelyik pápának is nagyobb erői vannak, tudniillik az evangélium, a gyógyítások kegyelmi ajándékai stb. 1Korinthus 12,9-10. szerint.
79. Káromlást szól, aki azt állítja, hogy a pápai címerrel ellátva felállított kereszt felér Krisztus keresztjével.
80. Számot fognak adni azok a püspökök, lelkészek és teológusok, akik túrik, hogy ilyesmiket prédikáljanak a népnek.
81. A búcsúról való ilyen önkényes prédikálás azt eredményezi, hogy a tudós férfiaknak sem könnyű a pápa tekintélyét megvédeni a rágalomtól, vagy éppen az egyszerű hívek fortélyos kérdéseitől.
82. Például: Miért nem üríti ki a pápa a purgatóriumot szentséges szeretetből és a lelkek oly nagy szüksége miatt, ami minden indíték közt a legigazságosabb - ha számtalan lelket kivált a (Szent Péter) bazilika építésére adott szennyes pénzért, ami igen jelentéktelen indíték erre?
83. Továbbá: Miért vannak még mindig halotti misék és évforduló ünnepek a lelkekért, és miért nem adják vissza, vagy miért nem engedik visszavenni a halottakért tett adományokat, ha a kiváltottakért való imádság immár a búcsúcédula révén feleslegessé és jogtalanná vált?
84. Továbbá: Miféle újfajta kegyelme Istennek és a pápának az, hogy megengedik, hogy egy istentelen és gonosz ember pénzért kiváltson egy kegyes és istenszerető lelket,

viszont azt a kegyes és kedves lelket nem váltják ki ingyen szeretetből, saját rászorultsága miatt?

85. Továbbá: A bűnhődésre vonatkozó egyházi előírások ténylegesen és mint régóta nem alkalmazottak, magukban érvénytelenek és halottak. Miért történik a tőlük való mentesítés pénzzel, búcsúk engedélyezésével, mintha érvényesek és hatályosak volnának?
86. Továbbá: Miért nem építi föl a pápa - akinek vagyona ma felülmúlja a dúsgazdag (ókori) Crassusok kincsét is - Szent Péternek legalább azt az egy bazilikát inkább a maga pénzéből, mint szegény híveiből?
87. Továbbá: Mit enged el vagy mit nyújt a pápa azoknak, akik a tökéletes töredelem által jogosultak a teljes elengedésre és (kegyelemben) részesítésre?
88. Továbbá: Miből lenne nagyobb haszna az egy háznak, mint abból, ha a pápa - amit most csak egyszer tesz meg - naponta százszor osztana elengedést és (kegyelemben) részesítést a hívek bármelyikének?
89. Mivel a pápa a lelkek üdvét inkább a búcsúk által keresi, mint a pénz által, miért szünteti meg a már régebben engedélyezett búcsúcédulákat és búcsúkat, mikor azok ugyanolyan hatásosak?
90. Ha az egyszerű híveknek aggályos érveit pusztán hatalommal elnyomjuk és nem értelmes megválaszolással oldjuk fel, azzal az egyházzal és a pápával ellenségeik előtt nevetségessé, a keresztyéneket pedig szerencsétlenné tesszük.
91. Ha tehát a búcsúkat a pápa lelkületének és gondolatának megfelelően hirdetnék, könnyű volna felelni mindezekre (a kérdésekre), sőt fel sem merülnének.
92. Távozzanak tehát azok a próféták, akik azt mondják Krisztus népének: "Béke, béke." - de nincs béke! (Ezékiel 13,10.16).
93. Tegyétek jól a dolgukat azok a próféták, akik azt mondják Krisztus népének: "Kereszt, kereszt!" - de nincs kereszt!
94. Buzdítsuk azért a keresztyéneket, hogy fejüket: Krisztust, bűnhődésen, halálon és poklon át is követni igyekezzenek,
95. és abban bízzanak, hogy inkább sok szorongatáson át, mintsem a béke biztonságán át jutnak be a mennybe (ApCsel 17,22).

***Mert más fundamentomot senki nem vethet azon kívül,
a mely vettetett, mely a Jézus Krisztus. (1 Kor. 3:11.)***

Képek

A reformáció emlékműve – Genf
Béza Tódor, Kálvin János, Farel Vilmos, John Knox

Zwingli
„temploma” és emlékműve
Zürichben

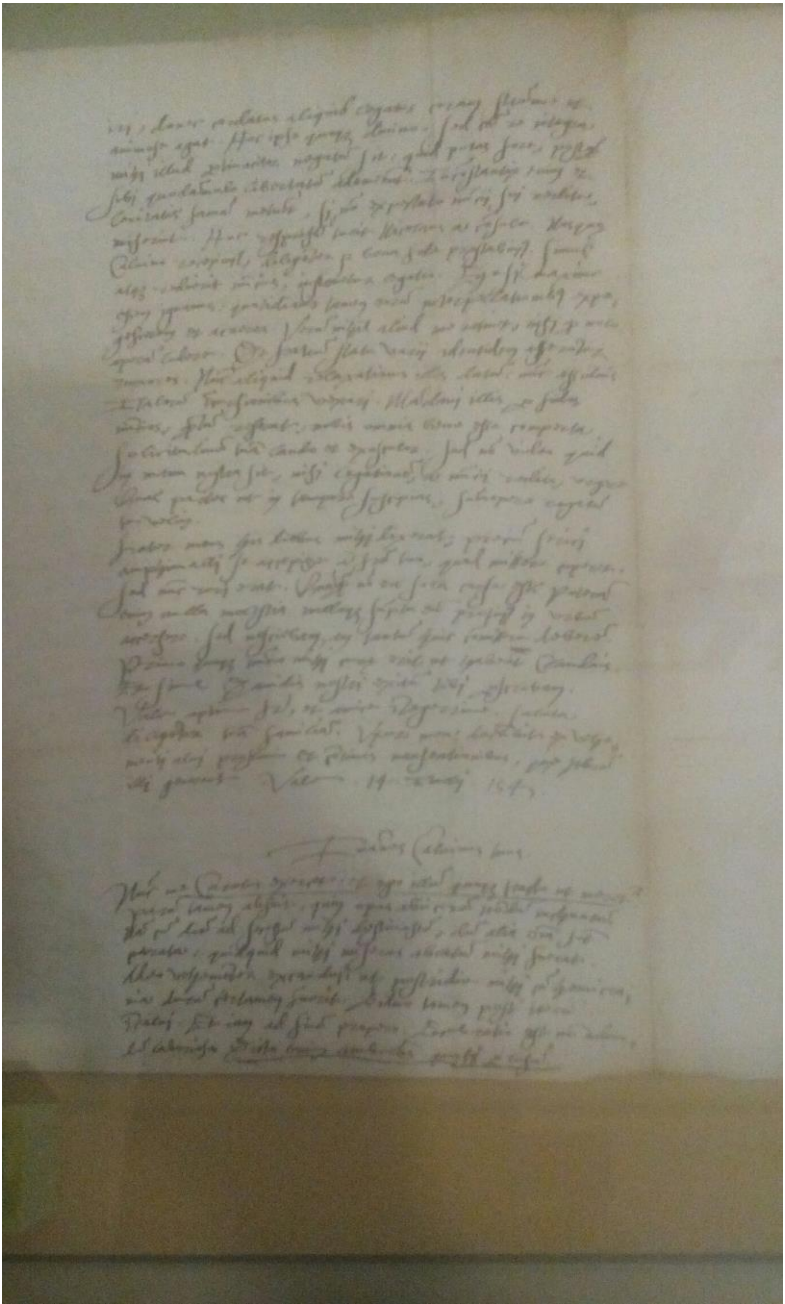
Genf ma – háttérben Kálvin „temploma”

Farel Vilmos háza Genfben

Kálvin „temploma”

Egy Kálvin kézirat a genfi reformáció múzeumból

Zwingli Ulrik háza Zürichben

Kálvin János háza Genfben

A Győr-Szabadhegyi Református Egyházközség temploma és gyülekezeti terme

S D G

Bibliográfia

(1-48)

Bana Gábor

A Pécsi Református Egyház története 1892-1997
Pécs 1998.

Baranyai Júlia

Vízbe vesző nyomokon
1975.

Barla Jenő

Skaricza Máté élete és zsoldárköltészete
Budapest 1902.

Szerk.: Bíró Sándor és Szilágyi István

A magyar reformáció története
Budapest 1949.

Botta István

Melius Péter ifjúsága
Budapest 1978.

Botta István

Sztárai Mihály Baranyai püspöksége
Teológiai Szemle 1989/3.

Bunyitai Vince-Rapics Rajmund-Karácsony János

Egyháztörténeti emlékek a magyarországi hitújítás korából V.
Budapest 1902-1912.

Dán Róbert

Reneszánsz-füzetek 31. A „Pécsi disputa”
1976.

Esze Tamás

Sztárai Gyulán
A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának Közleménye Debrecen 1973.

Fábián Zoltán

A Vörösmarti Református Egyház Története 1547-től 1910-ig
Bezdán Gutenberg nyomda

Dr. Fejes János

Siklós múltja 1937.

Földváry László

Szegedi Kis István élete s a Tisza-Duna mellékeinek reformációja
Budapest 1894.

Földváry László

*Adalékok a Dunamelléki Ev. Ref. Egyházkerület történetéhez
Budapest 1898.*

Fükő Dezső

*Szegedi Kis István
Teológiai Szemle 1971/11.*

Havrán Dániel

*Ismeretlen protestáns rendtartás a XVI. Századból
Protestáns Szemle XII. évfolyam 1900.*

Holub József

*A tolnai reformáció történetének rövid vázlata
Szekszárd 1911.*

Horváth János

*A reformáció jegyében. Mohács utáni félszázad magyar irodalomtörténete
Budapest 1957.*

Kathona Géza

*Fejezetek a török hódoltsági reformáció történetéből
Budapest 1974.*

Keveházi László

*Sztárai Mihály
Teológiai Szemle 1975/291-298. oldal*

Keveházi László

*„A kereszt igéjét hirdetni kezdtem” Sztárai élete és szolgálata
Luther Kiadó Budapest 2005.*

Kiss Z. Géza

*A régi Vajszló 1244-1849
Pécs 1994.*

Kiss Z. Géza

*Fejezetek Kemse történetéből 1542-1848
Pécs 1995.*

Lukácsy Imre

*A B.-Viszlói Ev. Ref. Egyház története
Minerva Siklós 1900.*

Makos Gyula

*A hercegszöllősi kánonok
Budapest 1901.*

Melius Juhász Péter

A két Sámuel könyvének és a két királyi könyvnek igazán való fordítása magyar nyelvre

Miklós Ödön

*A magyar protestáns egyházalkotmány kialakulása a reformáció időszakában
Pápa 1942.*

Nagy Sándor

Sztárai Mihály

Egyetemes Philológiai Közlöny 1883/7.

Payr Sándor

A Dunántúli Evangélikus Egyházkerület története I.

Sopron 1924.

Dr. Révész Imre:

Magyar református egyház története 1526-1608

Skaricza Máté

Szegedi Kis István élete

Mezőtúr 1906.

Téglásy Imre

Sztárai Mihály: Historia Perényi Ferenc kiszabadulásáról (Perényi Péter élete és halála.)

Budapest 1985.

Szerk.: Dr. Zsilinszky Mihály

A magyarhoni protestáns egyház története

Budapest Athenaeum 1807.

Szabó László

Az ige hirdető

Kálvin Budapest 1986

Kálvin János Levelek

Presbiteriánus kiadó

Kálvin János

A Zsidókhöz írt levél magyarázata

Kálvin János: Kik a boldogok?

Kálvin János kiadó Budapest 2009

Beliczay Angéla, Hegyi-Füstös István, Pomothy Dezső, Dr. Rózsa Tivadar

Református hitünk és életünk

Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya Budapest

Bíró Sándor, Tóth Endre, Bucsay Mihály, Varga Zoltán

A Magyar Református Egyház története

Kossuth Könyvkiadó Budapest 1949.

Nagy János

*Általános református hittankönyv
Intermux Kiadó Ungvár-Budapest 1993.*

Horváth Péter - Hámori Péter

*Történelem 6.
Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó ZRt. 2014.*

Waldappel József, Barta János, Klaniczay Tibor

Irodalmi szöveggyűjtemény

Pukánszky Béla-Németh András

*Neveléstörténet
Nemzeti Tankönyvkiadó 1994.*

Farkas József

*Hitbajnokaink és vértanúink életéből
Pest 1869.*

Tóth-Kása István – Tökéczki László

*Egyháztörténet I.
Református Pedagógiai Intézet 1999.*

Karl Heussi

*Az egyháztörténet kézikönyve
Osiris Budapest 2000*

Jos Colijn

*Egyetemes egyháztörténet
Iránytű alapítvány 2001.*

Horváth Andrea – Horváth Levente

*Történelem 6.
Mozaik Kiadó Szeged 2013.*

www.gyorireformatusok.hu

valamint lelkipásztori gyűjtés (képek, útijegyzet formájában)

1248 megszámozott mondat, adat, tény, beszámoló-részlet, idézet szerepel pályázati munkánkban. A maradék 269 információt, hogy a pályázati előírásnak megfelelően összesen 1517 információt tartalmazzon munkánk, a reformációról a be nem számozott mondatok – melyek a szövegösszefüggés miatt nem kerültek külön sorszám alá – adják, valamint a képek teszik ki.